

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30546783>

S. A. D. TISSOT
MEDICIN. DOCTORIS
DISSERTATIO

D E

FEBRIBUS BILIOSIS;

S E U

HISTORIA
EPIDEMIAE BILIOSAE

LAUSANNENSIS, AN. MDCCLV.

A C C E D I T

TENTAMEN DE MORBIS
EX MANUSTUPRATIONE.

Appello veritatem ipsamque naturam Medicorum
Numina in perpetuum colenda. BENNET.

VENETIIS, MDCCLXI.
APUD ANTONIUM PERLINI,
SUPERIORUM PERMISSU.

B. Luigi Langrandi

55350

VIRO NOBILISSIMO CELEBERRIMO

FRANCISCO BOISSIER

DE SAUVAGES,

Regis Consiliario, ac Medico, Medicinæ & Botanices Professore Regio, nec non Academiae Regiæ Scientiarum Monspeliensis, Upsaliensis, Londinensis, Stocholmiæ, Physico-Botanicæ, Florentinæ, Berolinensis, Naturæ Curiosorum, Instituti Bononiensis Socio,

S. A. D. TISSOT.

HÆc est tua celebritas ut de alia munusculi causa nemo siscitaretur; sed & dulcioribus te adloquor titulis; ut humanum enim, urbanum, obsequiosum, lepidum taceam hospitem non ingratus tamen; venerabundus quotidie recordor doctum semper & molesto sæpe juveni nunquam morosum præceptorem, quem amicum nunc colere in æternum jucundum erit. Dissentimur circa theoremata nonnulla, cur diffiterer, qui numquam inde tuam auctoritatem multi habere dediscam; & quid interce-

dit dissidentiae de doctrina cum animae affectibus? Firmiter tuae menti infixum est Maronis effatum

Mens agitat molem .

Militor cum Lucretio

*Truncus , adempta anima circum ,
membrisque remotis ,
Vivit , & ætherias vitaleis suscipit
auras .*

Perennis motus cordis causam credis esse animam ; adduci ut assentirer nondum potui , & quando poterit quem non adduxerunt amica colloquia , publicæ disputationes , quæ promulgasti lecta relectaque opera & docti illi codices benevole mihi crediti , quos publici olim juris faciam , si de Natura scribere ut animus est aliis liceat negotiis . Plures pro anima scripserunt & non infimæ quidem notæ ; palmam tibi præripientem non novi ; tuis ergo intentus argumentis illa qua potero diligentia perpendam , felix , si tanto opere me non prorsus imparem iudices ; felicior si quondam te recensere daretur in cam-

V

pis quæ tot premunt viri magnæ famæ
& quos sane magni facis. Nec jucundam
citius abjiciam spem. Non conabor enim
illa adstruere systemata quæ penitus dirui-
sti; futilia tecum omnia habeo ut ut in-
genio sæpe fulgentia; legibus vulgaris
mechanicæ numquam explicabitur circula-
torius sanguinis motus. Sed nova expo-
nam, vim illam viventibus specialem,
calculis se subducentem, quam, obscure
suboluit antiquitas, novisse videntur An-
gli nonnulli elapso sæculo, palam demon-
strarunt Hallerus & conjunctissimus Zim-
mermannus, tuentur Albinus & Gaubi-
us. Hæc est mea fiducia, tibi ante om-
nia amica veritas, illam dilucidare si mi-
hi detur tuum sane non deerit suffragium;
si celestibus deludar facibus & nubem lo-
co Junonis amplectar, quis præ te errorès
monstrabit? Poteris enim, & qua es er-
ga me benevolentia certe voles. Monstra-
bis, enixe rogo, quos in hisce Disserta-
tiunculis subrepsisse metus est. Illas tibi
dicare æquum fuit, qui judicares num-
quid profecerim in arte quam ante decen-
nium docuisti; gratum erit, si pagellas

vi

qualescumque , tanquam venerationis , amicitiae & devotionis pignus accipere non dedigneris .

Vive vir Illustris , pulchrum opus de classibus morborum posteris a Boerhaavio commendatum ditaturus , aliaque confecturus , ægris , liberis , amicis , doctis carus ; vive , vale & quod tam abunde hucusque fecisti , me amare pergas .

Dabam Laufannis Helvetorum 2. Jan. anni 1758.

PROE-

P R O E M I U M.

T Ibi fisto, benevole Lector, fidelem historiam morbi sævi & tædiofi e putridorum genere, *Lausannis Helvetorum* anno præsertim 1755. epidemice grassantis; de propositi utilitate differere contumelia tibi foret; de via vero cui incesse, nonnulla præfanda veniunt.

Qui nudas textit historias & simpliciter narrat, sua dignus est laude, sed operarius materias colligit artifice ordinandas: ex congestis enim epide-

miarum observationibus , condit Medicus rationalis canones practicos huic il-
 live generi morborum congruentes .
 Simplex narratio nihil tironem docet ,
 nisi ubi eadem symptomata occurrunt ,
 & quando occurrunt ? Sic ergo opus
 contexere nixus sum , ut , non modo
 morbum nostro simillimum , sed omnia
 putrida gastrica curandi viam præmon-
 straret ; experientia , ratione & autho-
 ritate ubique fretus ; inde Opusculi
 titulus .

Ratione & experientia nullum care-
 re potest opus medicum , authoritates
 forsân numerosiores invenient illi qui
 lectioni nullatenus addicti , lectionem
 sese purgaturi damnant ; illis vero num-
 quam assentiar . Infelix qui propriis
 tantum sapit experimentis . Quid , ma-
 joribus nostris doceri recusaremus ? Ta-
 lis absit error ; quorsum enim tendit !
 Edoctus aliena sapientia , præceptores
 excitare dedecorum non duxi . Major
 inde doctrinæ autoritas , & major sæ-
 pe operi concinnitas ; sic enim verba
 magnorum virorum ordinare studui , ut
 meis

meis omiffis , quod dicendum fuit elegantiori proferant ftilo . Nihil medicinae certitudinem firmiter aſtruit , nihil magis omne dubium circa gerenda tollit , quam mira illa conſonantia inter celeberrimos omnium gentium & ætatum Medicos ; utile ergo credidi ſi fidelis obſervatorum & geſtorum narrationi , rationes adderentur quibus motus hoc egi , id cavi .

E prifcis citationes , carpent ii qui illorum opera nunquam evolventes , hic cœcam idololatriam potiusquam perſpicacem venerationem incuſant . Fateor , non tanti quanti plures alii veterum authoritates facio & lubenter aſſentior ſententiæ Ill. *Maty* (†) quem inter amicos recensere gaudeo & glorior ,

(†) Il eſt à craindre que le fruit que l'on peut retirer de pluſieurs de ces Ouvrages , ne ſoit peu proportionné au temps que l'on met à les lire ; d'ailleurs un jeune homme court riſque de ne pas faire un bon choix , & peut-etre de s'embrouiller plus que de s'eclairer l'eſprit . *Essai ſur le caractere du grand Medecin , ou Eloge critique de Mr. Boerhaave pag. 25. Opusculum lectu digniſſimum .*

or, sed exceptos velim *Celsum*, *Aretæum*, nonnullos *Galenæ* libros, *Alexandrum Trallianum*, & imprimis *Hypocratem* quem præ omnibus Medicis adamo, & omnibus aliis frequentius excitavi; *si enim ab uno discesseris Hypocrate, quis illi par?*

Lectorem Medicum ubique suppono & noscenda noscentem, nec fui ex illis qui bellum Trojanum ex ovo *Lædæ* repetunt; nihil magis tædiosum enim novi quam in omnibus libris obvia elementa offendere, nihil noxium magis, sic enim trita volvendo, aureum teritur tempus. Raro nec nisi coactus theoretica adduxi, observationes speciales plures congeffi quæ momentosæ videbantur, nec alibi melius collocandæ.

Alium ordinem quis forsan desiderasset, sed omnibus perpensis, commodiorem non inveni. De remediis nonnullis quæ non adhibui differere placuit, clari siquidem aliunde viri illa in morbis nostri generis suadent, de abusu ergo præmonendum fuit. Legendum

sane , quod ob confusionem nomenclaturæ medicæ , eodem nomine diversi describantur morbi, unde fons errorum. 2. Quod sæpe de praxi scripserint viri medicæ quidem docti, ne minimum vero clinici . 3. Quod plures alii hypothesi addicti , ex hypothesi medentes , hypothesi obcoecati , integra fide , causas morborum , & remediorum vires alias observaverint & posteris tradiderint quam fuerunt revera . Inde necesse fuit viros venerandos errore quandoque culpate. Hic verbo scopus quæ observavi narrare , & pro norma veri habere quod docuit numquam falens Natura vel optimorum consensus : falsa , valde dubia saltem credidi quæ commendat bonus cæteroquin , si reluctet Natura , aliter viderint boni plures , aut contra suadeant demonstrata axiomata. Cum nascebatur medicina , paucissimis constans observationibus omni alio duce carebat , & speciales observationes sæpe mancæ sæpe fallunt ; lapsu vero temporum innumeris congestis , illas comparando , inde canones deduxerunt

runt viri ingenio & doctrina pollentes, qui vera sunt Elementa medicinæ, & lapis lidius cui allini debent posteriores ut imperfectæ a perfectioribus distinguantur. Ex hujus cautelæ neglectu innumera mala; mutilæ enim abundant, quibus credentes nimis homines principiis artis prorsus ignari, vitio-que ducti inductione, & externa delusi similitudine inter morbos toto cœlo varios, plures orco & tradiderunt & quotidie tradunt.

Formulas non addidi, paucas & simplicissimas adhibui, omnisque Medicus causam morbi & vim remediorum tenens, optimam in singulo casu citissime inveniet; nec desunt præterea jam dudum concinnatæ, a viris in arte principibus *Boerhaavio*, *Gortero*, & *Gaubio*.

Dictioni deerunt *Rhetorum flores* & *verborum lenocinia*, quo enim? Facilitatem colui, phalæratas misi voces, nævos vitare studui; plures forsan subreperunt, venia fatenti. Integrum subjicio opus non innumeræ judicantium

turbæ, sed compendiosæ judicum fami-
liæ; si probent, grandiora forsan me-
ditabor de Natura medice considerata,
& variolis. Vale & fave.

I N D E X

A R T I C U L O R U M .

C onstitutio aeris.	pag. I
C Historia morbi.	3
Genus & causa morbi.	II
Cadaver.	16
Methodus medendi, status primus.	19
- - - - - status secundus.	31
- - - - - status tertius.	42
Dieta aegri.	53
Recidivæ.	59
Sequelæ morbi, metastasis.	60
Reliquiæ ex obstructis visceribus.	63
Reliquiæ ex debilitate.	73
Symptomatum curatio.	82
De Venæ sectione in febris biliosis.	87
Absorbentium consideratio.	113
Sudorifera, diuretica.	114
Cardiaca.	118
Narcotica.	119
Præservatio.	122
Canones practici.	123
De morbis ex masturbatione.	131

Sim.

<i>Symptomata.</i>	133
<i>Ætiologia.</i>	143
<i>Pollutiones nocturnæ.</i>	178
<i>Gonorrhœa simplex.</i>	184
<i>Silva monitionum.</i>	186

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. F. Gio: Paolo Zapparella Inquisitor General del Santo Ufficio di Venezia nel Libro intitolato *S. A. D. Tissot Medicinæ Doctoris dissertatio de Febris Biliofis &c. Accedit tentamen de Morbis ex manustupratione &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi concediamo Licenza ad *Antonio Perlini* Stampator di Venezia, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 17. Novembre 1759.

(
(Angelo Contarini Proc. Reff.
(Francesco Morosini 2. Cav. Proc. Reff.

Registrato in Libro a Carte 27. al N. 156.

Gio: Girolamo Zuccato Segret.

Adi 11. Dicembre 1759.

Registrato nel Magistrato Eccell. degli Essecutori contro la Bestemmia.

Gio: Pietro Dolfin Segret.

HISTORIA
FEBRIS EPIDEMICÆ
BILIOSÆ LAUSANNENSIS

ANNI 1755.

Constitutio aeris.

Erventi æstati anni 1754, successit calidus autumnus, quem excepit hiemis initium perpetuis aut imbribus aut nebulis inquinatum & tempestate tepida. Res sic steterunt ad tertiam usque diem anni subsequentis, qua subito ingruit rigidum illud frigus, quod jam quinta & sexta Januarii tam acriter tota fere Europa sæviit, ut parum infra abesset a celebratissimo illo & adhucdum irreparato gelu anni 1709. Sævissimum ad decimam quartam usque ejusdem mensis, tunc remisit quidem, gelu continuo tamen vigente ad vicesimam Februarii. Imbrofus Mars; adeo fervens Aprilis quod rarissimum in nostris regionibus, ut tunc temporis variolarum cura-

A

tioni

tioni incumbens, novum cubiculis undiquaque aerem conciliare, & tabulata aqua frigida continuo madefacere cogerer. Initio Maii flante borea acre recrudit frigus, germinantibus foliis & floribus infestum. Inconstans toto illo mense tempestas; ineunte vero Junio ortus calor fervens ad vicesimam tertiam Julii duravit.

Hiemali frigore perditis oleribus quæ in cellis collecta fuerant, copiosior fuit usus diætæ animalis quam aliis annis. Urbs tali constructa modo ut tempestatum vi summopere faveat.

Qui œconomix animalis, & effectuum tum aeris tum ciborum in humanam machinam, leges non nescit, tria ex præmissis derivata fuisse facillime intelliget, 1. dispositionem humorum ad putredinem, 2. transpirationem turbatam & impeditam, 3. regressum materiæ acris putridæ ad primas vias & sic præpeditas gastricas excretiones; ibi ergo congestus fuit putris fomes, qui æstivis motus caloribus epidemiam illam generavit febrilem, quæ tam universaliter hic grassata est, ut vix quarta pars familiarum immunis fuerit; & in pluribus domibus duo, tres, imo & sex simul decumbebant ægri (a).

In

(a) Circa generationem morborum ex aere, quam hic fusius deducere ineptum foret, egregia habent inter plures alios *Hypocrates* de aere aquis & locis, de humoribus, Aphor. l. 2. in epidemicis passim. Acta Medicor. Edinburg. Acta Academ. Parisin. ab ann. 1746. cura Clar. *Duhamel* & *Malouin* Cl. *Burton* on non naturals. Ill. *F. Hofmann* in observation. barometr. meteorolog. in pathol. p. 3. c. 7. & passim alibi. Nihil, ait, magis bilem vitiat, eamque impuram & salibus causticis refertam reddit, quam solemnibus per superficiem corporis prohibita evacuatio. Quandocumque igitur talis bilis caustica in primis viis existit, horrorem, anxietates, vomitus & motus febriles parit. De bile medic. & venen. corp. hum. §. 31. t. 6. p. 159. Præ omnibus Aero Ill. *Huxam* in libro de aere & morbis epidemicis.

In omnes eadem vi non sæviebat morbus ; sed in omnibus ejusdem generis illum esse, testabantur signa ubique invenienda, putridæ cacochiliæ sistema digestivum gravantis & lacefentis. In tres classes quoad vim fatis accurate dividi potest. Prima periculum nullam portendebat, nisi neglecta in chronicum degeneraret morbum. Secunda ut ut periculi non expers nemini tamen quantum novi funesta, nisi quando ex perversa aut nulla medela, in tertiam mutabatur. Tertia parum, Deo dante, numerosa, sed semper valde ominosa, & nonnullis funesta.

Historia Morbi.

Prioris classis ægri conquerebantur primum de gravitate, lassitudine, debilitate, carebaria, cibi fastidio, frigoris molesta sensatione fere continua, ita ut ardente syrio culinæ focos gaudentes adirent; somnolentia absque somno: os mucosum erat, lingua, sedimento albo-flavescente tenaci sordida. Tribus vel quatuor elapsis diebus, tardius aliquando, circa vespæram horror invadebat, per horam unam aut alteram quandoque diutius vexans; succedebat calor non vehemens quidem, sed molestus, mordax, medici digitos acriter calefaciens, in nonnullis ad crastinam usque auroram perdurans, & tunc sensim sine ulla evacuatione sensibili desinens; in aliis post aliquot horas erumpebat quidem parcus sudor, profusum enim videre non contigit, sed qui neutiquam adducebat placidam illam quietudinem quæ excipit sudores febrium vere intermittentium. De capite frequentes tempore paroxismi, de respiratione nullas audivi querelas. Primis diebus pulsus a naturali vix nisi debilitate discedens, horroris tempore minimus, calore vigente ce-

4 FEBRIS BILIOSA

ler, contractus, frequens inveniebatur, nec ultra centies tamen minuto primo in femina adulta pulsans (b). Paroxismo victo in eodem illo languoris statu quem jam descripsi remanebant ægri, e lecto quidem surgentes, omnibus vero muneribus impares, torpidi, inertes, e sedili ad lectum, e lecto ad focum sese tranantes, nec nisi renuendo ambulantes. Paroxismus quotidie redibat, sæpe vero a prima hora aberrans, nec sibi semper omni puncto similis: imo non defuerunt qui omni periodo abjurata, sæpius de die horrebant & calebant; novi plures in quibus exacerbationem vix suspicari poteram, nisi paulo majori anxietate & debilitate sub vesperam, sed continuo premebantur languore, nec citius cæteris sanabantur. Fuerunt alii e senescentibus fœminis præsertim, qui præter debilitatem, fastidium & agrypniam vix quicquam querebantur. Quidam ventriculi dolorem dolebant; & quod omnibus commune fuit, non ante aliquot hebdomades convalescebant. Cum deessent symptomata vehementia quæ citum medici arcessitum cogere, plures primum invivens vidi qui jam a quindecim laborabant diebus, immutatis fere symptomatibus, nisi quod calor & debilitas increverant jamque febris lentæ metum inducebant. Morbi initio alvus adstricta remanebat, sub finem paulo laxior; lotium apyrexia tempore tenue, crudum, paroxismi vi paulo rubrius reddebatur, vertente morbo coctum & sedimentosum fiebat; paucissimos qui multum sitirent inveni. Pueri, fœminæ, senes hanc imprimis constituebant classem, rarissime viri. Secunda senibus pepercit.

(b) Egregias observationes de pulsuum numero tempore dato in homine sano & februenti promulgavit Illust. Haller in aureo opusculo de motu sanguinis, *Memoir, sur le mouv. du sang* Chap. 8. 36.

L A U S A N N E N S I S .

cit. Tertia solos juvenes, ætate florente tertio ad octavum lustrum aggressa est, & vegetiores fere sustulit (c).

Secundi status initium, initio prioris haud multum dissimile erat; sed post aliquot dies omnia acerbiora fiebant, debilitas crescebat, locum fastidii nausea occupabat, rari tamen spontanei vomitus; calor acrior, vehementiores paroxysmi; primis ineuntibus horrebant quidem sed leviter, sequentibus verum vix aliquod percipiebatur frigus; sed sensim, plerumque sub vesperam calor intensior evadebat, frequentius vibrabat arteria, & illam explorans centum & sexdecim pulsationes singulo minuto in quibusdam subjectis numerare potui. Acutissimis cephalalgis eodem tempore plures premebantur ægri. Post tres quatuor vel quinque horas remittebat febris, & ut in primo statu, aliquoties sine sudore. Nec valde desiderandi sudores, superato enim morbo proderant, vigente vero, tum in hoc tum in tertio statu nocebant; quo profusius enim fluebant, eo acerbior futurus paroxysmus. Ad integram apyrexiam non redibat æger, & hoc fuit pathognomonicum symptoma quo secundum statum a primo distinguere lubuit. Urina pauca, tenuis, rubida; sedes spontaneæ paucæ & parcæ; lingua arida flavo obducta muco: somnus fere nullus, turbulentus, anxius, ægros nihil reficiens; sitis magis urgebat quam in statu primo, nec tanta tamen quam ex calore suspicatus fuisset; marcor cito ingruebat, cum facie pallido flava. A norma minus aberrabant paroxysmi quam in statu primo. Ex prava medela

A 3

faci-

(c) Tale quid *Hypocrati* prætervisum non fuerat, epidemiam enim observavit in qua, ex ægris præcipue interibant adolescentes, juvenes ætate florentes. Epidem. lib. prim. stat. tert. *Foesius* p. 955.

facilis in tertium statum transitus: talem metamorphosim notatu dignam in textore & conjugii fremens observavi. Illorum filia puella decennalis, eodem laboraverat morbo: adurente calore, pulsu frequentissimo & celerrimo, atroci capitis dolore tempore exacerbationis, & somnolentia vigili tempore remissionis detenta: potione emetocathartica, usu diluentium acescentium & secunda alvi ductione jam convalescebat cum decubuit pater, quem accedens haud graviter sane ægrotantem inveni; medicamentum quod ventriculum & alvum moveret præscripsi, & ptisanam antiputridam cujus unc. iv. omni hora noctu diuque potaret. Tunc urbem reliqui ut dilectissimam matrem febre nervosa correptam inviserem; post triduum redux, illum inveni delirantem, anhelum, convulsam cum abdomine tympanitico, pulsuque frequentissimo; nullæ nec sede nec urethra succedebant evacuationes. Casu animadverso potionem super tabellam lectulo appensam, illam inspiciens agnosco remedium emeticum ante quatuor dies præscriptum, de omissionis causa sciscitanti narratur, adstantes nimis debilem judicasse ægrum cui propinarent evacuans remedium; remotoque pariter potu acidulo, virium indicationi famulari credentes, bovinis succulentis jusculis, dulciariis panibus ex farina ovis & saccaro confectis, generoso vino rubro, & scopo sudores arcessendi, theriaca cum scordii decocto, renuentem ut ut ægrum ingurgitaverant: inde cohors illa sæviorum symptomatum quæ vix ullam relinquebant spem. Ne tamen ægrum letho deferere viderer, enemata emollientia & lenissime cathartica omni sexhorio applicari jussi; potum ejusdem indolis & acescentem copiose hauriendum præscripsi & simul epispastica plantæ pedum imponi. Nocte sequenti mens

mens pacatior fiebat, ter alvum deposuit, copiose prodiit urina, aliqua fulget spes; eorundem remediorum continuationem jubeo, iterum discedere coactus; sed quid? Vires (phrenesim potius) cum febre deciduas resarcire conantes agnati, remedia denuo seponunt ut ex Pharmacopola didici, & ad nescio quæ venena specioso cardiacorum titulo fucata confugientes, septima morbi die sæva necarunt morte infelicem, grandiori natum ætati si omni destitutus fuisset auxilio; haud dissimili facto abrepta uxor vix triduum supervixit. Et hæc altera origo tertii status, qui alias tamen morbus suæ speciei esse videbatur: plures enim fuerunt qui ut ut optima jam initio morbi remedia adhiberentur, & ægritudo illorum usu compefci videretur, sexta tamen, septima vel octava die omnia symptomata sevimora incurrebant. Quem vespera cum spe mitioris paroxismi reliqueram, sæpe inveni aurora sequenti post acerbam noctem periculose jam decumbentem cum pulsu frequenti & celerrimo, incipiente delirio & tympanitico abdominis tumore, quæ duo signa tertium statum vix ullum amplius ordinem servabant exacerbationes, sed irregulariter omni hora invadebant, pulsus adeo increbrescebat ut vix numerari possent pulsationes, omnes subsultabant tendines, anxietas & jactatio continuæ erant, oculi torvi nictitantes lemosi: delirium increscens in nonnullis vividum, fere phreneticum erat, in aliis pacatius lethargumque subolens, ubique periculofum: In primis garrulitas fere continua, in aliis morosa taciturnitas & de morbo ne minima querela, ut ut manus frequenter frontis admota satis testaretur acerbam adesse cephalalgiam; Medicum quomodo valerent sciscitantem fixiter intuentes, elatiori voce re-

8 FEBRIS BILIOSA

spondebant *optime* (d): necessarios ignorabant, meteorismus quotidie increfcebat præsertim circa hypocondria (e): respiratio brevissima fiebat, ita ut continuo fere anhelarent, tussim raro observavi. Sedes irregulares, liquidæ, pingues, colliquativæ, aliquoties biliosæ quod bonum, sæpe albæ spumosæ quæ semper sinistri ominis (f), materiæ enim morbidæ retentionem

(d) Quam periculosum sit delirium illud circa proprium morbum, omni ævo notarunt Medici; cerebrum enim prorsus occupatum omnemque sensationem depravatam arguit; notatu digna videntur verba præstantis Medici quem de sollicitatione operis hic sollicitare liceat: *Si reduit à cet etat (qualem fere descripsi) le malade dit, Je me porte bien, tremblons à ce seul mot, il n'est plus à lui.* Medec. experiment. Part. I. Ch. V. p. 123.

(e) A flatibus ex putredine generatis ortum trahebat meteorismus ille, non ex inflammatione ut falso crederent nonnulli, quod jam novit *Galenus Quandoque intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata.* Commentar. in prænotiones text. 36. oper. ex Frobenii editione t. 4. p. 751. Quam speciem meteorismi accurate observari velim, ne protinus ad V. S. & emollientia antiphlogistica, spe absentem inflammationem debellandi, confugiamus. Quantum vero periculum comiteretur ilia tensa ex quacumque causa docet *Hypocrates* ib. §. 33. & 61. prorretic. L. I. §. 127. Ventres qui atolluntur in morbis periculosis, recenset inter signa mortis. L. 8. aph. 17.

(f) In gravibus malis & biliosis, exacte candidantes, spumosæ egestionis malo sunt *Hypocr.* prorret. L. I. §. 53. *Foes.* p. 71. *ibid.* §. 21. *Conferr.* debet *Illustrif. Gorteri* Medicina *Hypocrat.* comment. in aph. 355. & *Celsus* habet locum qui hic optime congruit: *Intestinorum levitas periculosa est, si frequens dejectio est; si venter omnibus horis & cum sono & sine hoc prosluit; si si-*

tionem & motus intestinalis spasmodicum vitium demonstrabant. Quosdam, paucos tamen jam ab initio morbi corripuit diarrhæa, nec melius res succedebant, imo vidi fœminam juvenem vegetam lethaliter decumbentem, quæ ut retulerunt, jam duos menses ante morbum ferofo alvi fluxu laboraverat; & quid professent evacuationes quæ morbidum fomitem non evacuant? In genere noxia diarrhæa quæ initio morbi accidebat, symptomatica enim semper fuit, & licet si valde fœtida intactam causam morbi relinquebat; inde auctis evacuationibus illis, cum stupore adstantium, crescebat morbus (g). Urinæ semper crudæ, quoad cætera quotidie dissimiles, albæ, tenues, pingues, (b) turbidæ, jumentosæ, rubræ, colliquativæ, si nubes, supernam semper occupabat partem quod odit *Hypocrates* (i). Ob sphincteres paraliticos & captam mentem, inscientibus involuntariæ evacuationes; in quinque petechiæ, omnibus lethales (k); hæmorrhagiæ nullæ aut funestæ, fitis

si similiter noctu & interdium; si quod excernitur crudum est. De Medicin. L. II. Cap. VIII. p. 74. legatur quoque *Prosper Martianus*, p. 345. E.

(g) De damnis egestionum fœtidarum quæ morbi materiem non abducunt, egregia habet *Hypocrates* de humor. §. 14. 31. *Foes.* 47. 48. Aphor. L. I. §. 2. 25. L. IV. §. 2. 3. Observavit quoque *Clar. Walcarenghi* in febre bilioso-petechiali diarrhæam initio funestam, sub finem salubrem fuisse. *Medicin. Ration.* Tom. I. §. 267.

(b) *Pinguedines supra innatantes araneorum telas referentes damnare oportet, colliquationem namque significant.* *Prænot.* §. 79. *Foes.* p. 40.

(i) *Ibid.* §. 80. & alibi passim.

(k) *Ubi pustulæ purpureæ vel lividæ corpus deturpant, hypocondria tensa, & inflata fere moritur.* *Boerb. aph.* 735.

fitis nulla ut ut lingua arida, nigra, tremula; vox clangosa, tremor universalis (l); floccorum collectio, muscarum venatio (m), post summam agitationem, summa debilitas, mors. Mitissima symptomata morbum initio aliquoties larvantia, monstruosi quid subalere, mihi indicabant pulsus parvus & celer, levissimus sed universalis tremor, cita faciei mutatio, anxietas nescio quæ & morositas, lenitati symptomatum alienæ. Merobibum memini in quo tam celeriter increverat morbus ut jam tertia die extra spem videretur cum pulsu pessimo, orthopnæa & delirio; emesis omnia brevi pacavit. Tum in hac tum in aliis classibus, paroxismi quoad vehementiam tertianæ typum observabant, ita ut alternis diebus acerbiora semper observaverim symptomata, & sæviori denascebantur die a decima septima ad vicesimam quintam, duos tantum novi homines qui post tricesimam quintam obierunt.

Hæc

(l) Quam formidandus sit tremor delirio conjunctus non nesciebant veteres; *Hypocrates* eadem observavit symptomata quæ nostra exhibuit epidemia, *Desipientiæ cum voce stridula, & linguæ convulsione tremula, voces quoque ipsæ tremulæ, mentis vehementem alienationem significant*. *Prorret. L. I. §. 19. Foef. 68. In vehementi mentis emotione accedentes tremores exitio sunt. Coac. Prænot. §. 88. 93. 97. Tremulæ linguæ cum nigro colore mortem denunciant* *ibid. §. 223. Vim vitalem debilitatam semper arguit tremor in morbis, non obscurum ergo cur tam sinistri ominis habeatur.*

(m) *De manuum vero motione ita censeo. In febribus acutis aut capitis doloribus, quibus ante faciem feruntur & aliquid frustra venantur, & festucas colligunt, aut floccos e vestibis evellunt & ex pariete paleas carpunt, ex his omnibus malum & mortem portendi. Prænotion. §. 17. Quæ omnia symptomata observaverat vir summus in febre biliosa. Vid. de dieb. Judicator. §. 3. Foef. p. 57.*

Hæc sunt præcipua & pathognomonica sim-
ptomata epidemiæ nostræ, varietates nonnul-
las & casus rariores, in posterum, repetitio-
nes vitandi causa relinquo. Vis maxima ab ini-
tio Junii ad finem Octobris; plures tamen ad-
huc hieme sequenti, quæ pluviosa & tepida
epidemicis favebat decuberunt; nonnulla & sæ-
va exempla observavi æstate anni 1756. & ve-
re 1757. Nullus demum adeo faustus est annus
ut similes prorsus defint morbi.

Genus & Causa Morbi.

Febriles morbos bene multos observavi, per-
plures evolvi accuratas febrium historias, &
quo plus circa rem intendi animum, eo magis
persuasum habui, omnes primarias febres, ne
una quidem excepta, esse intermittentes, in-
flammatorias, putridas, aut ex illis complica-
tas. Nec quicquam obstat enormis ille febrium
catalogus, qui medicinæ progressibus obstitit
quidem, nullatenus vero, favente cœlo, nu-
merum morborum auxit. Variis enim nomini-
bus sæpe eundem morbum indicaverunt; alias
& plerumque ex symptomatibus neglecta causa
nomenclaturam deducentes, tot finxerunt no-
mina quot paulo graviora symptomata in febrili
praxi occurrebant. Dum tamen nemo ne-
scit, eandem causam pro varia vi, varia se-
de, varia ægri ydiosinçrasia, varia regione,
varia tempestate, varia imprimis curatione,
symptomata innumera facie quidem diversa,
eadem tamen secure rescindenda producere pos-
se: hicque egregie valet magni Boerhaavii ef-
fatum: *apparet hos morbos varietate quidem in-
finitos ratione symptomatum, tamen ex origine non
adeo composita pendere neque tam varia medica-
menta medendive methodum requirere (n).*

Quis-

Quisque mox percipit, nec intermittentium, nec phlogisticarum febrium classi adscribi posse epidemiam Laufannensem, sed ex putridarum genere fuisse; & optime congruunt tres nostri status cum triplici veterum *συνεχην*, alia pituitoso-biliofa, alia biliofa, tertia atrabiliofa. In omnibus enim ægris invenimus simptomata putridi fomitis seu ut vocare amat immortalis *Boerhaavius* alcali spontanei huc magis illuc minus acris. Triplex autem talis cacochiliæ fons; 1. humor perspirabilis retentus, putrescentis semper indolis, & inditis humanæ machinæ legibus, ad intestina plerumque refluens; 2. alimentorum, ex animali genere sponte putrescente reliquiæ; tum denique bilis ipsa, *omnium humorum citissime in putredinem vergens, hinc simul ac quid putridi in primis viis nascitur, mox bilis mutatur (o), & simul ac putruit omnia citissime putrefacit.* Cum vero tria illorum putridorum genera effectibus perfecte conveniant, non immerito morbi quos generant biliosi dici possunt. *Ubi enim putredo abierit in sal volatile & oleum urens a veteribus bilis acris dicitur (p); & si nostram comparamus epidemiam cum illis quas præstantissimi descripserunt Medici febrium biliosarum nomine, mox similitudinem percipiemus; tales sunt hemitritei & triteophiæ veterum; mesentericæ recentiorum, imo & typhos omnes, lypyria, asodes, hungarica, gastrica, caufus (q); quas*

omnes

(o) Ill. *Van Swieten* §. 85. t. 1. p. 121.

(p) Ill. *Gorter* Comp. t. 37. §. 13.

(q) Omnes antiqui, plerique recentiores, caufum inter febres biliosas recensent; *Alberti* dicit caufum esse summum febris cholericæ gradum. *Junker* ut alios taceam eodem capite de febre biliofa & causo agit. Ill. vero *Boerhaave*, causo seu febre ardente intelligit inflamma-
tio

omnes bili circa præcordia congestæ uno ore tribuerunt Medici, & sanarunt medicamentis bili infestis (r). Febrem biliosam cum delirio, nostræ affinem, libro de *affectionibus* jam descripsit *Hypocrates* (s). Plures similes in epidemicis leguntur, & jucundum erit hic excitare verba quæ inveniuntur in libro de *Prisca Medicina*: *Si amarus humor aliquis, quem bilem flavam nominare solemus, effusus fuerit, quam anxietates, æstus, impotentie tenent? ---- Quinam dolores & febres? Et quibus acres & æruginosi humores instant, quinam furores & viscerum lacerationes animique abjectio inde oriuntur* (t)? Si adæamus breves sed egregias descriptiones illustris. *Gorteri*, inveniemus morbum nostrum omnino similem morbis quos tribuit bili morbidæ: *Humor morbosus, subpinguis, saponaceus, acris calefaciens, amarus flavi coloris, biliosus dicitur; hic in corpore hærens producit fastidium, nauseam, ructum nidorosum, linguam siccam amaram, anxietatem, dysenteriam biliosam, horrorem, agrypniam, vel soporem aut delirium, cephalalgiam, surditatem, oculos nictitantes, tremorem, pulsum celerem aut frequentem, calorem* morda-

tionem generalem massæ sanguinæ; quod notari volui, ne error in praxi oriatur, longe enim distant curationes causi phlogistici, & causi biliosi.

(r) Nonnulli inter veteres crediderunt, putredinem numquam in vasis sedem habere, sed semper in primis viis; quod suadebat illis effectus emesis, quæ sæpe febrim omnino jugulat.

(s) Foësius p. 518.

(t) Foëf. p. 16. Pluribus aliis locis morbos ex bile graphiter pinxit *Hypocrates*, nec ullos alios tam frequenter memorat, vide præsertim *Aphorism. passim & Galeni Commentar. Oper. t. 7. De natura hominis §. 88. & aliis, Foëf. p. 230. De diebus dedicat. §. 4. 5. Foëf. 57.*

mordacem (u), acrisiam (x). Illustris. Huxam qui tot nominibus tam bene de medicina meruit sic scripsit: Mense Augusto 1741. febres putridæ perlongæ, (mesentericæ forsitan) plurimæ inter populum atque nautas præcipue, quædam vero valde phreneticæ, hæ autem multo citius jugulant. His tumidus est plerumque venter & adstrictus, ex retenta in visceribus colluvie; mirum est utique quam multum atræ bilis ἀραιὰν κάρω ejicitur sæpe(y). Egregia pariter de febribus biliosis exponit vir celeberrimus L. Tralles in utili de inutilitate absorbentium opere (z); sed omnium quantum novi optime illarum generationem exposuit vir optimus F. Hofmann, cujus verba hic legere gratum cuique fore confido: Inter morbos ex bile perversa & ad sanguinem traducta, præcipue febres & quidem sic dictæ biliosæ recenseri merentur. Et quamvis ipsæ febres bilem generent, nullum tamen est dubium quin etiam a bile vitiosa oriantur. Consentientem hac in re habemus Hypocratem. Primo enim non dubitari potest, & assensum quoque apud antiquitatem invenimus, febrium plurimarum, præsertim intermittentium ardentium, & sic dictarum cholericarum, propriam sedem & originem in prima corporis regione circa præcordia, intestina tenuia, jecoris cava, lienem, pancreos, omentum; ut pote in hisce locis ordinario sanguinis tardior est circulus,
gene

(u) Calorem illum mordacem semper habuerunt Medici pro symptomate febrium putridarum pathognomonico; Mordaces quidem manui vocat Hypocrates febres ab humorum putredine genitas Pallas de febrib. cap. 30. nec latet causa.

(x) Imprimis *Systemat. præcos medic.* §. 130. 230.

(y) *Observat. de aere & morb. epidem. t. 2. p. 72.*

(z) *Virium quæ terreis remediis gratis hæctenus adscriptæ sunt examen rigorosius, Cap. XVII. §. 88. p. 330.*

generatio fit impuritatum, & corrupti acres humores ex pancreate in intestina influunt, & non modo pathemata ordinaria in hypocondriacis spasmodico febrilia, sed & supra dictas febres excitant; siquidem symptomata quæ has febres comitari solent plerumque dicta in regione incipiunt (a). Quis nescit symptomata alkali spontanei a summo Boerhaavio exarata, & aureas discipuli illustrationes (b)? E Medicis vero qui epidemias scripserunt, nullus morbum nostro magis similem enarravit quam Vir clar. Valcarengi, Medicus inter Cremonenses felicissimus; symptomata transcribere longius foret, illum vero tribuit bilis furentis variis tumultibus; & simul limphæ intestinali & pancreaticæ pessimæ indolis, quæ hepatis colatorii ductibus, partim cistifelleæ viæ, partim intestinorum parietibus & rugis atque ipsi ventriculo ejusdemque inferiori orificio maxime adhærens earundem partium fibrillas variis modis corrugat, atque in fortes contractiones cogit, eas fortiter irritando (c).

---- Neque mirum erat attendere majorem hanc morbi vehementiam, cum peculiare adesset bilis dominium. Humor enim iste natura sua magis nobilis, magis activus & penetrans, ubicumque consistat, partes magis distendit, fortiter æstuanlo irritat, mordet, atque lacerat, magisque ardentem excitat febrem, atque magis acutos dolores, continentis solidorum fibrillas in violentiores scillationes cogendo (d).

Jam sat itaque & super constare videtur ex præ-

(a) De bile medic. & venen. corp. hum. §. 27. op. 6. p. 158.

(b) Aph. 85. 86. Comment. t. I. p. 119. 120.

(c) Medic. ration. t. I. §. 52.

(d) Ibid. §. 154. Quæ vera quo ad causam & effectum, leviores forsan habent errores circa modum.

præmissis, veram morbi epidemici Laufannensis causam fuisse humorem putridum alcalescens, biliosum, minori majorive donatum acrimonia; ventriculum, intestina tenuia, duodenum præsertim, hepar, vesiculam, ductus biliarios, mesenterium, aliasque partes contentas abdominis occupantem, illas irritantem; & lapsu temporis, vi morbi, prava medela, omnem tandem humorum massam inficientem, ut ex historia morbi jam patuit.

Cadaver.

Incisio cadaverum quæ in multis casibus, latentibus ægritudinum causas oculis tam belle subijcit, in morbo nostro circa causam cujus nullum fuit dubium, haud adeo necessaria erat; & fauste quidem; pauci sunt enim, erroneis præjudicatis opinionibus majores, qui illam permittant; unde irreparabile medicinæ & genti humanæ damnum. Unica concessa occasio quid exhibuerit breviter recensebo, ex communicatione Clarissimi Medici, amicissimi collegæ DD. J. d'Apples, tunc enim aberam. Cadaver fuit hominis quadragenarii, cui conjuncta opera medelam aliquandiu in gravissimo morbo præbueramus, & quem circa vicesimam quartam diem, necessarii tradiderant agyrtæ, qui illum vehementissimis drastis mercurialibus pro panacea infallibili venditatis, & vesicatoriis ad mortem usque vexavit; notationes nonnullas addam. 1. *Cutis externa livescebat, movendo cadaver multum effluxit sanguinis e vulnere quod dorso induxerant vesicatoria. Femora & crura stuprata erant maculis rubris, & tumoribus purulentis furunculis similibus. Color cutis; hæmorrhagia & maculæ rubræ, plenam sanguinis dissolutionem testantur. Et sane vesicatoria sub finem morbi biliosi, machina, tabe putrida jam diruente, pessime adhibita fuerant.*

rant. Non sapientius usurpata remedia mercurialia, quorum & hæc est vis ut omnia putre- & liquefaciant; sed quid! Agyrtarum est desipere. De purulentis tumoribus nonnulla infra.

2. *Levis aderat echimosi in tegumentis & musculis abdominalibus infra umbilicum in latere dextro. Cum prima observatione congruit.*

3. *Pinguedo flava & bile tincta in omni corporis ambitu. Bilem ubique effusam & omne pingue corruptum docet.*

4. *Jecur & splen sana, vesicula fellis redundante bile turgida, mesentericæ glandulæ tumidæ flavo rubentes; ventriculus distentus, in duas quasi peras divisus, liquore nigricante plenus, intestina tympanitica, non aperta fuerunt.*

Hic plura sane inveniuntur quæ causæ morbi lucem affundunt; intestina aperta læsionem in duodeno verosimiliter exhibuissent, ibi enim plerumque præcipua sedes morbi. Divisio ventriculi in duas peras tam frequenter observatur, ut vix inter morbidas alterationes referri possit. Alias plures observationes circa viscera pectoris & capitis sagaciter quidem & accurate institutas, sed naturam morbi nihil illustrantes, prorsus omittam. Si quis non majora vitia circa præcordia detecta fuisse miretur, attendat verbis Clariss. J. A. Borelli in illa epistola qua Cel. Malpighi enarrat historiam epidemicæ febris biliosæ nostræ similis, quæ Pisis anno 1661. vigeat. In quatuor cadaveribus, quorum sectionibus interfui, nulla notabilis læsio in pulmonibus visa est, excepta aliqua ariditate, ab ardore febrili forte inducta; in reliquis sani apparere. Mesenterium pariter & glandulæ in ipso contentæ, nec putridæ, nec corruptæ erant, ut dubitabatur. Substantia quoque hepatis & lienis, nulla læsione afficiebatur. Vesica tantum biliaria insigniter turgebat, (anne id evenit ob constrictum spasmodice ductum choledocum) & insuper ventriculus eodem humore bilioso afluebat, & in

*aliquibus intestina flavo colore tincta inventa fuisse (e). Si quis adeat immensam illam ex cada-
verum sectionibus collectionem quam jam diu
promulgavit Bonetus, observationes de febribus
evolvendo percipiet facillime, in bene
multis casibus defigurationem pro morbi causa
assignatam, illi producendo impari prorsus
fuisse, & veram non detectam quia vix notan-
da. Nec stupenda res videbitur illi qui no-
scit, 1. sensibilitatem & irritabilitatem totius
sistematis intestinalis. 2. Quam difficillimum sit
noscere alterationes morbidas humorum qui
raro sub sensu cadunt. 3. Quantæ mutatio-
nes quoad tensionem fibrarum & locum flui-
dorum, mortem sequantur. 4. Quam vehe-
menter in corpus vivens agere possit, cau-
sa externis vix observanda sensibus si nudis
nervis aut musculis applicetur. 5. Demum,
quam cito lethalis esse possit læsio vasculorum
adeo tenuium, ut huc usque fugerint oculos
virorum qui tot minima viderunt, *Ruischii*,
Morgani, *Albini*, *Halleri*. Verum est tamen,
læsiones majores in congeneribus morbis alii
invenerunt observatores; sic dum extispicia de-
natorum febribus biliosis lustrabant *Lancisi* &
Guideti bilem cisticam non tantum atratam sed
ulterius instar picis interdum concretam, non ra-
ro foetidissimam milleque aliis modis delinquentem
deprehenderunt, & hepar potissimum subfusci co-
loris (f). Sed hæc de causa morbi sufficiant,
jam ad curationem accedamus.*

M E-

(e) Vid. *Malpighi Oper. posthum.* 4. 1700. pag. 27.
& seqq.

(f) *Bianchi Histor. Hepat.* Part. III. p. 231.

METHODUS MEDENDI.

Status primus.

Morbi sunt quorum hæc est norma, ut, dummodo vires vitales nec excedere, nec deficere permittamus, idoneamque diætara præscribamus; sponte coquitur, & cocta, naturali crisi expellitur materia morbida. Tales sunt omnes morbi inflammatorii veri, in quibus, nostris ut *Hypocraticis* diebus crises regulari addictas ordini, observabit quicumque illorum naturam & medelam *Hypocrate* præceptore doctus; nihil temere & inepte movebit aut evacuabit; sed solis mollissimis diluentibus omni forma applicatis, præmissa si necesse quod rarum V. S. contentus; non fataget, cerebro, pectori aut aliis visceribus impactum phlogisticum sanguinem, emesi, catharsi, diuresi, aut subtilioribus corporis meatibus cutaneis poris, expellere: vel humores vividioribus solidorum oscillationibus densatos, resolvere tentabit acris illis solventibus medicamentis, quæ fibras ad novos sollicitant motus. Lætus sæpe miratus sum criticas illas mutationes præfixo evenientes tempore, nec vel minimum quidem aberrantes ab illa serie quam indixit Parens medicinæ. Sed verum est illas numquam observavi nisi quiescerem & quiesceret eger; sæpe vero quievi, apprime doctus, *quod interdum optima medicina sit medicinam non facere* (g). Res autem semper non succederet, nec sic in morbo nostro successisset; putridos enim, erisipelatosos, & malignos, *acrisios* esse repetita docuit observatio. *In mesentericarum febrium curatione sæpe vidi, ait Baglivi, inutile esse dies criticos eorumque*

B 2

vim

(g) *Hypocr. de articulis*. Quid sit medice quiescere haud nesciunt sapientes.

vim & potestatem observare (b). Et monuit *Junkerus febres biliosas ad illos affectus posse referri, in quibus autocratia Naturę arti aliquo modo cedere cogitur (i).* Ea est ut jam dixi phlogistica diathesis, quę molli dilutione & continua moderata *vis vitalis* actione sensim subacta sponte evacuetur; putridorum e contra fomes, *vis vitalis* actione & temporis lapsu, pejoris continuo fiens indolis, a die in diem acerbiora inducit symptomata, nisi suppleat ars quod deficit Natura; instituere enim debet evacuationes quę sponte in phlogisticis succedunt: Undenam? An ex varia fabrica partium lacefitarum? An ex varia materię morbidę indole, vel demum ex eo quod putriditate actio nervorum prorsus vitiatur? Sane qui ex utrifque conjunctis hanc differentiam deducet, parum, ni fallor, a vero aberit; sed forsan de his fusius quondam.

Posita causa duas monstrabat indicationes, aut fomitem putridum corrigere, id est tali modo alterare ut nocere nequeat; aut illum evacuare, *nam corrupta bilis circa præcordia hærens, enormes febres accendit, numquam curabiles, nisi putridus ille fomes tolli possit (k).* Alterans sufficit methodus ubi pauca est materia acrimonia tantum nocens, sic in morbis infantilibus ex acido, optime curat absorbens medella: nec hic fuit casus noster, & acrimonia enim nocebat & mole humor morbidus. Satis sunt evacuationes si morbi causa simul & semel ejici potest, quod impossibile fuit in morbo nostro, dum omnes humores extra circulationis leges positi in plerisque visceribus abdominalibus morbofo seminio infecti erant.

La-

(b) *Prax. Medic. L. I. de febr. mal. & mesent. p. m. 52.*

(i) *Conspect. Medic. theor. pract. tab. 62. p. 510.*

(K) *Van Swieten §. 99. T. I. pag. 141.*

Labor ergo incumbere Medico, materiem continuo sic alterare, ut vim ejus deleteriam, si non prorsus castraret, multum saltem infringeret; & simul ac mobilis fiebat illam evacua-
re. *Præcipuum enim auxilium est, si in hac febre tempeſtiva bilis causticæ excussio succedit, exinde etiam contingit, ut febris non tanta acerbitate contingat, contra vero, longe majus periculum involvit hujus excretionis cunctatio (l).*

Alteranti satisfaciebant indicationi potus acrescentes. De genere evacuationum ambigere nullus erat locus; illa palmam meruit quæ emetocathartica duplici simul evacuabat via. Iter monstravit natura & jam *Hypocratem* docuerat, morbos biliosos non nisi cholera sanari (m). Fastidium & nausæ sat superque testabantur ventriculi labem; nec tantum quatenus evacuans proderat emesis, sed multum quoque juvit ratione succussuum, quibus abdominalia viscera concutiebat; sic enim materie infractibus viscerum impactæ, atteruntur, solvuntur, exprimuntur: *Vomitus actio*, ait jam laudatus nec sat laudandus *Huxam*, *obstructiones vel in ipsis corporis penetralibus reserare apta est, omnes corporis humores attenuat, omnesque promovet secretiones, & dum stomachus seu muco acido obrutus, seu biliosa celluvie languet, quasi vas iners fermento imbutum putrido, ingesta omnia corrumpit, hinc perpetuus morbi fomes,*

B 3

(l) *Mich. Alberti Praxis universal. Sect. IX. Cap. VI. §. 4.* Hic notari velim, bonum virum, plures utiles cautelas circa febres biliosas habere, multosque simul graviores errores, ortos eo sistematè circa degeneracionem bilis quam acidam credit, dum acida illam prorsus delent; eodem nævo maculatur Doctrina omnium priscorum *Stahlianorum*, quod probe tenendum.

(m) *Febres lipyricæ non nisi per choleram effusa bile solvuntur.* Coac. præn. §. 120. Confer. *Bagliivi lib. cit. p. 56. 57.*

mes, donec perpurgatur ventriculus (n). De usu emesis idem sentiunt inter multos alios, viri in arte præstantes, *Fernelius*, *Riverius* (o), *Freind* (p), *Boerhaave* (q), *Ludvvig* (r). *Fernelii* imprimis verba rem nostram optime dilucidant. Facilis & moderata vomitio saluber- rima est, & purgationum omnium præstantissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus sinceros elicit & vacuat, omnem quæ in ventriculi capa- citate in ejusve tunicis hæret illuviem imprimis expurgat; e præcordiorum membranis, e cavis jecoris ac lienis, & ex pancreate, omnis generis supervacuos humores sinceros elicit, quos plerum- que nec hiera, nec aliud vehementissimum ullum etiam frequens pharmacum in alvum exturbare po- test (s). Quam necessariæ sint evacuationes in hisce morbis, omnis novit antiquitas, & ante viginti sæcula illas suavit *Hypocrates* (t), & post illum *Galenus*, omnesque alii; & præsertim ver- tente quarto sæculo *Alexander Trallianus* (u); similis fuit recentioribus curatio. *Borelli* monet nullum evasisse nisi evacuata bile (x), quam tamen, verum est, emesi non expugnabat, un- de

(n) Observat. de aere & morb. epid. T. I. p. 21. 23. 25.

(o) Institut. l. 5. p. 1. S. 2. Cap. IV. p. m. 131.

(p) Comment. de febr. Comm. 4. p. m. 19.

(q) Aph. 1244.

(r) Institution. §. 1541. 42.

(s) De morb. eorumque causis Lib. III. Cap. III. Oper. omn. p. m. 210.

(t) Quamdiu bilis sublata, incocta, & minime con- temperata fuerit; nulla arte, neque dolores, neque febres finientur. De prisc. medic. cap. 35. Foef. p. 16. con- fer. Foef. pag. 396. 473. 489. 519. 534. 547. 1139. 1152.

(u) De arte medica Lib. VII. Cap. XVI.

(x) Loc. cit. confer. *Bianchi Histor. hepat.* p. 282, 702.

de sapientia sua effatus est Clar. *Glass*, non possum non mirari quo *Malpighi* & *Borelli* bilem a vesica, (cum intra bilem totum morbum sibi vidissent) emetico exprimere & ventriculo educere minime senserint. Certe æquum est ex historia morbi censere ob neglectum emeticum plures interiisse (*y*). Ill. *Hofmann* duas habet indicationes, primas vias repurgare, bilem infringere (*z*). Quam specialem methodum in singulo statu adhibuerim hisce nixus principiis, nunc est enarrandum.

Omnes ægri a pluribus jam diebus ægrotabant antequam Medicum accerferent, unde primo ingressu emesim sæpe præscripsi; recte quidem operabatur, non semper tamen omnino pro votis: nec quantitate enim sufficiebant evacuationes, nec prorsus evanescebant anxietas & nausæ, & ter aut quater; initio epidemiæ, secunda remedii dosis aliquot elapsis diebus præscribenda fuit; quod in posterum non accidit; mecum enim de causa phænomeni cogitanti, facem præbuerunt *Hypocratis* doctrina de coctione, & perpulchra observatio Ill. Archiatri Austriaci; probe memini, inquit, cum post fervidissimam æstatem febres biliosæ epidemicæ grassarentur, in quibus molesta nausea, & vomitus fere semper aderant, me aliquoties dedisse statim vomitorium absque multo levamine, ubi autem per unum alterumve diem, oximelle, vel similibus magna aquæ copia dilutis usus fueram, sponte sæpe vomitu excutiebatur corrupta bilis, instar glutinis fere spissa, vel leni vomitorio, secunda vice exhibitio, facile expellebatur

B 4

tur

(*y*) Commentar. de febr. Comm. 7. p. 116. legatur quoque Cl. *Grainger* historia febris anomalæ Batavæ p. 73.

(*z*) De duodeno mult. morb. causa §. 20. Oper. T. 6. p. 194.

tur (a). Missis ergo nugis, quas contra garrierunt recentiores nonnulli Medici, ad coctionem operam intendi: ut vero rectius intelligatur quid sit coquere in morbo bilioso, nonnulla observare liceat circa coctionem & turgescientiam in genere.

Coctio in morbis, hic enim de *pepsi* non agitur, duplex numerari debet; alia ad mitigationem, alia ad evacuationem; quandoque enim satis est noxias humoris morbidi qualitates obtundere, tunc coctus dicitur ut ut nulla evacuatio succedat; imo talis coctio sæpe humorem evacuationi ineptum reddit: huc referenda coctio in morbis solidi. Coctio vero ad evacuationem duplicis iterum est generis: alias enim materiæ morbi crassæ, glutinosæ, tenaci, tenuitatem & mobilitatem conciliare debemus antequam expulsionem tentare fas sit; & dum sic attenuatur humor non raro generatur acrimonia, unde patet coctionem ad morbum revera cum coctione ad evacuationem aliam esse. Pluries e contra morbidos humores adeo mobiles & acres deprehendimus, ut sacrum sit evacuantia adhibere, ne, vel levissimo addito stimulo effrenes hinc inde summo impetu vagantes, brevissime irreparabilia damna inducant. Tunc mitiganda acrimonia illa & frænanda mobilitas: species hæc coctionis ad evacuationem, affinis est coctioni ad morbum. Prima cruditas dici posset *cruditas infra evacuationem*; secunda *cruditas supra evacuationem*.

Duplex est quoque turgescientia, alia ad molem, alia ad motum. Turgent humores tum crudi tum cocti si copia omnes vel aliquas præpediant functiones: turgere adhuc dicuntur & tunc turgent ad motum quando acrimonia & mobilitate vehementer partes stimulant & ir-

regu-

regulares motus cient, ut ut sæpe parca adsit quantitas (b).

Ex paucissimis istis jam *Hypocrati* notis, & quæ sedula confirmavit observatio, intelligitur facillime, humores in primo nostro statu, turgentes plerumque mole & crudos infra evacuationem fuisse; illos ergo fluidos & mobiles, reddere debui ante evacuationem, nisi turgescencia summa fuisset, quod rarum; id suscipi usu remediorum simul incidentium & antiputridorum, e digestivorum sic dictorum classe (c), & hæc fuit plerumque præscripti signatura,

(b) *Celeb. Glass* definit materiam turgentem, aliquid molestum circa primas vias hærens, quod aut per os aut per alvum, plerumque excuti potest, atque haud rarum ventriculum aut intestinum ad id ipsum expellendum irritat. *Comment. de febr. 7. p. 102.*

(c) Digestiva ea sunt remedia, propria verbi significatione quæ vires ventriculi ad alimentorum coctionem juvant; cum vero hæc vox duplici sensu adhibeatur, inde quoque digestiva dixerunt remedia quæ coctionem humorum morbidorum sollicitant, nec male quidem; sed cum cruditatem *infra evacuationem* solum animadverterent, classi digestivorum salina tantum, incisiva, acria, aut inutilia absorbentia adscripserunt; errore sane proscribendo; tot sunt enim digestivorum classes quot cruditatis species, & in cruditate *supra evacuationem* digestiva non dantur nisi incrassantia, obtudentia, adstringentia, ut *infra* patebit & ut jam novit *Hypocrates*; hæc fuit enim illius de coctione doctrina, ut humor morbidus talem haberet mobilitatem qua facile evacuantibus cederet, nec tantam tamen, ut ex impetu damna oriri possent. Eadem passim suadet *Galenus*, qui humorem biliosum coquebat aqua frigida; humorem pituitosum pipere. *Method. medend. L. II. Ad Glauconem L. II. De sanitate tuenda L. IV.* Egregia quoque habet, posteris plerisque contempta, *Sennertus de febr. Lib. II. Cap. VII.*

tura , ut omni trihorio dosim pulveris fumerent , superbibendo decocti uncias quatuor. Pulvis fuit ex terra foliata tartari , tartaro vitriolato , cremore tartari aliisve ejusdem indolis ; sæpe quoque in usum vocavi sulphur auratum antimonii , *Untzeriana* methodo præparatum , cum saccharo & aliquo e prædictis salibus mixtum , quod fauste succedebat. Decocti , materiem præbuerunt radices graminis , acetosæ , chicorei silvestris vel folia capillorum veneris cum terra foliata tartari , vel oximelle simplici & nonnullis frustulis corticis viridis citri , quæ sat bene nauseosum graminis saporem castrant , indeque vix omittenda si non adhibetur oximel . Ubi magis arridebat electarii forma materiem præbebant condita acescentia acetosæ , alleluyæ extractum liquidum taraxaci , & sal aliquod aut neutrum aut acidum ; mixtionis enim proportionem semper præscripserunt symptomata quæ magis minusve vigere bilem aut viscositates indicabant . Si post duos , tres aut quatuor dies , horror mitior , linguæ sedimentum minus tenax , urinæ turbidæ , ructus nidorosi , nausæ frequentes , flatu , borborigmi , sedes copiosiores , materiam mobilitatem jam adeptam esse probabant ; tunc potionem emeticam præscripsi . Ypecacuanam aliquoties initio adhibui ; mox vero novi celebratam illam radicem , sufficientem hic non esse cuneum ; cujus præterea hoc erat vitium , quod , post peractam evacuationem , alvum adstrictam , & aliquoties sitim relinqueret : Mutato ergo consilio , ambabus ulnis amplexum tartarum emeticum , nunquam fere deinceps deserui , cujus dosim ætati & aliis indicantibus accomodatam , cum aquæ unciis octo decem ad libram usque , addita sirupi capillorum veneris sexta parte solutam , intra duos tres vel quatuor haustus potandam præscripsi : & hæc partita methodus in tanta ægro-

rum varietate , plerorumque quorum idyosincrasia usquedum prorsus incognita erat , feliciter succedebat ; apprimeque memini quod nobilis advenarius cui suaseram ut omni semi hora quartam remedii partem hauriret , post primum haustum , per duas horas , continuo fere ductu , cum summa euphoria & brevi consequente sanatione , *ανω και κατω* evacuatus fuerit ; qui vehementem procul dubio passus esset superpurgationem , si dosim integram simul & semel , ut sæpe præscribitur , assumpfisset . Hujus potionis alterum fuit commodum , quod grata , pueris & delicatioribus absque nausea præscribi posset . Mannam aliquoties addidi , ut raro sedes non moveret simplex tartari solutio ; quod momentosum semper habui : præterquam enim sic longe major copia materiæ morbidæ educitur , Naturæ præmonstratur via qua deinceps fomitis reliquiæ expelli debent (*d*) . Effectus remedii talis fuit , ut vulgo post semi horam elapsam ; id est mox post secundam dosim , nausæ jam in actum deducerentur & succederet vomitus ; qui si sufficiens judicabatur , reliqua intacta remansit potio ; si non , hauriebatur . Materiæ viscosæ , bile flava amara foedatæ ejiciebantur ; tum succedebant sedes , foeces liquidas , flavescentes , foetidæ eduentes . Vomitum sæpe juvi copioso potu aquæ tepidæ mellitæ ; vomitu pacato , sedes copiosiores excitavi propinando cochleatim reliquam potionem largo dilutam vehiculo . Sic celebrata

(*d*) Idem observavit Celeberr. Pringle . *Les vomitifs qui occasionent aussi des selles , sont les plus utiles , surtout s'ils ont assez de vertu pour procurer une abondante évacuation de bile putride , par le haut & par le bas , par ce moyen ils operent souvent la guérison sans qu'on ait besoin d'avoir recours à d'autres remède . Malad. des Armées , Part. III. Ch. IV. §. 5.*

brata evacuatione, melius se habebat æger quoad anxietatem, debilitatem & somnum. Eandem sequutus erat viam Vir inter Clinicos merito celebratissimus III. *Vvalcarengi*; & illam posteris commendavit *G. E. Sthal* nam *curatio quæ materiæ in his febribus peccanti sufficiat, nulla alia esse potest quam emetico-cathartica (e)*. Et verum est, sæpissime observavi unicam emesim præstitisse, quod non attigerant repetitæ alvi ductiones. Memini fœminam quæ nullo arcessito medico, jam quinquies, omni scilicet biduo, potionem purgantem ex rheo sale fedlicensi & citro, illi familiarem hauserat, nec minimum profecerat; protinus vero post emesim melius se habuit.

Post primam evacuationem, prædicta remedia digestiva in usum revocabantur; expulsa enim cocta materia, reliquam crudam coquere onus incumbebat; &, numquam fallente observatione, illa remedia quæ antea vix purgantem scopum tetigerant, nunc, vi aucta diminutione materiæ hostilis, quotidie duas vel tres sedes semper putriditatem redolentes educebant. Languor sensim minuebatur, nec tamdiu protrahantur paroxysmi. Tribus aut quatuor elapsis diebus, si copiosiores urinæ coctionis speciem ferebant, instituebatur purgatio ex salibus manna, tamarindis, fenne parcam quandoque dosim addidi. Aliquoties ubi facile succedere sedes, spes erat, satis fuit, mane in potu ordinario, solvere mannæ uncias duas cum aliquo sale; inde plurimis adhuc evacuatis fordibus, paroxysmi vix supererat species; cutis mollescebat, somnus pacatus redibat; jam, alimenta non nauseabant ægri, nondum tamen desiderabant: tardius restituebatur calor naturalis, & fere semper frigebant. Tunc unam tantum aut
alte-

alteram dosim remediorum quotidie devorabant; sensim omnia discedebant symptomata, prodeuntibus desideratis illis biliosis sedibus, quæ simul abducebant materiam morbidam, & vires organorum restitui demonstrabant; apud nos enim, ut & inter Cremonenses, observante Clar. *Gallarotti*, dum biliosæ eveniebant dejectiones, tunc solum, de omnimoda febris solutione sperandum tuto erat (f). Et quidem nisi sic res succederet, diutius & auctiori dosi digestiva adhibere debui, & tertium alvinam reiterare purgationem, imo, sed raro, quartum; ad quintam vero confugisse nec memini, nec memorant codices. Pro laxis constitutionibus, viscositate magis quam acrimonia laborantibus, duxi aliquoties in usum, post primam purgationem, aquosa fugiens, potionem ex larga terræ foliatæ tartari dosi, parca elixirii proprietatis, aquis stillatitiis chicorei, corticis citri & sirupo chicorei compositi, pro re nata addito oximelle.

Non omnibus quos curavi emesim præscripsi, nonnulli fuerunt enim quibus ex contra-indicantium legibus id vetitum erat; sed tunc antequam purgantia stricte sic dicta adhiberentur, diutius insistendum fuit digestivis: Qui enim omissa emesi alvum citius sollicitabant, pœnam plerumque luebat. Vir venerandus ægrotabat, sexta morbi die, (primis non arcessitus eram) tartarum præscribere mens erat; mutato consilio

(f) *Methodus aurea febres profligandi*: De febre tertiana &c. §. 17. Utile opus ad calcem *Wulcarengi* reperiendum. Quam infida sit mitigatio febrium ardentium biliosarum, quamdiu biliosæ non egestæ sedes, jam docet historia *Heropyti* qui tali morbo cum variis remissionibus ægrotavit, usque dum centesima prima, biliosa plura alvus deposuerit. *De morb. vulgar. lib. 3. sect. 3. agr. 9. Foef. 1106.*

lio suafu medici advenarii, purgationem alvinam affumpfit: diu protractum morbum exceperunt dolores ventriculi, & autumnodysenteria mucosa, quod nulli accidisse novi ex illis qui evomerant, & ordinatam dein adhibuerant medelam.

Qui remedia respuebant, & post primam emesim omni valedicebant medelæ, nisi forsan aquæ panistosti aut limonato, tales autem fuerunt plures; ex diætâ quam imperabat fastidium minuto fomite, sensim quidem febrem superabant, sed tardius & imperfecte sanitatem recuperabant; pluribusque post aliquot menses ad remedia confugere necessum fuit, sed de his postea. Ter observavi in junioribus symptoma illud quod memorat *Sidenham* (g) tumens nimirum abdomen, facta morbi discessione, *Lausannis* ut *Londini*, succedente; nostros vero, dolor tegumentorum tactu increfcens & Londinensibus ignotus, vexabat.

Si periculosum fuit citius evacuationes deferere, periculo non carebat protractior illarum usus; & damnose falleretur qui crederet illas adhibendas fuisse usquedum appetitus omnino restitutus & vires prorsus recuperatæ. Anorexia & debilitas initio morbi generabantur cacochilia ventriculum & primas vias infestante; jam vero sub finem expulso fomite, eadem inducebantur symptomata laxitate fibrarum, segnitie secretionum, & defectu bonorum succorum in corpore. Verum hic ergo monitum *Boerhaavii* quod uno tempore prodest, in eodem tamen morbo alio tempore datum obest (h), & suum infelix addidit experientia testimonium; dum enim nonnulli saburram incusantes laxantibus insistebant, morbus protrahebatur, debilitas incre-

(g) *Opera*, sect. I. Cap. V. p. m. 6c.

(h) *Aph.* 849.

crescebat, & nimia irritatione laceffit nervi-
 sistematis gastrici & intestinalis, successisse vidi
 omnia symptomata ataxiæ & hysteriæ; Quæ
 numquam observavi si tempestive missis pur-
 gantibus, diæta congrua, campestris exercita-
 tio & tonica nonnulla in usum traherentur.
 Vinum cui amaræ infundebantur plantæ pul-
 chros successus habuit. In simili casu narcoti-
 ca adhibuit *Sidenham* (i), illis abstinere cau-
 tius duxi, debilitati enim nocent, ataxiæ infi-
 de medentur.

Status secundus.

In secundo statu minor fuit fomitis viscosi-
 tas, mobilitas major; evacuationes facilius suc-
 cedebant, & illas primo ingressu instituire sæ-
 pe conducebat, periculum enim aliquoties in
 mora. Alias tamen profuit digestiva diluentia
 per viginti quatuor horas ex hydromele acidu-
 lato adhibere. Si ex calore molesto, fiti, vagis
 intestinorum doloribus, urinis, acrimoniæ mul-
 tum suspicari licebat, medullam cassiæ, vel suc-
 cum citri, solutioni tartari emetici, loco sirupi
 capillorum veneris addidi. Sæpe primis diebus
 vix ullum remissionis tempus observari poterat
 ante

(i) *De nov. febr. ingressu.* p. m. 367. In morbis quam-
 plurimis, quorum curatio solis evacuantibus absolvitur, si
 dictis evacuationibus pertinaciter insistamus, usque dum
 symptomata omnia prorsus ablegaverimus, sæpius agro non-
 nisi morte medebimur &c. Nec mirum: appetitus est
 vigentis ventriculi functio, cui impar est omnino quam-
 diu vires languent; tamdiu ergo jacet appetitus, jacet
 & digestio; nec illum excitabunt purgantia vi ventri-
 culi adeo infensa; quod notare velim illi qui ex fasti-
 dio, nausea, anxietate, diarrheæ, lienteria, &c. eva-
 cuandi indicationes protinus deducunt, sicque omnia
 pessumdant.

ante emesim ; hac vero celebrata mox omnia pacabantur. Ancilla viginti sex aut octo circiter annos nata , egregie constituta , postquam per horas aliquot dirissime riguisset , prehendebatur sæva cephalalgia , pulsu celeri contracto , cute ardente , nauseis , fiti , urinis perpaucis , alvi obstructione ; mandatus Pharmacopola purgationem præscribit , pulveres nitrosos , emulsa , pediluvia , sed omnia in cassum , ne minutum quidem remittit sævities morbi : quinta die invisens ægram , potionem ex tartaro emetico cum aquæ viginti , succi citri duabus unciis præscripsi , cujus uncias tres omni horæ quadrante biberet ; stupendam fordium copiam *ανω και κατω* ejecit ; nocte sequenti dormivit ; sexta die pulsus mollior , elatior , rarior , levis tantum carebaria , fitis sedata , status demum remissionis ; vespera exacerbatio . Septima , prima potio , dimidiata dosi tartari , & longioribus potata intervallis plures eduxit sedes , mitior vespertina exacerbatio ; octava & nona limonatum (sit venia verbo) simplex , nona enemata ; decima limonatum purgans ut septima , desiderata exacerbatio . Undecima , duodecima , decima tertia , omnia fauste succedebant ; limonatum simplex erat instar omnium , sedes biliosæ , redeuntis sanitati criterium . Jam rara felicitate alimenta sollicitabat ventriculus , cui nimium indulgit , inde decima tertia sub noctem recrudit febris , cum acri calore & gravi cephalalgia , per integrum nichthemerum durans : remittente paroxismo mannam cum tamarindis præbui , optime convaluit citius quam omnes alii .

In genere , post primam evacuationem , plerisque vix quicquid præscripsi præter limonatum forte , vel decoctum radicis graminis canini , cui addebatur succus expressus acetosæ aut alleluyæ ; *succi enim citri & acetosæ , putredini resistunt ,*

sistunt, cor peculiari vi roborant, intemperiem febrilem corrigunt, aperiendique vim habent (k); illos aut similes potus frigidos ad uncias duas omni semihora aut frequentius potabant; numquam enim mihi arrisit methodus raro & copioso haustu potum ægris præbere. Frequentes & parvos antiquis dilectos in desuetudinem necio quo fato ruentes, restituerunt præstantiores nonnulli medici ævi decimi sexti & septimi, firmaque lege illos stabilivit Boerhaavius; de hujus methodi præstantia legi debet illust. Commentator (l). Illis qui prædictas respuebant potiones, decoctum hordei cum sirupo rubi ideï aut ceraforum acidorum proderat. Verbo, egregie successit omnis potus acidus nec nimis emolliens; qualis optime conficitur, ex succis expressis fructuum horæorum cum aqua & saccharo; nec quicquam præstantius novi in omni morbo bilioso imo & inflammatorio, succis saponaceis acidis mori, rubi, rubi ideï, ribesii, fragariæ, ceraforum, imo & uvarum dummodo non nimis maturuerint; hæ sunt enim illorum virtutes ut acescentia omnem putriditatem corrigant, saponacitate omnia concreta biliosa aut inflammatoria resolvant, omnesque faveant secretiones: nec nimis solida laxant, quinimo grato sapore, fragranti odore vi cardiaca pollent. Maturorum fructuum

C

suc-

(k) *Sennert de febribus* L. II. Cap. VII. p. 221. Ibidem invenies, quod notatu dignum, *magis urgere quandoque putredinem & calorem, magis alias obstructions*. In primo casu succum citri, in secundo acetosaria adhibui.

(l) §. 640. t. 2, p. 215. De febre biliosa speciatim agens scripsit *Alberti*, potus sit sufficiens, modo non largis haustibus ingestus, præstat eum sorbillare, aut cochlearim sed repetito exhibere. *Prax. gener.* L. IX. Cap. VI. §. 9. & 25.

*succus nulla præparatione indiget, sitim extinguit, calorem temperat, urinæ & alvi vias laxat, summum solamen languenti ventriculo a putrida bile præbet (m). Julii mense anni 1756. amabilem puellam graviter laborantem, usu ceraforum interpositis laxantibus sanavi. Nec novum celeberrimum inventum; jam novit antiquitas saluberrimos usus fructuum, & quid mirum! Cum nihil elatiori voce febricitantes doceat salutaris instinctus; & præ aliis veteribus, *Alexander Trallianus* egregia monita de illorum usu, vix apud recentiores invenienda, passim habet. Verum est quidem, jam illius ævo & ante illum vixit detractorum omnis boni nefandum genus ut patet ex loco ejusdem authoris (n); nec defuerunt deinceps medici magni sane nominis qui illa dissuaserint sed futillissimis nixi rationibus, inter quas illa tantum perpendi mereatur quam ex *Sanctorii* aphorismis deducunt; alicubi enim (o) melones, ficus, uvæ tanquam impedimenta transpirationis recenset. Facilis responsio; non est apud omnes idem fructuum effectus, nec illos omnibus, tantum abest suadeo; dum enim aquam acidam corpori præbent, nocent omnibus illis, quibus acido laborat ventriculus, quibus tenuior sanguis, laxiores fibræ, nervi languidi; causas morbi fovendo, omnia sane pessumdant, secretiones & excretiones turbant, perspirationem impediunt, acrimoniam acidam augent, & plusquam semel successisse vidi dyurias, pruritus, versatiles dolores. Sed mutatis circumstantiis mutantur & vires; & dum in biliosis morbi causam tollunt, sanitatem restituendo, functiones simul, & ut alias transpirationem, restitunt. Tot utilium restaurator *Boerhaavius* obsoletos fructus in forum me-*

(m) *Van Swirten* §. 88. t. I. p. 126.

(n) *De arte medica* L. XII. C. VI.

(o) *Medicin. Stat.* L. III. Aph. 25. 27.

medicum revocavit, non filente invida ignorantia (p). Nec excidit memoria quod dum prædictæ puellæ medebat, rumor excitaretur successu compescendus. Studiosus Leidensis tanto sopore noctu diuque premebatur, ut & inter ipsos tridiculares lusus sæpe obdormisceret; non defunt certe medici, qui emesim, acria purgantia, stimulantia, juscula viperina, aliaque ejusdem furfuris præscripsissent, adit *Boerhaavium*; præscribit vir immortalis cerasa pro victu ad libras decem & ultra quotidie, nec aliud quicquam, scopo nimirum phlogisticam densitatem sanguinis, morbi causam, debellandi; mox melius se habuit egregius juvenis, brevi post, excretis copiose turbidis, spissis, sedimentosis urinis, optime valebat (q).

Si post emesim, attentum examen symptomatum, abdominis, excretorum, me docebat relictam fomitis partem magna non donari mobilitate, nullum evacuans remedium, nisi enema ubi quotidiana deerat sedes, ante quatuor elapsos dies præscripsit; quo tempore adhibui potionem ex tamarindis, manna, terra foliata tartari pro ditioribus, decocto graminis, & sirupo acido; copiam foetidæ materiæ educebat & quo magis eo melius, remittebant enim symptomata & sæpe perfecta per aliquot horas successit apyrexia, quam alias observare non licuit ante tertiam evacuationem undecima aut duodecima circiter morbi die: tunc potus acidus minori dosi præscribebatur, & viribus tantisper resurgentibus, tenui diætæ paulo laxius insistebant, & circa decimam nonam aut vicesimam quarta purgatione remediis valedicebant ægri, diætæ & exercitio morbi reliquias superantes,

C 2

vix

(p) *Van Swieten* ibid.

(q) Utilem sane observationem ab ipso communicatam ægro, nec in *Boerhaavii* aut discipulorum operibus extantem, hic invenire gratum fore credidi.

vix tamen ante sex aut septem hebdomades sanitatem recuperantes; quo elapso tempore lenem catharsim de novo, si gulæ auscultaverant, institui.

Observavi & nemo nescit clinicus quasdam esse idiosyncrasias quæ difficillime liquidis obediunt cathartice; tunc confugi ad bolos ex tamarindis & cassia, quibus tanquam stimulum addidi grana aliquot diagridii; clamorem movebunt illi qui vires medicamentorum apud nonnullos recentiores collectores didicerunt; qui vero praxi addicti sunt & veterum opera non nesciunt, optime noscunt diagridium optimum esse remedium quotiescumque bilis tenax resolvenda & abducenda est; & *Hypocratem* numquam de bile evacuanda agere (r) quin diagridium suadeat. Certe ubi suasi, pro votis semper successit, copiosas & biliosas sedes sine torminum aut caloris incommodo procurans.

Si fomes morbidus majori gaudebat mobilitate, tunc omni biduo vel & quotidie debile decoctum purgans tamarindatum ad uncias tres hora sexta, octava & decima propinabam, nec unquam post meridiem deerant duæ aut tres sedes copiosæ; solo similis potionis usu ægrum sanavi cujus morbum enarrare liceat. Juvenis viginti & aliquot annos natus vertente autumno laborabat, ruris degens; initio febris continua fuit cum exacerbationibus quotidianis; curationis director regularitate typi delusus, intermittentem nuncupans, primo purgationes ex senne & rheo, tum amara omni generis, conservam imprimis juniperi, & corticem peruvianum largiori

(r) Confer. v. gr. de natura muliebri Foef. p. 575. De morb. mul. ib. 642. De affect. de intern. affect. ib. 548. 558. 550. Alexandr. Trallian. L.VII. C. XVI. Ætius Tetrab. 3. S. 4. C. XXVIII. Galenus de compos. Pharmacor. L. II. C. XI.

giori dosi præscripsit; rebus in pejus ruentibus, mandatus octodecima die, inveni, paroxysmum invadentem secunda aut tertia pomeridiana, protrahi ad sextam matutinam crastinæ diei, calore acri fervido, acuta cephalalgia, tussi, vigiliis continuis, ægrum cruciantem. A sexta matutina ad secundam pomeridianam febre quidem erat expers, sed anxius, morosus, fastidiosus; pulsus celer, cutis sicca, macies summa, genarum rubor, tussis, alvus adstricta, urinæ paucæ rubræ, debilitas summa, tabis metus. Missis amaris & Kina unicam causæ morbi evacuationem curavi, & suasi ut quater de die uncias quatuor fumeret decocti radicum graminis & acetosæ, pulpæ tamarindorum, & salis acetosæ cum sirupo rubi ideï. Inde alvus bilem evacuavit, secunda usus die paroxysmus mitior fuit; tertia, somnus, fames, quietudo; intra decem dies optime valuit, qui saluberrimi sed inepte adhibiti Kinæ usu mox marasmodeus occubuisset. Corticem illum jam damnavit *Baglivi* in morbis ex infarctu mesenterii & viscerum (s). Revera, nullum præstantius tonicum cortice peruviano, nullum par sedans in ataxiis nervorum; atoniam & mobilitatem ultra omnium spem superat; sed quid possunt selectissima tonica contra morbos quorum sanatio evacuantibus nititur. Tempus est suum amaricantibus tonicis in ægritudine nostrâ, sed numquam in initio.

Medendi methodum nostræ omnino fere similem adhibuit Ill. *Vvalcarengbi*; graminacea nimirum, chicoracea, citrata, acescentia omnis generis. Unum est tamen illi familiare remedium quod in usum vocare sacrum semper habui,

C 3

habui,

(s) *Prax. med.* L. I. de febr. mesenter. p. 58. de fibr. motr. spec. tr. poster. libr. cap. 13. p. 388. Conf. *Illust. Oosterdik Instit. medic. pract.* Sect. I. Cap. IV.

habui, oleum volo amigdalorum dulcium, quod suadebat post primas evacuationes, nisi prope biliarios ductus atque in intestinis ipsis, magis tenax & viscida adesset bilis (t). Posuerat Vir cel. humorem morbidum ubicumque consistat, partes magis distendere, irritare, mordere atque lacerare; hæc vera sunt, sed, anne jure concluditur; ergo oleosa. Vix crederem; pollent equidem vi partes tensas & rigidas laxare; sed in casu nostro augendo vim causæ irritantis, longe alium effectum habent. Talis est enim eorum proprietas, ut quotiescumque multum caloris adest in corpore, brevi, deposita emolliente & demulcente vi, rancidam acquirant acrimoniam; verissimumque hic adagium, *oleum igni addunt*. Illorum usum in biliosis morbis jam dissuadet *Hypocratis* observatio, quibus pingue abundat bilis flava gignitur (u). Monuit *Galenus* suo ævo plures fuisse controversias de usu olei, quod alii acre & calefaciens, alii demulcens credebant; idque ex varia constitutione corporum quibus ingeritur dependere docuit (x). In genere video Medicos Italos oleorum usui addictiores, ut ut illa jam damnaverit *Baglivi*, nec prorsus defint inter illos qui *Baglivi* assentiantur, sicque moneat *Bianchi* de febribus biliosis agens: *In pluribus observavi post exhibitum in jure amigdalinum oleum, intensiorem in posterum febricitationem* (y). Primerosius oleosa & amigdalina in febribus, rancoris metu, suspecta habebat (z) & verbo, in morbis magno stipatis calore celeberrimi practici, testis

(t) *Medicin. Rational.* §. 341.

(u) *Epid.* L. VI. Sect. 6. Foes. 1190. A.

(x) *De simplic. medicam. facultat.* toto secunda libr.

(y) *Histor. hepat.* par. 3. p. 698. vid. loc.

(z) *De febrib.* L. II. Cap. IX. p. m. 143; 145.

stis fit instar omnium Ill. *Van Swieten* olea formidant (a). Quantum ergo vitari debet, ubi focus caloris est illa ipsa pars cui applicantur; ubi putridum adest fermentum illorum corruptionem juvans; ubi metus est obstructionis hepatis cui valde favent; autumno anni elapsi testis adfui morti, potiusquam Medicus morbo foeminæ hepatitide sæva necatæ quam sibi conciliaverat, dum per plures hebdomades vix quicquam aliud comederat præter juglandes nuges, & gravamen quod ventriculo relinquebant potu Coffe quater de die dissipare conata erat. Vidi sæpius olea, corporibus nec putrido nec inflammatorio morbo laborantibus, præscripta scopo irritatos nervos demulcendi & laxandi, oppositos obtinuisse successus: sensationem enim caloris, acrimoniæ, doloris in intestinis inducebant, appetitum debebant & alvum adstringebant, tum ob acrimoniam propriam ex rancore ortam, tum ex perversa natura bilis, & hujus actione in intestina impedita. Repudiantur ergo olea quotiescumque bilis, putredo, calor & laxitas adfunt; caute alias præscribantur. Illorum damna cavet & vires egregie servat ars emulgendi; *dum enim oleosa semina cum aqua teruntur, dant lacteum liquidum molliissimum, in quo idem hoc oleum est, sed sic mutatum, (a farina proculdubio reliqua) ut non rancescat sed acescat citissime (b)*. Et verum est, in morbis inflammatoriis, emulsa totam absolvunt curationem; sed in morbis biliosis melius mihi succèssit, nisi in paucis casibus exceptis, abstinere; ut ut enim rancoris metus abesset; ta-

C 4

men

(a) Aph. 35. p. 46. *Omniùm pessima olei cujusvis blandissimi etiam corruptela. Pressum ex amigdalis oleum suavissimum, intra paucos dies sic corrumpitur, ut ex miti acerrimum fiat, & deglutitum fauces exurat.* ibid. Aph.

89. p. 130.

(b) Ibid. Aphor. 88. p. 127.

men cum nulla spes esset, tantam putridi quantitatem inviscare, longe præstabat fortiora adhibere acida quæ corrigendo simul resolverent, quorum priorem scopum vix, secundum minime tetigissent emulsa; quorum præterea vim relaxantem metui; nam tametsi stimulo irritarentur fibræ, semper aderat atonia, perpetua putredinis cõmes summe noxia & quam auxissent emulsiones. Turpiter enim damnoseque hic & in aliis nonnullis casibus errant dum irritationi ex stimulo mederi conantur laxantibus, ut tensioni ex rigiditate (c).

Aliud est genus remediorum in hisce morbis valde quoque decantatum, de quo fileré non licet cur illud in usum frequentius non vocaverim; sera lactis intelligo, *serum* nimirum sic dictum, seu serum casei, & lac ebutiratum seu serum butiri, *quod acidulo sapore adeo placens saluberrimum auxilium dat in omni morbo putrido (d)*. Primum egregium est diluens & sapo vegetabilis quem aliquoties scopo purgandi cum tamarindis & minuta tartari emetici dosi adhibui; pro potu ordinario rarissime præscripsi, 1. quia facillime nauseant egri; 2. propter nimis laxantem vim, & plures novi ægros post illius usum de gravitate ventriculi & anxietate conquestos fuisse; 3. quia jam jam memora-

(c) Periculum subesse si morbi putridi ut inflammatorii curantur, monuit *Junkerus consp. med. theor. pract.* tab. 62. Si quis tamen emulsis addictus est utilem formulam inveniet in libello *Boerhaavii de mat. med.* Sect. 88. n. 5.

(d) *Van Swieten Aph.* 88. pag. 126. Vide quoque de egregiis viribus hujusce medicamenti testimonia *Illustris. Virorum J. Gorter Medicin. Hypocrat. Aphor.* 257. *Tralles de cholera morbo* p. 297. *Pringle de morb. exercit.* par. 3. C. III. p. 248. *Kloekhof Histor. febris colerb. passim, De Haen de deglutitione impedita* p. 47.

morata remedia tanquam magis acescentia longe felicius succedebant; 4. demum quia non semel observavi quod licet si prima degeneratio sit acor sæpe tamen mox in putrilaginem vertatur, & ægros inveni, quibus post aliquot horas ructus nidorosos movebat. Fuit tamen illi ut & emulsis suus usus, si nimirum diathesis phlogistica adesset; sic elapso vere juvenem biliosæ constitutionis, cui ineunte hieme adstringentia & rhei copiam, dysenteriam sanaturi propinaverant, tunc vero biliosa febre & humore rheumatico diaphragma obsidente gravissime laborantem, optime curavi continuo & copioso usu feri lactis leviter tamarinati, decoctique hordei cum succo acetosæ & sedi majoris vermicularis (e), edulcorante sirupo ceraforum acidorum; nec non enematis & epispasticis plantæ pedum applicatis.

Lactis ebutirati cujus vires longe præstantiores inveni in morbis biliosis, usum communem prohibuerunt, tum methodus qua in hisce regionibus præparatur ita ut pingue sæpe remaneat quod pessimum; tum distantia locorum e quibus exportari debet: sed Deo dante non defuerunt quæ illorum vices gererent, ut ex superioribus patet.

Sta-

(e) Plures sunt sedi species, sedum majus & minus refrigerante antiseptica virtute gaudent; sedum acre, antiscorbuticum est in usum vix trahendum; ne funestus oriatur error de illis botanice consulantur Ill. Ludwig & Linneus, Prior, definit. plantar. num. 613. posterior, gener. plant. de dodecandris polygyniis; Tum utilis Dales Pharmacol. L. II. sect. 16. ubi sic sedum majus commendat, usus præcipuus intrinsecus in febribus biliosis, sedat sitim & compescit ardorem.

Status tertius.

Tertii status eadem ac secundi causa, sed fortior; eadem ergo medela sed & pariter fortior. Evacuaciones simili modo celebrabantur nisi *cruditas supra evacuationem* adesset, tunc enim coctioni incumbendum erat, & ubi humores cocti erant, post emesim alvum sollicitabat decoctum hordei cum foliis aut sale acetosæ, pugillo florum rosarum rubrarum & tamarindis: Prima vero emesis nunquam nisi damnose omissa est; subsequente semper foetida illa diarrhea quam supra narraui; quod apprime congruit *Sidenhamii* observationibus (f).

Quoad potum, in febribus cremonensibus pessimi generis adhibuit *Clar. Vvalcarengi* succum malorum punicorum copiose aquæ instillatum; egregium sane remedium, jam a veteribus imprimis *Alexandro* (g) laudatum & omnibus medicis adamatum; præterquam enim summa vi antiputrida gaudet, tonicum & incrassans egregium aliis præstat in nostro casu acidis vegetabilibus quorum pleraque nimis solvunt, optime enim vim acerrimam tenuis putridi castrat, & simul fibris novum mutuatur robur quo resistent distensionem quam intendunt flatus putredine generati, quibus ortum debet ut jam dixi meteorismus ille tam sinistra prælagii, probat enim & summam fomitis putredinem

(f) Sect. I. Cap. IV. p. m. 31.

(g) *De arte medic.* Lib. VII. Cap. XV. sed succus malorum punicorum est astringens, reget forsan aliquis; ane licet adstringentia in tali morbo adhibere? Responsum non nesciet, qui veram artis theoriam callebit, & jam respondit idem *Alexander*, mali punici grana, inquit, *sanis alvum astringunt, ægris autem non item*, *ibid.* lib. VIII. Cap. VIII.

dinem, & summam solidorum abdominalium debilitatem. Lugendum vero quod defectu malorum punicatorum vetita fuerat egregia medicina; illorum loco faustissime substitui spiritus acidos minerales dulcificatos salis marini, natri, vitrioli, & imprimis sulphuris; nam ubi putridum adest una cum nimia dissolutione humorum jam presente, vel si brevi futura metuitur, tunc acidi spiritus vi ignis, ex sale marino, nitro, vitriolo expressi, summum usum habent; efficacissime enim omni resistunt putredini, dum simul non dissolvunt humores nostros, sed coagulant potius. Huic scopo pulchre inservit spiritus sulphuris per campanam dictus, qui purissimum acidum fossile, nihil metallici in se habens præbet (h). Et verum est; si alicubi profunt hic sane, ubi tanta putredo, tanta dissolutio, & tanta laxitas: illa præscripsi vel in aqua pura fontana, vel in decocto radicis & foliorum acetosæ, florum rosarum rubrarum & quandoque sirupo ruborum; hordeaceum additis floribus rosarum rubrarum vehiculum egregium quoque præbuit; omni semi hora uncias duas potabant, & nulla alia carminativa in tanta pneumatosi adhibere licebat nec præstantiora inveniri potuissent (i).

Urgens in hoc statu observabatur symptoma prioribus alienum; delirium scilicet continuum, non tantum pessimi præfagii, sed quod præterea tanquam causa nocebat; summa enim agitatio quam plerumque generabat, omnem arcebat somnum; calorem, anxietatem, jactationem fovebat, & sæpe renitentes remediis evadebant ægri. Illud autem multis tribui causis;

I. VI

(h) Van Swieten aphor. 88. pag. 127. confer. Boerhaavii Chymia tom. 2. proc. 151. p. m. 270. Sennert de febr. Lib. II. Cap. VII. ubi pulchra habet de acidorum mineralium usu,

(i) Van Swieten aph. 650. t. 2. p. 241.

1. vi febris: 2. meteorismo, inde enim respiratione impedita pulmonique loco expansionis deficiente (unde summa anhelatio) (k), arteria pulmonalis imperfecte evacuabatur: auricula dextra turgida sanguinem caveę ascendentis excipere impotens, vertebrales & jugulares evacuari præpediebat. 3. humori acri bilioso ad origines mentis delato, 4. demum *consensui*, irritatis enim nervis abdominalibus & phrenicis compati cerebrum præcos docuit observatio, causam detexit recentiorum industria & præ cæteris attente legi merentur quæ scripsit Illustr. Senac (l). Morbi causæ medendo, delirio simul medebatur, & *Hypocrates* jam scripsit de delirio bilioso, *alvus curanda acetum mel & aquam exhibendo* (m), totaque nostra curatio erat in febrim moderandam, bilem tum alvinam tum sanguini mixtam abducendam & corrigendam, meteorismum compefcendum; supererat ergo frangere partes quas conferebat sympatia, & cum lex sit humanæ machinæ indita, morbum ex consensu nervoso minui contraria irritatione, suadebat ratio inferiores irritare partes. Ex notis irritantibus in usum præsertim veniunt & omnium citissime operantur cantharides; inde more abruptus emplastra vesicatoria primum suasi, sed pro votis non

(k) De vitiis respirationis ex infarctu abdominis legatur. perpulchra dissertatio de *respiratione difficili* (§. 163. 166. 167.) quam nuper promulgavit Illustr. F. De Sauvages.

(l) *Essays de Physique* capitulo *les mouvemens sympathiques*; De consensu plures alii scripserunt lectu digni, F. Bayle, C. Vvalther, H. Rega, E. Buchner, D. Langhans; Illustr. Haller varias consensus classes constituit illa sagacitate & acribeia qua nitent omnia opera; *lin physiol.* §. 555. cujus principia sequutus est & doctrinam exposuit Cl. Langhans.

(m) *De affectionib. Foes.* p. 518.

non succedebant novique deinceps non successisse feliciter. Clar. *Vvalcarengi*, certe numquam vesicantibus credere aut fidere tantum potui quantum alii indiscriminatim faciunt (n). Testatur pariter *Borelli* nihil auxilii tulisse vesicantia, etenim omnes ad tumulum, brachiis pedibus & aliis partibus exulceratis delati sunt (o). In memoriam revocavi observationem viri in arte egregii *C. Richa* qui in utili nec satis noto opusculo testatur, in febre putrida Taurinensi, vesicantium applicationem minus prosperam compertam fuisse, additque paulo post, ubi humores ad fluorem proni sunt, ubi acriores iidem ac effrenes, ubi sufflaminandus potiusquam stimulandus cruor, nihil iis noxium magis nihil magis perniciosum (p). Toties jam citatus *Van Suvieten* notat quod ubi humores dissoluti acres, in putredinem vergentes, & magnus motus adest, non adeo tuto adhiberi posse videntur (q) & Clar. *Guideti* tum ratione tum experimentis suffultus stabilit vesicantia biliosis cujuscumque generis febribus, ut ut contumacioribus, præcipue si bilis acrior fervensque, partes, atque cruorem afficiat, vix esse proficua (r). Mox ergo matato consilio

(n) *Medicin. rational.* §. 351.

(o) *Epistola ad Malphighi* p. 28. Notat *Glass* in hunc locum, (*Comment. pag. 116.*) quam inepta fuerint vesicantia cuti admota ad humores corruptos, circa ventriculum hærentes educendos: Sed non satis ad omnes effectus irritantium attendit vir egregius quorum præcipuus est contra-irritatio; præterea larga suppuratio plures biliosos spiculos abducit sanguini immixtos; nec *Borelli* verum nec alius credidit unquam inde evacuari cacochiliam abdominalem, ut suadere videretur *Cl. Glass*.

(p) *Constit. Epidem. Taurin.* ann. 1720. §. 32. confer. *Baglivi de usu & abusu vesicant.* p. m. 647. &c.

(q) *Aph.* 75. p. 108.

(r) *Bianchi histor. hepat.* p. 3. p. 307. vid. loc.

lio, missisque cantharidibus confugi ad epipastica ex fermento, acerrimo aceto & largiori feminis sinapeos dosi, quæ furis vel sæpius plantis pedum applicari curabam (s). Nec minori vi quam vesicatoria irritabant, nec eadem damna inducebant ac cantharides, quarum tenuissima alcalina pars resorpta & sanguini mixta illius putredinem juvat, sicque morbos putridos auget; dum e contra partes acidæ sinapismi continuo bibulis inspiratæ venulis, vim putridi humores inficientis indefinenter castrant. Eventus theoriam confirmavit, lætus enim pluries, utinam semper, observavi intra duodecim horas rubedine summa affici plantas pedum, ante triginta prægrandes natas esse vesicas multum liquidi flavescentis fundentes. Post primum nocturnum, si faustus sperandus fuit exitus, sensibili modo remittebant jactatio & motus tendinum subsultorii, delirium nondum prorsus desinebat sed pacatius delirabant, & intra triduum sapiebant; alvina medicamenta pleniorum fortiebantur effectum, & somnus quidam jam succedebat. Evenit quod incuria aut morositate remotis vesicantibus ante vesicularum ortum, profuerit nihilominus inducta irritatio; & circa dies quibus fusa jam movetur materies ad maculatos locos immensa confluerit acerrimi feri diluvies qui alioquin ad nobiliores ruisset; inde patet usus remedii & consonat aphorismo *Hypocratis, si quid doluerit ante morbum, ibi se figit morbus* (t).

Quandiu crassa illa epidermica solea qua quisque

(s) Apprime recordor me quondam apud *Galenum* legisse, locum vero non reperi, prodesse iis quibus ventriculus distenditur flatibus, spongiam aceto acerrimo maceratam brachiis & pedibus apponere, usque dum phlictenæ fierent.

(t) Lib. IV. Aph. 33.

que fruitur non deciderat sinapismi usum non deferui, quod semper multum feri & tenuioris puris educebat; simul ac vero post sex septemve dies frustulatim omnino abiverat lenissima adhibebantur balsama ad perfectam usque sanationem, nec tulisset acriorum applicationem cutis, nova adeo tenui epidermide tecta.

Aliud datur remedium sinapismis modo applicandi affine, effectu diversissimum, quod tamen sollicitant sæpe adstantes & non semel suaserunt medici plebeie docti animalia nimirum viva aut partes animalium quas plantæ pedum applicant, scopo malignitatem educendi: testemque usus adducunt summam putredinem qua citius fœdantur: non attendentes eandem successisse corruptelam in alio loco quocumque pariter calido & humido. Quenam ergo spes ex tali applicatione concipienda? Nulla sane, nec irritat quicquam enim, sicque nullam movet revulsionem; nihil habet antiseptici quod resorbunt putridam humorum alterationem cohibeat; nihil evacuat; nullo ergo prodest titulo; nocet vero quatenus & noxium fovet calorem, & cito putrescens, fons evadit effluviolorum septicorum quæ bibulis absorpta venulis vim morbi intendunt.

Si tum externorum tum internorum remedium usu, circa decimam quintam, aut septimam diem, copiosè, coctè, biliosæ, voluntariæ sedes egerebantur; si delirium prorsus sedabatur, sola remanente cerebri debilitate; si urinæ oleaginosam faciem deponentes æquabiliter turbidæ primum, tum & sedimentosè fiebant (u); si lingua madefcebat; si lemositas

ocu-

(u) Non sufficiebant crisi urinæ, sed coctam jam esse morbidam materiam & utiliter prodire sedes testabantur; simulque evacuabant illam partem fomitis quæ vasis transmissa fuerat; nam ut rectè observant

oculorum & sordities dentium minuebantur; & quod semper optimum fuit præfagium si cutis mollesceret, absque viscido illo frigidoque sudore, mortis nuncio, tunc ægri res salvas habui, & mox, immutatis, sed minori dosi propinatis remediis convalescebant. E contra, si optima medela in casum adhibita, omnia remanebant simptomata capitulo de historia morbi descripta, & ultra decimam septimam diem protrahebantur, pauca, vix ulla remanebat spes. Memini tamen quod sub finem mensis Septembris pro fœmina trigenaria macilentæ constitutionis a duodecim ægrotante diebus mandatus fuerim, cujus morbus eundem non observavit gressum: curæ præfuerat supra laudatus Clar. Collega; omnibus pessimis simptomatibus, petechiis exceptis premebatur, & tam sapienter instituta erat medela ut nihil mutandum invenerim; nihil tamen proficiebant egregia remedia. Sedes copiosæ, ichorosæ, valde fœtidæ, involuntariæ, delirium continuum, meteorismus summus, pulsus nefandus. Potum acidum gratum adhibuimus, & omni biduo electuarium ex tamarindis cassia & rheo Clar. *Kloekhof* familiari (x). Memoria excidit cur initio emesis & deinceps dærivantia omissa fuerint. Talis status, qui quotidie crastinæ mortis metum incutiebat remansit ad vicesimam sextam usque diem, qua tandem cum omnibus faustioris ominis memoratis signis, copiosissimæ sedes, non ut priores cadaverosæ, sed vere biliosæ, sanationem brevi adduxerunt. Vicesima martis anni 1756. aliam vidi fœminam supra quadraginta annos natam, septem ni fallor liberorum matrem a novem jam diebus

runt veteres, *renibus fiunt crises* venarum, nec unquam sanatio sedes subsequuta est, quandiu crudæ remanserunt urinæ.

(x) *Opuscula medica* p. 104.

bus decumbentem, & , quod miratus sum, faciem prorsus mutatam & fere cadaverosam habentem (γ); suafu nescio cujus purgata fuerat cum fenne & salibus; & copiose deinde ingesta cardiaca calida scopo debilitatem, & ventriculi languorem debellandi. Pulsus inveni debilem, abnormem, vires prorsus deperditas, cerebrum pacate occupatum, sedes a biduo nullas, tremorem fere continuum. Lene propinavi emeticum valde dilutum; materiem evomit virido-nigrescentem, sed cum adstricta remaneret alvus, quod phænomenon alias accidisse non memini, & cujus causa erat procul dubio siccitas intestinis usu calidorum remedium inducitur, enemata plura adhibere debui; vires tantisper insurgebant, pulsus elatior, symptomata vero cum febre crescebant; potus valde acescens reddebatur: sinapismos applicari jussi, sed cum segnius agerent promptaque egerem revulsione, alios furis, asperfos cantharidibus, apponi curavi: per aliquot horas omnia in pejus ruere videbantur; imo ut ut furis copiose effluxisset serum, jamque plantæ pedum pluribus fœdarentur vesiculis quæ apertæ plurimum similis humoris eructabant, tamen, (quod tribuebam parco potui in morosissima ægra), nihil remisit morbus per duos dies: decima octava tamarindos & mannam secundo propinavi, sedes pro votis, nulla remissio: vespera vicesimæ summum imminere videbatur periculum ex meteorismo, delirio, deficiente pulsu, somnolentia, jactatione, orthopnea, deglutiendi difficultate; cum vero, cutim molliorem invenirem, nullæ adessent petechiæ, instaret vicesima prima, abdomenque borborigmos ederet; materiem morbi coctam & motam crisimque molientem incusans, adstantium spem ausus sum erigere; & limonati usum cum pauxillo

D

vini

(γ) Vide Foef. p. 231. lib. 7.

vini suasi si possibilis deglutitio: quo tempore enim fores pulsat crisis, acida mineralia omisi, nec pœnituit. Media circiter nocte copiose, impetuose, inscie, alvum deposuit indefinenter fere per semihoram. Debilitas inde summa, asphixiæ plures, respiratio non anhela sed fere nulla, sopor vix excitandus, agonem credunt omnes (z). Primo diluculo arcessitus chirurgus vulnera curare supervacaneum habuit; paulo post accedens speciem somni potiusquam lethi inveni; lenta erat sed facilis respiratio, exilissimus sed mollis ordinatus pulsus; abdomen detumuerat. Suafor fui ut crura curarent, limonatum cum dimidia vini parte ori subinde instillarent; lintea madida mixtione ex partibus æqualibus vini, aceti & aquæ abdomini & pectori tepide omni hora applicarent, & locos quibus majora prostant vasa eodem liquore sæpe madefacerent. Sensim instaurabatur pulsus, reviviscebatur faciei color, composito placidoque fruebatur somno; nec tamen, nisi crastina excitata die, triginta & sex horis post crism, triduo fere post primum somnolentiæ ingressum; sat cito, alvo biliosa egerente convaluit: consentientibus effatis *Hypocratis* qui somnum inter crises cephalalgia febrilis recenset (a). Status enim lethargicus ante omnem aliam crism primum fuit ægræ nostræ solamen. Crism novus excepit somnus, quod optimum, inde enim illius arguit securitas,

(z) Haud absimilem refert historiam *Hypocrates* de *Timocrate* Epidem. Lib. V. Foel. p. 142.

(a) Coac. prænot. §. 172. Foel. p. 145. *Duret* L. II. Cap. I. §. 13. pag. 88. Alius est locus *Hypocratis* huc referendus, sic quærit *prophetia*. L. I. §. 63. *animadvertendum est diligenter num profundus & altus somnus ubivis damnari debeat?* Unde satis intelligitur observationes aliquas locum fecisse dubitandi; Eadem sen-

ritas, *profundi somni neque turbulenti, iudicii firmitatem denunciant (b).*

Aliud exemplum veritatem Hypocraticæ doctrinæ confirmans, quod memorari non inutile credo, præbuit idem ille vir cujus cadaver incisum. Dum enim ultimis morbi diebus totum corpus purulentis pustulis tegeatur, inde spem concipiunt agnati quam erigit medicaster; ego *Hypocratis* autoritate fretus illas certæ mortis præfagium credidi, *quibus enim per febres assiduas, pustulæ toto corpore enascuntur lethale est (c).*

Hæc fuit historia morbi & remediorum; mirabuntur forsitan vel potius increpabunt plures, tenacitatem illam ejusdem remedii, ne quidem sæpe mutata toto decursu morbi formula. Sed quid? Anne illos imitabimur ad morbi causam ne minimum attendentes, solis symptomatibus obtemperantes, indeque continuo cespitantes, singulis visitationibus plures formulas, vel inter se, vel antecedentibus valde sæpe contrarias præscribunt? Vegetus homo pane aqua & lacte nutritus per triginta lustra vivit & valet, vix decem inter infirmitates attingunt, qui quotidie nihil aliud student nisi novas alimentorum præparaciones: anne tantopere mu-

D 2

tata

tentia in coacis no. 178. legitur, sed cum codices non perfecte inter se congruant, & in quibusdam desit *ἡρᾶ γε*, alii interpretes ut *Foesius* simpliciter legunt *sopor profundus & altus omnino damnandus*. *Duretus* vero *spiritus Hypocratis* (verba sunt *Bacclivi*) dubitationem servat & legit, *an sapor ubivis malum?* p. 91. Sed controversiam dirimunt observationes, & docent ingruentem soporem, dummodo non oriatur ex metastasi ad cerebrum semper prodesse, dum enim sic componitur tumultus, feliciter succedunt criticæ evacuationes.

(b) *Coac. prænot.* §. 151. Nec explicatione eget hic aphorismus.

(c) *Coac.* §. 119. *Duret* p. 59.

tata morbo humana fabrica, ut vix per aliquot hebdomades prodesse possint eadem remedia? Minime fane; nec mutationem nec remediorum compositionem gaudet Natura, nihil magis metuunt ægri quibus nauseam tollit consuetudo; unica formula acutos plures, unica chronicos sæpe sanavi morbos; alia recidivam præcavi, constantiæ nunquam pœnituit, pœnituit verum inconstantie, quam ridet nasutus spectator, & æger omnem abjicit fiduciam. Præter ptisannam, oximel & paucissima alia nihil adhibebant veteres; quorsum ergo tot mutationes? Quot inde mala? Perpetua circa vires medicamentorum caligo, morbi incrementum, medici dedecus, ægri timor. Cognita morbi causa præstantiorem medelam protinus adhibeat medicus, & si acutem tetigit omnis absit variatio. Licet ignavis a sefforibus inutilitate crepare remedium quod intra aliquot horas sævum non dirimuit morbum: sed gnarus est medicus sua morbo esse tempora, nec quicquam ante tempus, vel selectiora medicamenta valere; non nescit quosdam esse morbos supra omnem vim medicine. Nec inde semper repudiandum remedium quia ad lethum ruentem morbum sistere nequit. Menti ergo semper obvium sit præceptum *Hypocratis* & monitum egregii interpretis *Gorteri omnia secundum rationem facienti & non secundum rationem evenientibus, non transeundum ad aliud, manente eo quod visum ab initio (d)*. Quæ enim morbi causa cognita, probatis non cedit remediis, incertis non est tentanda: Et quam primum rationalis medicus conatur experimento vago tollere morbi causam, nihil differt ab *idiota & temerario qui tentandi gratia omnia experiuntur (e)*. Plura circa momentosum caput dicenda,

(d) Aphor. Lib. II. §. 52.

(e) *Medicin. hypocr. comment. ibid.*

da, quæ nec tempus nec locus ferunt; Patebit infra, præter usurpata prædicta remedia haud plura esse in morbo nostro innocua.

Diæta ægri.

Aerem & alimenta regit Diæta ægrorum. Aerem, quantum potui, frigidum & sæpius renovatum in cubiculo procuravi; aere enim calido nihil magis juvat putredinem, & respirationem lædit, & ex sola illa causa in immensum crescere possunt febris, anxietas, delirium; longe magis adhuc nocet, si calefactum fuit putridis effluviis tum ægri tum adstantium, quod numquam non evenit, quotiescumque pluries de die non renovatur. Vix pestilentiores dantur morbi quam illi qui generantur in locis in quibus plures colliguntur homines immutata aura. Nec quicquam aliud magis ægrotanti & sanæ nocet plebi quam illa acribeia qua tum segnitie tum refrigerii metu, clausis semper cubiculorum fenestris, atmosphæram perpetuo inspirant expiratione hominum, brutorum, alimentorum & excrementorum fœdatam. Aceti fumus multum sæpe profuit.

Quoad alimenta duo sunt præcepta a quibus recedere nequit medicus, primum ut vires digestivas non superet quantitas, secundum ut qualitate morbi causæ opposita gaudeant. Hic sane tenuissimam diætam imperabant, tum ipse ventriculus omnia fastidiens, tum ratio; turgente enim ventriculo putridis fordibus, omnis perversa est vis digestiva; quid prodescent alimenta? Mox vomitu rejiciuntur, quod non semel accidit; vel si, quod longe pejus, remanebant, novum gravamen ventriculo, novum febrile incitamentum & pabulum præbebant. Nihil nutrit nisi quod digeritur, nihil

vel perparum bilioso scatens humore ventriculus digerit. Sed hæc intelligere nequeunt necessarii, damnosum grex; intelligere nequeunt aliud esse replere, aliud diversissimum nutrire, & quicquid non nutrit ægrum, nutrire morbum, *impura corpora quo magis nutriveris eo magis lædes (f)*; non novi utiliorem inter sententias *Hypocratis*, non novi frequentius in perniciem generis humani violatam.

Impares erant vires ventriculi digestionem solidorum, liquida ergo tantum distribuenda facilissima adhibui, ea semper usus *Hypocratica* lege, ut quo vehementior febris eo tenuior diæta.

Secundum erat ut eligeretur nutrimentum quod causæ morbi adversum putrescere nequiret, adhibuit summus in arte magister duplicem suam ptisanam quæ nihil fuit nisi decoctum hordei: palmam meruit in morbo nostro avena excorticata, *nulla enim fermentacea species optima est quam avena, juxta experimenta sumpta, ad citius debellandum alcali (g)*. Non minori vi juxta Ill. *Van Swieten* pollet fecale, sed cum modus parandi hic non sit usualis solam adhibui avenam, non illa tamen rigiditate, quin, alias cerealium acefcentium præparaciones permiserim, sed plerisque palatis avenæ nostræ sapor arridebat. Optimus præparandi modus fuit si cum aqua decoqueretur, & post decoctionem colaturæ adderetur modicum sacchari, salis mitissimi, antiputridi, resolventis, minime hic metuendi; ut uncias tres omni trihorio fumeret. Non obfui quin decoctioni adderetur frustulum junioris gallinæ aut pulli gallinacei; avena enim aut aliis cerealibus nutriti jus præbent sponte acefcentis.

Sem-

(f) *Aph. L. II, §, 10.*

(g) *Boerhaave praxis medica, collectore ignoto discipulo T. I, p. 193.*

Semper vero dissuati usum butiris, illis ductus argumentis quibus oleosa impugnavi; aliquoties simplicia pullorum decocta, si instillaretur expressus succus acetosæ egregium quoque præbuerant nutrimentum; dum agit de curatione febrium putridarum familia suadet celebris quondam *Philippi* secundi Archiater Lud. *Mercatus*, commune inquit omnibus alimentum est jus pulli cum lactucis vel cucurbita decocti, panatellam etiam ex jure pullorum & saccaro cum succo limonum aut aceto gustui gratissimam esse comperimus; præstantissimum etiam efficitur alimentum ex jure panis cum saccaro & modico succo limonum (b). Nihil magis odi quam succulenta illa fercula ex jusculis bovis, gallorum gallinaceorum, columbarum, agnatis adeo deamata, bilioso verum ventriculo indigerendum farcimen præbentia: & quorum furtivus usus non semel vehementes exacerbationes induxit, imo plures orco tradidit. Prodesse possunt ventriculis acida laborantibus cacochilia, quam spontanea putrescentia infringunt; in morbis vero putridis non aliud nisi veneni nomen merentur. Quid de lactis usu? Responsum præbet *Hypocrates*, lac dare capite dolentibus malum. Metiam febricitantibus, & quibus elevata sunt hypocondria murmurantia, & sticulis, malum autem & quibus dejectiones biliosæ, & iis qui in acutis sunt febribus (i). Nec latet ratio, multum enim nutrimenti pinguis summe noxii in lacte reperitur.

Potui alio non usi sunt quam ptisannis prædictis quas frigidas semper hauriebant; quantum enim profunt tepidi haustus ubi nimia adest rigiditas qualis in inflammatoriis reperitur, tantum nocent in putridis & laxis morbis,

D 4

bis,

(b) *Opera medica* T. II. p. 386. confer. *Fernel* pag. 389. *Primerosius* aliique.

(i) *Lib. 5. aph. 64.*

bis, nam calida fastidia generat, cibi aviditatem minuit, viscera contristat dejicitque eorum vires, nervos effeminat, mentis torporem efficit, animi deliquia, sanguinis profusiones (k). Ubi nimius non sæviebat febrilis calor, lubens suasi vinum, quo præstantius & jucundius cardiacum simul antisepticum & diluens non novi (l), quod clar. *Valcarengi* probatum vidi; congruum pluries fuit remedium malvaticum meracum vinum, cujus ope ventriculi atque intestinorum fibræ, magis elasticæ redditæ biliosum facilius expellebant humorem (m). Vini laudes ubique arripit *Hypocrates*, & in febre biliosa nobis viam jam præmonstravit *Galenus* egregiafque tradidit cautelas, a vino antequam morbus concoquat omnino abstinendum, at ubi concoqui cœperit dandum est tenue, aquosum, & paucum vinum, ubi vero jam prope est ut morbus solvatur, amplius est offerendum (n), & in nonnullis nullum par remedium inveni mixturæ ex uncia una vini syracusini æquali quantitate aquæ fontanæ, & dimidia sirupi cerasorum acidorum ter quaterve de die: haustus ne minimum quidem calefaciens sed temperante potius vi gaudens, appetitum vires & animos erigens, coctionem & secretionem juvans & quem in omni languore bilioso feliciter usurpavi & usurpandum suadeo. Loco sirupi cerasorum alius qui-

(k) Lib. 5. aph. 16. *Galenus* in commentario, de sanitate tuenda & passim.

(l) In ipsis morbis inflammatoriis, tempore accedentis crises, pulchre mihi sæpe successit, si ægro cochlear unum vini mollis & grate cardiaci omni trichorio propinarem; inde enim sine tumultu mire erectæ vires, felicissime hostilem materiam expellebant.

(m) *Medicin. rational.* §. 345.

(n) *De ratione medendi ad Glauconem* L. I. C. IX. T. VI. p. 377.

quilibet vel succus citri addi potest . Diæteticorum est pariter alia potio quam sæpe convalescentibus præscripsi , scopo fibras laxas ventriculi restituere , simulque quifquillas putridas si quæ superessent prorsus delere , spiritum scilicet salis cum sirupo corticis aurantium & aqua vel fontana , vel cerasorum nigrorum aquosa .

Ubi discesserat morbus & omni febrili symptomate liber æger sola premebatur debilitate , plenior diætata concedenda fuit , cujus hæc erat requisita conditio , ut nimirum nutrimentum molle , (acre non tulissent ventriculi & intestinorum fibræ) , facile eliciendum , non faciliter putrescens nec nimis laxans adhiberetur . Materiam egregiam præbent caro vituli probe nutriti assata ; ejusdem animalis lingua , thymus , pancreas ; agnus tener ; pulli gallinacei : E piscium genere , Perca , Luscius junior , Fario , Salmo , Trutta Salmonata , Thymallus , Cipryni fluviatiles in locis quibus sunt indigenæ , dummodo omnia sic condiantur ut nec pinguedine , nec nimia aromaticorum dosi alienæ omnino concilientur vires . Ex oleraceis adhibentur radices teneræ fofari , tragoponis , scorfonæræ , daucorum nonnullorum ; folia chicorei , acetosæ , lactucæ , spinachia ; de duobus posterioribus notari tamen velim , quod nimis laxante & refrigerante virtute sæpe vel in stomacho diu immutati retineantur , vel diarrheam qua incocti abducuntur moveant (o) . Turiones asparagorum ; cinara-costæ vel ipsius cinaræ teneriores caudices non sunt contemnendi ; cinaræ vero fructus , *capita* ut dicunt , debiles gastricas vires sæpe superant ; ubique vero cavendum ne quæ sapienter suavit Medicus , in damnum

(o) Veteres , ut nimis laxantem virtutem olerum corrigerent , addebant sal & acetum .

mnium ægricoqui culpa ruant (p). Fructus illi horæi quorum succi expressi utilem morbo medelam præbuerant, in convalescentia comefti falubre fuerunt alimentum, modo maturi & crudi ufurparentur; coctione enim vires plerorumque peffundantur; gratum aromaticum faporem, cardiacam inde virtutem, ftimulantem, antifepticam prorfus amittunt, & damnis caloris aut teporis accedentibus, gravantes, laxantes, flatuofi fiunt. Perplures graviorum morborum curationes ufu fructuum crudorum peractas & novi & graviores testantur authores, nullam ufu coctorum; plures novi qui eos ferre nequeunt, crudis optime valent.

Ufum cavi carniū fanguine turgentium, (quo plus enim fanguinis eo plus nutrimenti & putredinis); quales funt omnes illæ quas nigras dicunt; abfona erant quoque ova, peffimæ placentæ illæ tum piftoriæ tum culinariæ quæ obtufo blandientes palato, fanitatem irreparabili damno afficiunt, tot ærumnas ventriculo parant, totque generant vifcerum obftuções unde infanandi languores; nec multo magis probabantur offæ, alimentum illud pluribus adeo dilectum, confuetudine tam probatum, ut ut ventriculo infenfum, & quod fibi interdicare prorfus debent omnes illi qui morbis ex debili ventriculo aut laxa fibra laborant. Quorfum enim mos illud jus carniū aqua fubmergere, panem coctione depravare, & ventriculi vires, quo tempore erigi deberent, obtundere

(p) Hic notari velim verba viri cui pares multos nescio an tulerit prior ætas, aut feret posterior; *nous avons dans la focietè deux ordres de perfonnes les Medecins & les Cuisiniers dont les uns travaillent fans ceffe à conferver notre fantè & les autres à la detruire, avec cette difference que les derniers font bien plus furs de leur fait que les premiers. Illuftriff. Diderot Enciclop. art. Af-faifonnement.*

dere largo illo hauſtu pultis calidæ & emollientis, ſed de his non plura. Innumeri valent circa diætam tum ſanorum tum ægrorum errores, quorum expugnationem ſibi aſſumere virum aliquem in arte doctum, exercitatum & illuſtrem, utiliſſimum foret.

Vini uſus egregie ſemper ſucceſſit; potus calidi ſemper nocebant, motus in aere campeſtri curationem abſolvebat.

Recidivæ.

Dum Illuſtr. *Kloekhof*, Culenburgenſes, qua ſagacitate & doctrina pollet, ſanabat, plures obſervavit recidivas ter uſque repetentes, longas, tædioſas & tantum morbo primario mitiores (*q*). Talem non experti ſumus calamitatem; miteſcebat quandoque morbus noſter mox acriter reſurgens, ſed nihil id ad recidivas pertinet; quæ ubi jam convaleſcens erat æger rariffimæ fuerunt, nec ultra biduum protenſæ, quo tempore, nauſeæ, cephalalgia, calor, febris & debilitas ægrum premebant: nunquam illas obſervavi niſi poſt diætam neglectam, purgationis procrastinationem, animi pathema perpeſſum, aut ingruente tempeſtatis mutatione. In ſecundo caſu, ſæviente paroxiſmo proderant enemata, & ſimulac remittebat ſollicitanda erat alvina evacuatio. In primo ſi ſpontanei vomitus aut diarhæa ſuccedebant res in vado erat, niſi, purgans hauſtus cauſam & morbum tollebat, & pluſquam ſemel obſervavi morbum ſine evacuatione, ſola crudi coctione ſolutum fuiſſe, quod jam monuiſſe videtur divus Parens (*r*). Vidi quondam infuſionem cardui benedicti;

(*q*) Quod illi fuit occaſio egregium libellum de recidivis conſcribere legendum & relegendum ut omnia alia authoris opera.

(*r*) *Proræcticor.* L. II. §. 16. *Foes.* p. 85.

eti; citissimum attulisse solamen foeminae quae debilis adhuc panes quosdam pistorios calidos, butiro illitos jentaculi loco comederat, unde nauseis, dolore ventriculi, anxietate, cephalalgia & debilitate tam acerbe correpta fuerat ut de eventu metuerent adstantes; vix elapsa semihora post copiosos vomitus optime valebat; enema saepe satis fuit. Tertia & quarta causa vix medelam rogabant; animi pathemate excitatum tumultum saepe compescit enematis applicatio, vel potio ex aqua melissae cum liquore anodino minerali *Hofmanni*. Saepius omnia sponte pacabantur. In senibus vero gravior erat casus; semper enim noxia est illis ataxia a quacumque causa orta, & senem memini qui convalescens jam perfecte, mota ira in soporem vere apoplecticum, comes siquidem aderat paralisis corporis sinistri, incidit, quo vix post plures hebdomades convaluit: huc optime profuit praedicta potio; nec quicquam adhibendum, enematis exceptis vel potius forsan glandibus, nisi lenissima sedantia grate simul cardiaca. Depressas vires relaxatione fibrarum quam inducebat imbrofa & austrina constitutio erigebat usus vini.

Sequela morbi.

Superata jam febre, morbidae frequenter supererant reliquiae, si vel nimis tarde incepta curatio, vel male instituta, aut citius deserta. Reliquiae morborum oriuntur semper vel ex materia morbida non evacuata, vel ex debilitate vi morbi inducta, quae organa functionibus peragendis inepta reddit. Materia morbida retenta, aut in ipsis morbificis relinquitur partibus; sic post inflammationem non resolutam, pars vel abcedit & nascitur vomica, vel scirrescit; aut locum generationis deferens ad alium

lium rapitur, tuncque metastasis dicitur; sic quondam vidi in Xenodochio Monspessulano *Sancti Elœ* militem juvenem, vegetum, de summo dolore brachii finiftri conquerentem; vix tumebat & rubebat pars, motus impossibilis, compressio dolorosa, febris fat vehemens; venæ sectiones plures, enemata, potum anti-phlogisticum, cataplasmata emollientia præscripsit Medicus, increfcit dolor; post triduum, hora forsan post discessum Medici, ut relatum est a Chirurgis Xenodochii, cessat subito; suspicantur gangrænam, fofus aromaticos instituunt; ante semihoram frigescit, horret, de dolore capitis conqueritur, mox delirio corripitur, lethargicus fit, quatuor nondum elapsis horis obit. Crastina die inciditur cadaver, observavi & observarunt alii plures, musculos externos brachii a periofteo humeri separatos, illorum membranam adiposam fusam, & vestigia puris in hac parte antea congesti: fibræ musculares imprimis extensoris cubiti longi, omnem connexionem inter se amiserant, cerebrum exhibuit pus ventriculos obsidens, & ex tota basi cranii stillans. Utilis sane observatio, & quam hic ut ut forsan extra locum legere neminem tædebit.

Tales metastases longe frequentius accidunt & accidere debent in morbis inflammatoriis quam in gastricis putridis; materia enim morbida prout coquitur paratum habet semper vastum intestinale colatorium quo sponte evacuat; inde est ut inter trecentos & ultra ægrotos unicam tantum observaverim metastasim. Fœmina vegeta viginti quinque circiter annos nata decubuit mense Julii 1755. omissæ sunt initio evacuationes alvinæ, sudorifica adhibita, inde materia nec alterata nec evacuata, sed limphaticis seu lacteis resorpta omnem humorum massam infecit, & ægræ calamitates plures,

res, mihi multum negotii faceffivit; mituit tamen morbus continuo usu eccoproticorum accipientium & circa circum convaluit ægra. Monitus cruditate urinarum, defectu biliofarum fœcum, languore & agripnia imperfectam esse curationem, remediorum continuationem suasi, prorsus renuebat. Post tres hebdomades illa ipsa die qua domum deseruit, post horrorem erisipelatoso tumore valde doloroso crus finistrum deturpatur & optime valet ægra discendente languore, redeunte somno; ineptæ medelæ plures impendit dies; tandem denuo accessit pingium usu peruersum tumorem jam abcessisse: tactu fluctuatio percipiebatur supra os tibiæ, periculum tumor, lanceola pertunditur tumor, tenue flavescens educitur pus, tædiosum per plures menses remansit ulcus solo internorum alterantium usu debellatum. Nonne *Hypocratis* doctrinæ pulchre consonat observatio nostra? Sic enim jam monuit venerandus senex, *quibus urinae tenues & crudæ multo tempore redduntur, si reliqua signa salutaria sint, in iis abcessus ad loca infra septum transversum expectari debet (s)* & aphorismum genuit forsan inter alias observatio *Pithionis*, in quo, *sub iudicium ipsum urinae aliquantis per tenues visæ sunt; post iudicationem vero quadragesimo tandem die circa sedem suppuratio facta est (t)*.

Reli-

(s) *Prænotione n. 78. Foes. p. 40. Coac. prænot. §. 582. Foes. 213. de Judicat. Foes. p. 54.*

(t) *Febre acuta e biliofarum genere laborabat, & pauca biliosa alvo transmissa fuerant, quod nostræ quoque acciderat, Epid. L. III. Sect. I. agr. I. Foes. 1059.*

Reliquiæ ex obstructis visceribus.

Ante viginti sæcula observavit *Hypocrates* *lien*-
is obstructionem oriri ubi ex febribus & vitiosa
curatione, bilis aut pituita aut utraque ad lienem
incubuerint (u). Omni ævo eadem repetita est
 observatio, & monuit *Primerosius* *obstructiones*
viscerum contumaces in febribus sæpe contingere,
quæ aperientibus sunt curandæ (x). Inter suc-
 cessiones febrium *obstructiones* recensuit *Celeb.*
Gianella (y), & quod nos magis tangit propter
morborum similitudinem Ill. Vvalcarengi ad
diluentia & dissolventia graminacea chicoracea,
aquas minerales confugiebat, ut præpediret ob-
structiones quas in sistemate hepatico, splenico,
mesenterico, amurcosa illa tenaxque bilis relin-
quebat (z). *Cl. Pringle* seorsim agit de reliquiis
 febris biliosæ castrorum & duas recenset asciti-
 dem & tympanitidem, utramque ex obstructio-
 nibus ortam (†). Quoad nostros, plures e pau-
 peribus imprimis meam implorarunt opem,
 quibus tumidum & durum inveni hepar, haud
 immunibus labe aliis visceribus; læsæ erant vi-
 res, languens ventriculus, flava cutis, anxie-
 tas morosa fere continua. Quantum ex ægro-
 rum relationibus percipere potui triplici id e-
 venit casu, i. si in primo statu purgantia qui-
 dem adhibita fuerant, ommissa vero coctio dige-
 stivorum ope, & emesis quæ notante *Cl. Gra-*
inger *obstructiones* in epidemia autumnali tam
 fre-

(u) *De affectionib. Cap. XXI. Foes. 521.*

(x) *De febrib. L. II. Cap. IX. p. 167. conferant. Fer-*
nel, Heredia, Mercatus, Sennert, Lancisi, alique plu-
res.

(y) *De successione morborum L. II. C. 4. p. 77.*

(z) *Medicin. rational. §. 77.*

(†) *Maladies des Armées, P. 3. Ch. IV. §. 6.*

frequentes certo præcavet (a). Illarum generatio favebatur imprimis si mox post primam purgationem cardiaca aut roborantia usurpabantur, quorum vi materia cruda visceribus impingebatur, præsertim hepatis quod præcipua semper fuit sedes morbi. Nascebantur 2. obstructions in secundo & tertio statu si nimia festinatione, deficienteque copiosa dilutione pars materiæ morbidæ fluidior, reiteratis educebatur purgationibus, crassiore firmiter profundioribus visceribus agglutinata remanente. Demum 3. excipiebant febrem citius sedatam usu adstringentium, corticis peruviani & narcoticorum, quod evenit tribus fœminis in eadem domo ex electario cum condito rosarum, kina-kina & theriaca *Andromachi*. Non immorabor recensitioni symptomatum quæ sequuntur obstructions viscerum, aut curandi methodo; sunt enim capita apud authores optimæ notæ egregie explanata, notari tantum velim quædam huc magis facientia.

Tumores biliosi ut ut duri, facilius sanantur quam scirri ex limpha inflammatione coagulata & indurata, plura sunt enim bilis, quam limphæ aut pinguedinis solventia; ubi lapideam duritiem adeptæ est bilis resolutionis spes nondum evanuit ut testantur quotidianæ circa calculos felleos observationes; scirrus e contra verus, inflammationis filius aut steatoma vix unquam resolvuntur. Hæc est causa cur plures jecoris tumores perfecte curatos observeamus, scirros in aliis partibus longe pauciores: & periculum sæpe majus portendunt tumores biliosi, acerrima corruptela omnia exedente quam duritie. Inde in praxi sedulo curandum est ut pro indole plus minus vel acri humoris obstruentis, remedia aut acriora aut mitiora adhibean-

(a) *Historia febris anomala* p. 74.

hibeantur. Sic ubi ex prima causa ortas obstructions inveni, audacter præscripsi pilulas ex gummi, galbano, mirrha, extracto chelidonii majoris & saponem aut veneto aut pro re nata Starkeyano, superbibita potione nonnulla ad instar illius quam capitulo de curatione descripsi; tum frictiones hypocondrii dextri vel & totius abdominis, & lenia interposui subinde laxantia, si symptomata monerent partem materiæ morbidiæ fusam. Dum vero majorem adesse noscimus acrimoniam, atram bilem inspissatam, jam induratos calculos, spasmos, dolores, tunc longe mitior ingredienda via: gummosis, antiscorbuticis, saponibus alkalescentibus & acrioribus salibus missis, ad vegetabiles acescentes saponem confugiendum est. Optimam tunc præbent medelam succi recenter expressi chicorei, taraxaci, fumaricæ, fonchi, fenecionis, graminis; ipsa folia in pulvem trituratione redacta cum sirupo acido qualicumque; sera lactis, forte radicum graminis canini decoctum, & imprimis præstans illud *Hypocratis* remedium, Hydromel simplex, quo utilius in morbis hujusce generis nihil datur, jactantia & avaritia chymistarum oblivioni traditum, nostro verum sæculo in usum revocatum (c). Ante aliquot annos,

E

nos,

(c) Nescio quo sinistro fato error in medicina circa mellis usum irrepsit, quem sigillo suo probarunt viri in arte graves, mel nimirum biliosum esse & inde in morbis biliosis noxium; aliter sensit vir fideli observatione educatus *Hypocrates* qui ubique mellis usum in morbis biliosis suadet (vid. inter al. loc. *Foes.* 547. 558. 560. 575. 636. 642.); aliter senserunt *Alexander* (L. VII. C. XVI.) *Fernel* (p. 389.) aliter Ill. *Boerhaavius Chem. proc.* 42. T. II. p. 102. *Aphor. & comment.* Legi velim præsertim verba egregii viri quæ fidelis discipulus nobis tradidit *Illustriss. De Haen de deglutit. imped.* p. 49. & quæ omnis medicus memoria tene-

nos, medebar viro atrabilario, tumore duro jecoris, diristorminibus, flavo calore, agripnia & debilitate laboranti & tali vexato alvi segnitie ut viginti sæpe dies absque egestione ageret, meritoque ut *Furio* dixisses

---- *Culus tibi purior salillo est,
Nec toto decies cacas in anno:
Atque id durius est faba, & lapillis:
Quod tu si manibus teras, fricesque,
Non umquam digitum inquinare possis (+).*

suasor fui ut omni bihorio diei sumeret dragmas tres electarii ex foliis tenerioribus fenecionis & taraxaci, medulla cassiæ, manna & sirupo rubi ideï; omnique ablegata animali diæta folis viveret oleribus & fructibus horæis: essetque pro potu debile hydromel: trimestri spatio regulariter promisso stetit, & optime convaluit qui jam a biennio omnem curationis spem abjecerat. Vix quicquam primo mense profecerat, tunc vero auctis torminibus & anxietate ferum lactis copiosissime hauriendum præscripsi; inde nata horrendæ materiæ evacuatio; moxque omnia lætiores induerunt faciem, & quotidiani animos erexerunt successus.

Non semel observavi: stimulantia aut purgan-

tenere deberet. Quid mel? Plantarum mitissimus succus; sapo mollis acescens, omnis putredinis debellator, concreti biliosi, inflammatorii, viscosi solvens, nemini nisi debilibus acido laborantibus infensus. Melle & aqua simplici sanantur inflammatorii, & biliosi tum acuti tum chronici; si addantur aromatica diuretica, difficiles respirations senum optime tolluntur; & mixtum cum decoctis chalibeatis aromaticis in chronicis atonia & obstructionibus, præstabit quæ numquam aliis medicamentis obtinuisses.

(+) *Catullus Carm. 20.*

gantia innumeras obstructions insanabiles redu-
dunt mitiori methodo prorsus abigendas. Spe-
cies est obstructionis ex atonia & succis stagnan-
tibus nondum concretis quæ tonicis debellari
debet. Longe plures sunt quas augent tonica
citius adhibita. Si adfit ficcitas, macilentia,
senilis ætas; incautus usus gummi, aloes,
martis, spirituum, ne unum unquam resera-
vit vasculum, sed sæpe atrophiam & paralysem
induxit.

In secundo casu sæpius usurpavi extractum
taraxaci inspissatum, cum cremore tartari, tar-
taro vitriolato, & decoctum graminis melle e-
dulcoratum: utrisque debellata obstructione,
tunc locus est tonicis, quorum si nocet intem-
pestivus usus, periculo non vacat semper omis-
sio. Omnis pars quæ obstructa fuit, fusa mate-
ria obstruente debilis & atona remanet (d) &
nisi corroboretur prompte recidivat morbus.
Quotidie datur observare ægros qui usu resol-
ventium obstructionibus liberati, post aliquot
menses denuo correpti eodem remedio aliquo-
ties sanantur, usquedum tandem labes irrepara-
bilis orta omnem excludat medelam. Plures
curandos habui hydropicos qui fidem augent;
primos morbi insultus facillime superaverant
potu alicujus decocti aperientis, tandem atonia
valde aucta, nulla sanatio possibilis, dum om-
nem amovissent recidivam si post primi insul-
tus debellationem, tonica curatio instituta fuif-
set.

Diæta e carne macilenta & imprimis vege-
tabilibus erat; potus erat ex aqua & vino al-
bo; aquas calidas fugiebant imprimis thee cof-
fe, & chocolatum, quod pingue & aromaticum
alimentum nullo prodesse poterat titulo. Uti-
lissima equitatio, sed pauperibus impossibilis.

E 2

Quo-

(d) Hic agitur tantum de obstructione ex infarctu
cavitatis vasculorum.

Quoties tempeſtively ſuſcipiebatur cura integra plerumque ſuccedebat ſanatio, ubi vero neglecta fuerant morbi initia in immedicabile ruabant ægri fatum. Vir quinquagenarius bilioſæ conſtitutionis, merobibus, omnibus olim libans paſſionibus, ſollicitudinibus omnis generis vexatus, ante quindecim annos febre quartana laboraverat, deinceps febre quam malignam dicebat, quam vero ex ſimptomatum hiſtoria, bilioſam ſuſpicatus ſum, & quæ reliquerat vomitus bilioſos ſubinde redeuntes, teſtes infarctus jecoris incipientis. Novo morbo decubuit vere anni 1756. invadebat primum horror, tum ſaſtidium, naſſea, anxietas, dolor ſub mamma dextra obtuſus, tuſſis vehemens, levis quantum retulit febris, flava cutis. Medens Pharmacopola demulcentibus tuſſim, narcoticis vigilias, cortice peruviano febrem, debellare tentaverat; ægrum ruris degentem vigesima morbi die vidi. Febris remiſerat, pulſus tamen adhuc celer, parvus & haud infrequens; dolor remiſſior; vigeabant icterus, ſaſtidium, debilitas, vigiliæ, tuſſis; mane bilem evomebat; accurata palpato durum detegebat hepar. Quænam idea morbi? Jam a febre quartana, magis a bilioſa labefactum jecur, generatæ obſtructiones. Omnia novi morbi ſimptomata inflammationem partis illius viſceris indicabant haud reſolutam & ſæviora minantem. Juſſi vegetabilium, ſaponaceorum, aceſcentium, macilentorum pro diætâ & remediis uſum, nec de illo ante annum fere audivi; tunc novi conſilium neglectum fuiſſe; ſaſtidioſum conſulenti palatum diætâ fuerat, ex ſapidis, ſucculentis, aromaticis. Paulum remiſerant ſimptomata & viribus quantenus recuperatis, muneribus aliquandiu functus erat, ſemper tamen debilis, bilem evomens & tuſſiens. Ineunte decembri ſuaſu medici alienigeni ruditer epiſtolis informati, pilulas

las ex sapone Hispanico devoravit; omnia mox in pejus ruebant; medio Januario anni 1757. arcessitus illum continua nocte præsertim tussi vexatum inveni cum stupenda expectoratione viscido biliosa; aquis distentum turgēbat abdomen, somnus nullus, anxietas sæva, urinæ perpaucæ rubræ, fastidium plenum, sitis, icterus jam viro nigrescens, hepar tumidum durum. Conclamatis omnibus nec ulla spe aut sanationis aut palliationis remanente vix animus erat quicquam præscribere; celeberrimus consultus medicus rescripsit, *pro pace animi aliquid forte præscribendum quod non noceat, speciem det auxilii; lenia aperientia antiseptica biliosæ putredini resistentia, alvum leviter moventia indicari videntur; nec sedabitur symptomatica tussis, si causa resistat, at mehercule resistet.* Talis profapiæ concinnata formula, jussuque instantis suffocationis instituta paracenthesi, per plures adhuc hebdomades, diram infelix tranavit vitam, quam longiorem verosimiliter duxisset, si post primam febrem biliosam congrua adhibita fuissent remedia, si hepatitis anno superiori nota & recte curata fuisset, si consiliis tunc temporis datis auscultasset, si demum non hausisset pilulas saponaceas ubicumque putredo adest fugiendas.

Tristiores adhuc recensere proderit casum ex neglectis reliquiis febrium biliosarum. Festo natalivitatis sacræ anni 1751. operam meam desiderabant cognati virginis quinquaginta & aliquot annos natæ, a decennio plures sustinuerat febres biliosas delirio semper stipatas. Ultima reliquerat ante triennium torpidum corpus, morosam mentem, visus debilitatem, tristitiam, quæ moralibus aucta causis, terrore accedente subito in vehemens delirium mutata, ægram funestissimis vexabat ideis; propinquis, servis diffidebat; sese jam mortuam vigil haud raro somniabat. Pulsus celer, mollis, anxietas

continua ; somnus nullus ; diligenter perpendenti omnia , non latuit diu causa morbi . Hepaticum nimirum sistema obstructum a præcedentibus morbis ; cerebrum debilitatum deliriis febrilibus , nunc vero & sympatice vitio hypocondriorum , & idiopaticè bile sanguini mixta irritatum (*e*) . Nota causa patebat curatio ; collecta & irritans evacuanda bilis , referendæ viscerum abdominalium obstructiones , & totum deinde vasculare & nervosum genus roborandum . Nocivam venæ sectionem , sollicitanti impetuosè ægræ omniaque alia renuenti , sollicitantibus adstantibus concedere imperavit necessitas ; parum sanguinis educebatur , nec minimum profuit nec multum nocuit . Gratus , diluens , acescens potus sitim per biduum restinguebat , potio emeto-cathartica multam saburram biliosam educebat , & copioso usu pilularum e saponibus acidis , decocti graminis & fucci fenecionis , fauste tunc adhuc viridis reperiundi optime convaluit , sed citius æquo remedia deseruit . Æstate proxima aquas e pago Vals apud Viviacenses per plures dies sed parca dosi potavit ; insequente vere anni 1753. secundum insultum sed priori leviozem experta est , qui usui laxantium acidorum cessit . Consultus remotus medicus suavit balnea tepida per viginti dies & serum lactis cujus sex libras quotidie potaret cum pulvere ex nitro , cremore tartari & saccharo ; quid huc boni præstare poterant balnea tepida ? Brevi post in vehementem incidit paroxysmum . Chirurgus se medicum jactans venæ sectionem adhibuit , inde omnia in pejus mutata . Obstructiones , bilis do-
minium ,

(*e*) Inter viginti deliria , (nativam exceptam velim fatuitatem) tum acuta tum chronica , octodecim sunt ex Hypochondriis , quod probe tenendum ne saltem ægris noceamus , quibus prodesse tam arduum , & tantarum .

minium, debilitas, irritabilitas increverunt. Insciiis omnibus agripnias narcoticis compescere studuit ægra, sed quot sic inducebat mala? augebatur atonia, firmitus impingebatur morbi causa, omnes præpediebantur secretiones, cerebrum prorsus debilitabatur, melancholia novas acquirebat vires; profuit electarium ex cremore tartari & extracto taraxaci, cum decocto citrato graminis cui nonnullæ injiciebantur fibræ hellebori nigri. Sed morositate aucta, omnibus rejectis remediis paroxifimi frequentiores fiebant, sex deliravit quotannis menses, sex alios non nimis sapiebat; vehementiam delirii pacavit quondam balneum frigidum cujus frequentiore usum suaseram; tandem ex aeris intemperie, in solo frigido contracta peripneumonia, intra paucos dies quantum audivi necata est. Emulsa pro deliciis illi erant & nunquam illa usurpabat quin crastina die pœnam lueret; affecto enim ventriculo afficiebatur & cerebrum. Sapere discant illi qui ex delirio venæ sectionem & omnis generis refrigerantia indicari credunt; non illis assentiebatur *Hypocrates* qui observavit & graphice descripsit morbum nostro simillimum, quem curandum docet helleboro nigro, aqua, melle & aceto (f).

Nonnulla exempla alii exitus obstructionum hepatis observavi, unicum recensebo casum. Fœmina polyfarca, sexagenaria, anno 1755. febre epidemica detenta & chirurgo sanata, ab illo tempore pristinam non recuperaverat sanitatem, sed debilis, gravior, sæpe anhela, alias fastidiosa erat. A mense Junii sævius pressa prædictis simptomatibus, accessit diarhea sæpe recurrens, acris, biliosa; tumet frequenter

E 4

tym-

(f) Vocat morbum crassum a bile, cum bilis in hepate influxerit, & in capite constiterit. De intern. affection. Cap. LI. Foes. p. 558.

tympanitice abdomen & fere semper dolet ita ut minimam vestium constrictionem ferre nequeat; deletur prorsus appetitus & carnes præsertim nauseat; urget sæpe sitis; parcus est somnus; turget jecoris regio; urinæ paucæ turbidæ. Quænam causa morbi? Biliosa obstructio in hepate relicta ante biennium; nunc materia obstruens fusa, putrefacta, mota, omnia enarrata symptomata creat & sæviora verosimiliter creabit; jecur enim omnino putrefiet; tabes succedet hepatica; tympanitis; ascites, icterus, mors; nisi vim morbi coercere possint remedia, quod dubito. Sic institui medelam; diæta est ex vegetabilibus acescentibus; remedia sunt pilulæ ex acidis saponibus cum potu ejusdem indolis, ut arceatur putredo, nec impediatur putridi evacuatio; prodesse videntur: drastica purgantia cavebo, omnia enim pessundarent. Hæc scribebam ante duos menses, dum vero typographicis remoris diu sub prelo insudarent primæ plagulæ, fatalis exitus prævisionis veritatem confirmavit, & jam a triduo ultimas animas ducens ægra, hodie obiit.

Casus sunt reservati nonnulli specialem postulantes medelam; virgo octo decennalis, scrofulosæ gentis, epidemice hieme anni 1756. decubuit; medicastro infimæ notæ curata, ut ut leviter laborasset reportavit tamen cophosim & leviolem mentis obnubilationem, ita ut eadem non polleat sagacitate ac antea; sæpius præterea defœdatam habuit cutim pruriginosis crassioris scabiei pustulis; judicavi hic potius ad scrofulosum respiciendum morbum quam ad hepatis obstructionem biliosam: talis est enim virus scrofulosi jam adulti indoles, ut febre excitatus non subactus, in plerisque minimis vasculis infarctus producat. Sordes alvinas eduxi & alterans Plummerianum cum millepedibus saccharo & camphora præscripsi, nondum
quin-

quindècim elapsis diebus melius jam se habet (g).

Reliquiæ ex debilitate.

Tertium posui genus reliquiarum, illas nempe quas generat fibrarum atonia: *viscera enim debilitatem contrahunt tum a febre tum a medicamentis, unde laxitas partium consequitur quæ postulat adstringentia & roborantia (h), & inter indicationes in febre putrida recenset Senner-tus ut partes intemperie ac materia febrili debilitatæ ad naturalem temperiem reducantur & roborentur (i).* Laxitas autem fibrarum generatur in quibusdam partibus post tensionem nimiam, in aliis post frequentiore oscillationem, in omnibus calore, defectu nutrimenti boni & actione putridi. Quæ damna inducat laxa fibra enumerare non est hujus loci, symptomata vero præcipua quæ nobis intulit fuerunt 1. Hebetudo quædam sensuum, hanc vero illi soli experti sunt qui graviter decubuerant, nec quidem omnes; *cerebro per æstum febrilem defatigato adscripta, paucarum septimanarum spatio semper sponte cessit (k), & plerumque*

(g) De utili remedio videatur commentarius auctoris & traductio quam speciali libello propriis ad-ditis animadversionibus promulgavit vir magni in arte nominis Illust. *VVerlhoff*: feliciter mihi successit ubi sub pulvèris formam adhibui; fauste maritatur saccharo & millepedibus. Camphoram addidi ob virtutem antifalivatoriam mihi sat jam notam, tum alienis tum propriis experimentis; inde tamen non velim credi me in morbis scrofulosis salivationem semper vitare, qui plures scrofulosos tumores glandularum trachealium, jugularium & maxillarium feliciter evacuatione illa sanaverim.

(h) *Primerose de febr. L. II. C. IX. p. m. 166.*

(i) *De febr. Lib. II. Cap. IV. p. 146.*

(K) *Kloekhof loc. cit. p. 113.*

que pari passu cum corporeis viribus, tam arctum est connubium, mentis redibat vigor, nec duplicem suspicatus esset substantiam, ille qui solis doctus fuisset phænomenis, solique auscultasset rationi.

--- *mentem sanari corpus ut ægrum*

Cernimus & flecti medicina posse videmus.

Tardius 2. restaurabantur vires quam vulgo post acutos morbos solent, hanc ni fallor ob causam, quod ventriculus & aliæ partes digestionis famulantes longe plus detrimenti passæ erant in hoc morbo quam in acutis aliis, dum illas continuo gravabat & laceffebat ipse morbidus fomes; debilitatem augebant præterea repetitæ evacuationes alvinæ quæ gastrico nunquam non nocent sistemati. Quamdiu vero claudicat digestio restaurari nequeunt vires. Apud nonnullos, debilitatis summe nervis quorum robur tam arcte ventriculi robori connectitur, mobilitatem mobilitatisque symptomata, involuntarias præsertim lachrimas observare potui. Macilentia cum reditu virium discedebat, aliquoties citius, & recordor apprime quod plures viderim qui mox post appetitus reditum, subito pinguescebant, sed molli turgida pinguedine, ex materia nutritiva crasse elaborata, imperfecte adunata; nihil tunc præ exercitio profuit. Advena juvenis omnium fere symptomatum quæ inducebat debilitas exemplum præbuit; undecim natus annos, debilis texturæ & teneræ constitutionis difficulter ante paucos menses ut mihi relatum morbillis convaluerat. Debilitate, lassitudine, fastidio ut omnes alii Julii initio corripiebatur, sed quod nulli altero accidit, in parte media anteriori colli nascitur primo ægritudinis ingressu eruptio vix depingenda. Natura & indole herpetica erat, figura vero rarissima, fascias nimirum duas circulares concentricas, quas accuratius non delineaf-

lineasset in arte circini versatissimus quisque referebat; singula fascia tres lineas latitudinis habuit, circuli interioris diameter exterior fuit unciarum fere duarum; correspondens diameter circuli exterioris tres æquabat pollices. Emesim ex radice brasiliensi præscripti addita mannæ semiuncia, melius se habuit; exsiccata sensim eruptio intra paucos dies prorsus evanuit, & instaurabatur appetitus; nondum octo elapsi erant dies, quo tempore me incio balnea tepida adhibuerat, cum acerbius subito recruduit morbus; omnia pro re nata instituta sunt, numquam seposita consideratione constitutionis; nihilominus graviter per sex hebdomades decubuit; febre continua, quotidianis exacerbationibus, summo fastidio, continua fere diarhea pressus. Jam a secunda hebdomade debilitatur cerebrum, loquela fit difficilis, memoria labat; lectum deserens gressus oblitus erat, lachrimatio spontanea; appetitus, fames potius vigeat, sed si nimis indulgeret vel lienteria vel febris mox superveniebant, nec redibant vires, post trimestre spatium nondum restitutæ, & debilis adhuc focos repetiit (1). Increverat multum ante morbum, increvit durante morbo, increfcere in patria perrexit & audivi vix post sesquiannum recuperatam valetudinem, quod tribuendum videtur citiori illi incremento, tunc enim nutritio fit imperfecte, juxta ponuntur non adunantur elementa nutritiva, laxæ remanent fibræ & omnibus impares functionibus: ubique congeruntur & stagnant crudi humores, semper enim debilitatam fibram sequitur cachexia, & pluribus exemplis que

(1) An morbilli male judicati in hoc morbo suum contulerint simbolum, cuique judicandum relinquo. Sane, si quis morbum antecedentia, morbi symptomata, durationem, liquias perpendat, vix credo dubius hærebit.

que sollicitè congeffi mihi conffitit fubitum illud incrementum tum intra tum extra febres, finiftri quid fere femper habere, multos vidi inde debiles & per plures annos languentes; alias lethali corripuntur tabe, alias vitium ad feniores propagatum annos continuam reliquit infirmitatem. Nihil tunc prodeft nifi corroborantia omnis generis tum diætetica tum pharmaceutica. Exercitia, frictiones, ligaturę, aromatica, chalibs, kina, generofa vina hic egregii inveniuntur ufus. Nihil pejus evacuationibus qualibuscumque; nihil præftantius quam balneum vere frigidum, nobile illud remedium quod duce natura & adhibuit & amavit fapiens antiquitas; cujus falubritatem fuadet phifca & probant tum experientia quotidiana gentium illarum quas barbaras dicimus, hoc eft, noftro modo nondum depravatas; tum Anglorum imo & meæ obfevationes: quotiescumque enim adefit atonia, (quando hodie non adefit?) & vitia quas fecum trahit atonia, depravatę digestiones & coctiones, nervorum debilitas & mobilitas, fluor albus aliaque omnigena horum foboles, modo non præpediant obftructions incurabiles aut vomicę, nullum par datur remedium a primo vitę diluculo (*m*) ad fenium usque; & affirmare non timeo; nifi illorum reftituatur ufus, in pejus ruet degeneratio illa gentis humanę quam omnes animadvertunt & deplorant, nemo fanat: illam e contra quotidie augemus perverfo & damnabili (paucis exceptis cafibus) balneorum calidorum ufu quę
fane

(*m*) Nimis valent præjudicatę opinionēs, ut matres immergant puillos fuos udę frigidę, fed plures novi quibus optime ceffit mitior methodus; bis imo ter de die totum infantile corpus initium a capite ducendo cum fpongia frigidę immerfa lavatur; ficque optime roboratur & omnes præpediuntur morbi qui debilitatem fequuntur.

fane herculeas vires brevi pessundant & debilitatem generando, mille morbis januam aperiant. *Qui imbecillis est enim proxime ad eum qui agrotat accedit (n)*. Sed e diverticulo ad viam. Adstringentia sic dicta debilibus nostris propinare formidavi, ne alvum laxam diu servandam, protinus adstringerent. Lenia vero tonica, generosa vina, abdominis frictiones, abdomen enim semper in laxis respiciendum, & exercitium spem adimplebant, modo ventriculus ciborum mole non obrueretur: nihil enim magis digestionem impedit, sicque debilitatem fovet; nec semper facile fuit hic votorum compos fieri, dum tanto ciborum desiderio post longum jejunium premebantur ægri, ut vix, juniores imprimis sibi temperare possent; presso pede scelus insequente pœna.

Nonnullos cruciarunt dolores ventriculi, amaribus quibuscunque vino digestis, aut elixirio viscerali facile devicti.

Aliud molestissimum observavi symptoma, agripniam nimirum pertinacem vel saltem malignum somnum quem triplici tribui causæ; 1. ataxiæ fluidi nervei quæ convalescentibus semper infesta est; 2. defuetudini, plures enim probarunt observationes somnum aliquamdiu omisum, imo in perfecta sanitate, difficulter, quod infelix ipse testor, restitui, 3. debilitati ventriculi; *somnus enim prorsus a stomacho pendet (o)* quod nimis probavit finister successus illo-

(n) *Hypocrates de prisca medicina* Foes. p. 12.

(o) *Boerhaave, responsio consultatoria circa dysenter. castrens.* Consult. t. 2. p. 22. Conferant. Ill. *Halleri lin. phis.* §. 578. ubi nostram tuetur sententiam. Physiologi alii magnæ pariter authoritatis & famæ Ill. *Boerhaave* & Ill. *Senac* aliique bene multi, alimenterum copiam & tenacitatem inter causas somni reponunt; quid ergo anne natura sibi dissimilis? An
erra-

illorum qui amigdalatis, nitrosis, narcoticis, pediluviiis, insomnias illas curare conabantur, sic enim somnum de die in diem magis fugabant; ventriculi languorem & debilitatem generalem arceffebant. Aliam non poscebat medellam agripnia illa quam tonicam sat jam superius descriptam, alimentum eupeptum sed facile, cœnam levem, aquæ calidæ privationem (p). Belle succedebat vinum Malagense aut Alonense ante pastum & vespera. Aliquoties ex *Boerhaavii* suafu flores martiales salis ammoniaci

errarunt magni viri? Neutrum; somnus naturalis semper sequitur quemdam defectum spirituum animalium, & pacatum motum reliquorum seu anxietatis aut doloris privationem; alterutra deficiente conditione succedere nequit. Nunc ergo; in viro sano robusto, infarctus ventriculus, stimulo alimentorum majorem spirituum affluxum sibi sollicitat, inde cæteris defunt functionibus; nec talis est tamen stimulatio ut doloris aut anxietatis sensum moveat; semper enim in sano pacati spiritus, non mirum ergo si somnus sequatur. Sed in ægro debili longe alia res est, deficient enim spiritus & tamen deficit somnus; cur? Quia deest placiditas in motu nervoso, nam ex cruditate ut jam dixi mobilitas; præterea, omnes functiones debili laborem quemdam inducunt; si ergo ventriculo onus incumbit, quod in sano, levi ad ventriculum stimulo somnum procurasset, in ægro e contra nimis stimulando, laborem universum creando, cruditatemque augendo, dolorem, anxietatem, mobilitatem & agripniam inducit. Notare demum liceat quod licet si satietas inducat aliquoties somnum, raro tamen placidum illum, dulcem, reficientem qui sobrietatem sequitur. Nec ipsum *Boerhaavium* latuisse nostram distinctionem credet, qui citatum locum conferret perpulchro capitulo de somno, in *institutionibus*.

(p) *Impeditur somnus, perpetua, lenta admistiōe potus aquosi calidi ad sanguinem, Boerhaave inst. §. 502.*

niaci usurpati sunt (*q*) probante successu : & quod huc apprime facit, memini me ante aliquot annos curasse Dominam quæ singulis noctibus & sæpe diebus acerba odontalgia, & pertinacissimis vigiliis a sexdecim mensibus torquebatur. Non in cassum, sed in damnum experta erat venæ sectiones, purgantia, balnea, aquas minerales, vesicatoria, omnigena refrigerantia. Suasi ut bis de die & lectum ineundo aromatica & tonica stomachica vino infusa usurparet; mox remiserunt & mense nondum elapso proffus deseruerunt dolores redeunte somno. Nuperrime colloquendo narrabat Illustr. *Hallerus quem nunquam adii quin doctior redierim*, post febres illas erysipelatosas quibus nimis sæpe gementibus bonis vexatur, somnum quem arcebant refrigerantia optime restituisse generosum illud Lusitanum vinum quod *montanum* dicunt.

Ubi vero integre nostri convaluerant longe profundiori somno quam ante morbum sepeliabantur, nec latet causa.

Inveni apud nonnullos imprimis juniores symptomata febris levioris hecticam quodammodo referentis, cui non aliam credidi causam præter laborem nutritionis; nec febrilem sed debilitati medendum; nisi res infauste succedebant, nefandaque hic increpanda praxis quæ ex caloris sensatione, *refrigerantium* sic materiæ medicæ collectoribus dictorum necessitatem concludit. Sensatio enim illa sæpissime oritur ex acrimonia & cruditate quas genuerunt atonia defectusque bonorum succorum; & frequenter nascitur febris ex deficientia circulationis. Quot omni die pessundantur valetudines dum in tali casu confugitur ad v. s. refrigerantia, enemata, balnea tepida; crescunt debilitas, cruditas, acrimonia, molestus calor; vera demum

(*q*) *Chemia, processus* 169. T. II. p. 286.

num nascitur hectica quæ præpedita fuisset tonicis, kina, chalibe, vino, balneis frigidis. Nihil frequentius occurrit in praxi quam egri querentes de *calesfactione* (*echaufement* ut dicunt;) turpiter falluntur medici si methodum antiphlogisticam amplectuntur, nulla enim forsitan arte in talibus excitari posset inflammatoria illa diathesis quam debellare conantur. Vera *calesfactio*, venia sit verbo, est levis inflammatio; falsa verum toto cœlo inflammatione distat; utrique communia sunt primo intuitu nonnulla symptomata; si eandem larva delusus adhibeas methodum, quod nimis eheu frequens, alterum juvabis, alterum necabis.

Vix est quod immorer enarrationi symptomatis, qui ægris terroris multum periculi nihil incutiebat, anasarcam volo fere universalem, quam plures experti sunt jam senescentes egri, sponte plerumque prout redibant vires evanescentem; nec vidi enim nec audivi quemquam inde vere hydropicum remansisse; toties jam indicata tonica medicamenta sufficiebant. In paulo pertinaciori crurum edematoso tumore, usui tincturæ martis acidæ subjunxi fasciationem cum paneis fasciis quas aqua vitæ & aceto irrorari curabam & paulo magis quotidie constringi. Talis vero curatio noxia fuisset, ut infra patebit, in tumefactione quæ obstructionibus succedebat.

Si plures cum infaustis reliquiis dimittebat morbus noster inepte aut imperfecte curatus, aliis firmiorem conciliabat sanitatem. Cura enim recte instituta omnem viscerum saburram educerat, omnes reserabat obstructiones, omnem edulcorabat acrimoniam, & de febre Laufanensi affirmare possum quod de febribus intermittibus prædicavit viri genti humanæ, ob egregium de inoculatione librum, carus J. Kirkpatrick, illam nimirum fauste ad variolas dis-

pone-

ponere (r). Tres curavi pueros epidemica laborantes febre nec dimisi nisi perfecte sanatos, mense vix elapso variolas adeo benignas experiebantur ut mea non imploraretur opera illosque casu invisi, decennales duo erant, tredecennalis tertius. Elapso vere, nobilis Germanus viginti & duo natus annos eandem biliosam sustinuit febrem tempore præparationi variolosæ dicato; morbum debellavi, & suasi ut tota æstate horæos fructus pro lubitu devoraret; nulla alia adhibita medela nisi portione laxante decimaquarta Septembris, variolosum filum decimasesta inferi curavi; morbum quo benigniorem non desiderares habuit, ut ut ultra ducentum pustulæ eruperint & perfectissime pulchro pure turgidæ maturuerint (s). Nec mirabitur quicumque de illa materia serio cogitavit. Hoc est enim inoculationis arcanum, ut, variolosum virus indatur corpori, omni rigiditate, laxitate, debilitate, obstructione, cacochimia, viru, omni demum labe vacuo; verbo, corpori sano sed non athletico. Arcanum præparationis est ut status ille ægro concilietur & variis medelis debellantur enumerata vitia, infelici verum relinquuntur fato illi qui aliquo incurabili nævo laborant. Omnes requisitas condiciones habuisse sanatos nostros post virium reditum, quisque facillime percipiet; præ omnibus metuenda est cacochi-

F mia

(r) *Perhaps a late recovery from such a moderate intermittent as had left no infarctions of the viscera behind it, might, constitute a temperament, that would not violently cooperate with the variolous infection &c. the analysis of inoculation p. 219.*

(s) Filum collegeram ipse die 17. Julii anno 1755. hoc est ante viginti & sex menses, non audivi tam senia adhibita fuisse, & interest noscere talem ætatem vim illorum non infringere, jam enim 22. Septembris languere incepit æger.

mia biliosa (t), nemo magis aberat quam nostri rite curati.

Sic exaratis quæ ad morbi historiam, curationem, & reliquias spectant, superest ut enarretur cura symptomatum quorundam, & instituat examina remedium nonnullorum, quæ aliis usurpata, sciens & volens omisi.

Symptomatum curatio.

Medicus qui symptomatum curationem suscipit, mente tenere debet *Benneti* præceptum, *cave ne inter ramorum excisionem crescat truncus* (u) & monitum viri in arte præstantissimi Ill. *Gaubii*, *nec singulis, sed urgentibus saltem symptomatibus oppone medelam: effecta enim morbi, hoc hujusve causa succissis, sponte cessant, quæ nonnuquam adeo diversa sunt, ut nimis opposita, quin contrario indicent* (v). Nec tam multa sunt revera quæ medelam specialem postulent symptomata, nec unquam quidquid adhibendum quod morbi causæ aversetur. Facillime proteiformitate morborum deluderetur incautus, rarius occurrunt contra indicationes quam forsitan crederet, & illa symptomata quæ primo intuitu genio morbi aliena videntur eandem cum omnibus aliis originem habent, & remedium principis continuatione feliciter fugantur. Illis nutritus axiomatibus rarissime medens symptomatibus inventus fui. Solæ sedes cephalalgiam sanabant, pro tempore levabant lintea aceto madida, curantibus mulierculis. Cur narcoticis abstinuerim in vigiliis pertinacissimis infra patebit. Lipothymix inter rarissima fuerunt & illas raro curat Medicus. Diarhea non
alia

(t) *Kirkpatrik* ibid. p. 23.

(u) *Theatrum tabidor. exercit. 27. de usu perdulcium.* p. m. 91.

(v) *De methodo concinnandi formulas medicas* §. 45.

alia postulabat aut tulisset remedia quam evacuantia & acida. Appetitum erigere velle calidis aromaticis absolum prorsus fuisset. Ridenda verbo & damnanda versipellis illa medicina quæ mox capiti, mox pectori, mox renibus aut alvo medens, non modo nihil medetur sed plurimum nocet. Unicam itaque habeo symptomatum curationem hic memorari dignam.

Sutor Germanus, Tigurinus quantum novi, mense Octobris 1755. epidemia corripiebatur, tertia mandatus die emesim quarta præscripsi, & alia congrua remedia; sed pertinax homo potui renuens parum bibebat, nec diætam qualem jufferam admittebat; octava alvum duxi; decima talis jam aderat meteorismus ut ex summa distensione rubere inciperet cutis abdominis: respiratio ob impossibilem diaphragmatis descensum brevissima erat, pulsus parvus, mens quod stupui fere sana. Damna metuens ex compressione omnium viscerum & impedita respiratione; nullam aliam inveniens causam præter rarefactum ærem ex bile cujus putredinem sufficienti non cohibuerat potu, certus priori palpatione abdominis nullam ante morbum fuisse obstructionem, moroso medens ægro qui jussis vix obtemperabat, mecum revolvens de remedio quod citissime fibras roboraret, flatus compefceret, putrefactionem sifteret, in mentem revocavi monita veterum de aqua frigida, recentiorum nonnullorum & proprias observationes, omnibusque diligenter perpensis curavi ut lintea quadruplicata aqua fontana frigidiori madida toti imponerentur abdomini, & singulo quadrante horæ renovarentur (x), &

F 2

toties

(x) In febre biliosa ardente suavit Hypocrates idem remedium; cum ardor tenuerit lintea frigida intenta qua præcipue parte ardere dixerit admoveto, de intern. affectis

Cap:

toties hauriret uncias tres ejusdem aquæ. Intra bihorium detumuit abdomen, facilius facta fuit respiratio: ante trihorium levi orta colica, cum continuis borborysmis copiosissimæ biliosæ sedes prodierunt: removi lintea, sequenti nocte obdormivit, crastina die mollis erat venter, valde demissa febris, brevi optime convaluit non mutato potu quem utilissimum sæpissime deprehendi, & aquam obsolevisse dolent-

Cap. XLII. p. 553. confer. Alexander de art. medend. L. VII. Cap. XV. Coelius Aurelianus de acutis passionib. L. III. C. XXI. Ætius tetrab. 3. serm. 4. Cap. XXVII. XXVIII. Th. Bartholin de usu nivis Cap. XXIV. Bianchi p. 582. Zacutus Lusitanus juvenem biliosissimum acerba laborantem colica, omnibus inutiliter tentatis simili sanavit methodo. Cum dolor inquit ingravesceret, sitis urgeret, ex nive emplastrum parti dolenti impono & gelidissimam cum saccharo ad satietatem bibendam offero, non transierat hora quin se sanum exclamaret. Prax. admir. L. II. obs. 23. p. m. 195 Regeret aliquis hic agi de colica non de meteorismo, sed sane a fortiori concludo; eadem posita causa quid refert symptomatum varietas? Non nostrum est exponere cur eadem cacochilia biliosa nunc colicam, nunc choleram, nunc volvulum, nunc dysenteriam alias apoplexiam inducat; sed suadet ratio, probavit experientia idem genus medelæ ubique succedere. Nec desunt observationes nostræ magis adhuc affines, inter quas primum obtinet locum illam quam refert Cl. Combafusier in utili *Pneumatopathologia*; laborabat fœmina tympanitide, nihil selectiora profecerant remedia, illam applicatione externa & potatione aquæ gelidæ sanavit sagax & expertus medicus, apud Lugdunenses celeberr. D. Rast. Plures ipse novi qui vehementes colicos dolores, aliis in cassum tentatis, desperabundifere frigidam applicando sanabant. Temerarius sane ausus, caute enim applicatum heroicum remedium multum prodesse potest, sed inepte adhibitum pessimos aptum est generare morbos. *Prudenter a prudente medico, abstinere si methodum nescis.*

lendum est. Nihil hodie nisi arte pharmaceutica præparatum & sæpe depravatum adhibemus; sapientiores veteres, coctione perfecta, aquam frigidam egregium tonicum propinabant, tantumque ejus concedebant quantum ægro liberet bibere, ut patet ex operibus *Hypocratis*, *Areteii* (y) *Galenii* (z), *Alexandri* (a), *Cœlii Aureliani* (b) aliorumque. Coævus suos jam increpuit *Galenus* qui usum aquæ frigidae negligebant illosque *hydrophobos* vocat. E recentioribus *Fernelius* (c) *Hofmann* (d), *Van Swieten* (e) *Kloekhof* (f) *Grainger* (g) aliique bene multi aquæ frigidae usum suaserunt & caute-
telas subjunxerunt.

Convulsivi motus artuum orti ex consensu cui originem præbet communicatio quæ intercedit inter par nervorum sextum & spinales omnes, nullam specialem requirunt medelam & pessime nonnullis successit usus antispasmodicorum animalium, ut ut aliquoties spasmodica symptomata princeps viderentur morbus. Vir egregius verbi divini minister detinebatur febre, cephalalgia, nausea, nullum vero tam molestum symptoma quam succussiones convulsivæ vehementes sæpissime redeuntes, quæ ori-

F 3 tum

(y) Lib. II. Cap. VIII.

(z) *Method. medend.* L. IX. Cap. VI. lectu dignissimo.

(a) Lib. VII. Cap. XV. Lib. XII. Cap. II.

(b) *De acutis passionibus* Lib. III. Cap. XXI.

(c) *Method. curand. febres* Cap. II. oper. p. 389.

(d) *De medend. method.* Sect. II. Cap. XI. p. m. 469. *De intestinor. dolor.* Obser. IV. & V. mih. t. 4. p. 293. edit. fol.

(e) *Aph.* 640. T. II. p. 215. ubi egregie pro more disserit de usu aquæ frigidae in febribus. ib. *Aph.* 730. p. 422. *Aph.* 743. p. 494.

(f) *Opuscul.* p. 18.

(g) *Febris anomala Batav.* p. 79.

tum ex phrene aut aliquo plexu vicino ducentes totum corpus vehementer attollebant; alias succussio unum alterumve tantum membrum agitabat. Si ad prædicata remedia nervina confugissem orcum brevi adisset æger; posthabito verum simptomate, biliosam expugnavi cacochiliam emesi, purgantibus, acidis; & eandem sequebatur viam Cl. Alberti, quando convulsivæ commotiones imminent, tunc ante omnia invigilandum est, quo excretio biliosa rite succedat, quo alvus sit libera aut cum enematis liberetur (h). Et plura ante Alberti sæcula jam egregias nobis tradidit observationes Galenus: per febres, quosdam inquit conspeximus derepente convulsione prebendi nullo quod eam præsignaret, præcedente indicio, qui bilioso superveniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt, atque hoc modo affectorum nonnulli res quasdam fuscas vomendo rejecerunt, alii humorem porri succo similem (i). Et si virum illum toties jam, numquam fatis excitatum Ill. Van Swieten adeamus, legemus quod dum circa præcordia fluctuans acrior & copiosior bilis actiones cerebri turbat, vomitorium datum talem convulsions febrilis causam tollet cito (k). Post evacuationem cacochiliæ tonica præscripti, nimis edoctus nervorum morbos omnium facillime in consuetudinem transire, nisi illorum tonus instauratur; quæ cautela post acutos morbos contem-

(h) Ubi supra p. 770.

(i) De affectorum locorum notitia Libr. V. Cap. V. oper. omn. T. IV. p. 125. quem locum imo & integrum opusculum si quis legat eximias res inveniet vix apud recentiores reperiundas.

(k) Aph. 713. T. II. p. 359. Ibidem præcepta invenies contra abusum specificorum, quæ nimis inculcari nequeunt; agnatos enim cito terrent convulsiones; remedia sollicitant, offerunt, & debilis vel incertus medicus omnia pessundat.

tempta sæpe locum facit languori nervoso; nec quidem, ut per transfennam, aliam novi medelam nervinis morbis. Si stimulus aliquis materialis continuo irritans adfit paroxifimos renovans auferatur & tunc tonica adhibeantur. Si fenfibilis defit stimulus, omnem paginam abfolvunt roborantia; sæve repudiatis evacuantibus.

Claudi nolim morbi recenfionem quin monuerim bilem aut cacochiliam putridam, mitiores & breviores sæpe generare febres; nemo non obfervavit ephemeram aut fynocham fimplicem pluries ex tali caufa ortum duxiffe. Si enim mobilis, pauca, in inteftinis præfertim fit, a febrem ciebit vehementem quidem, fed brevi pacandam, aut fpontaneis aut arte inftitutis evacuationibus; plures per nictymerum acerbè vexati, optime valent fi femel aut bis ventriculum vel alvum copiofe deponere poffint. Si paulo fixior caufa, ad triduum aut quatri-duum producitur languor. Sed his diutius immorari tædiofum.

De Venæ fectione in febribus biliofis.

Aimatophili illi qui omnem morbum fanguini tribuentes, indefinenterque de plethora & ftafi loquentes in nullo morbo venæ fectionem omittunt, ftupebunt fane me de illa ne verbum protuliffe, ut ut calor, ariditas, cephalalgia, vehemens delirium, acuta febris que sæpe aderant, talem evacuationem follicitari viderentur. Sed væh illis quorum Medici de caufa nihil fciscitantes, omnem febrim vehementem fanguinis miffione jugulare fatagunt; quoties enim febris poft operationem aufta ægrum jugulavit (1)? Quartus excurrit an-

F 4

nus

(1) Talis indicatio omnino opponitur doctrine Hypocræ.

nus a quo tempore typis mandavi (*m*) nunquam utiliter celebrari V. S. absente plethora; addere licet, nisi ineunte aut crudo adhuc morbo inflammatorio, post vehementius exercitium, insolationem, casum, & in subjectis tantum non stricte quidem plethoricis sed robustis, sanguineis, vegetis. Nec mutata mens ab illo tempore, quin imo damna V. S. ubi tales deficiunt conditiones de die in diem magis novi. Concedo, si sanguis excedens inferre potest morbos, qui phlebotomiam indicant; sed sanguis morbos non sanguineos ardet; quo quis plus vitalis habet fluidi, modo plethora absit & frequenter hodie abest, eo melius valet, & plus viget contra generationem & insultus aliorum morborum. Quo plus ergo sanguinis amittet eo magis illorum rixis obnoxius erit. Certum certissimum est enim sanguinem evacuatam in homine qui nimio sanguine non turget, reliquum disponere ad cacochimiam degenerationem & morbos quos generat putredo. Sed rem accuratius quoad febrem biliosam perpendamus, disquirendo primo num prodesse, secundo num nocere poterit lanceola.

Indicationes erant fomitem morbidum in sistemate gastrico, intestinali, mesenterico, hepatico extra vias circulationis positum evacuare, generatam putredinem corrigere, & viscera roborare. Quid huc venæ sectio? Patebit illius effectus sub censum adducendo. 1. Sanguinis copiam diminuit & sic tollit morbos quos induxerat copia major. 2. Ubi ex nimio robore vasorum & aucta vi circulationis causa quacumque in corpore robusto, impactus heret phlogistice densatus sanguis in vasis aut arteriis

pocratis qui venæ sectionem propter febrem adeo timuit ut sepe ejus gratia a V. S. abstinendum esse existimaverit.

(*m*) *Inoculation Justificæ p. 49.*

riosis aut venosis, venæ sectio impetum minuendo & vasa laxando, depletione vasculorum minimorum, resolutioni & repulsioni impacti favet vel effusi resorptioni. 3. Laxitatem inducit, indeque debilitatem & morbos ex debilitate generat, irritabilitatem auget & ataxiæ viam pandit, ut innumeræ testantur observationes. Quis enim non vidit post V. S. lipothymias, tremores, spasmos flatulentos ut dicunt universales vel partiales, deliria, febres, convulsiones: in pluribus puellis, inepte missus sanguis scopo medendi lipothymiis aut suffocationibus histericis veros horrendos adduxit motus convulsivos. Vidi nuperrime in simili casu chirurgum medicum sese jactantem præscripsisse medianæ sectionem, enema ex vino rubro adstringente & potionem cum vitello ovi oleo & aliis nescio quæ ejusdem furfuris; inde (nec aliter res succedere poterat) convulsiones vix post septem dies superatæ. Dum si quievisset, paroxismus ille ut alii plures sponte cessisset & locum fecisset prophylacticæ medicinæ. Jam ergo indicationes morbi viribus remedii conferendo, quisque facillime capit, hoc ne minimum illas attingere posse, nec plethora enim, nec inflammatio aut rigiditas aderant; sed agedum! Nonne vim morbi augebat? Et id probatu facillimum.

1. Omne remedium quod non prodest nocet & præ aliis pluribus venæ sectio, quotiescumque enim causam morbi non tollit, vires perfundat quarum tanti est conservatio, nam *nihil magis ad firmiorem curationem conducit, quam si firmæ fuerint ægri vires: illæ ergo omne ope servandæ sunt (n)*. Quo plus enim vim ægri, quæ reliqua est sanitas, debilitabis, eo magis præponderabunt vires morbi.

La-

(n) Van Swieten Aph. 598. l. 2. p. 96.

Laxat 2. Venæ sectio, ex laxitate autem duo pessima & indicationibus prorsus adversa oriuntur, putredinis incrementum (o) & viscerum imbecillitas, scopus autem erat viscera roborare & putredinem arcere. Sed ne moveant objectionem cavillatores brevis instituenda disquisitione cui veniam concedet sapientior lector. Ex nimia phlogistica febre inquit, omnis sanguis putrescit, hanc putredinem præpedit venæ sectio, quoniammodo in alia acuta febre putredinem favet. Simplex est responsum, mutata conditione mutatur effectus; in acuto inflammatorio & in acuto putrido longe distant indicationes. In primo generatur putredo aut purulenta aut gangrænosa intra vasa sanguinea, ob nimium motum summumque calorem. In morbo putrido gastrico, rem habemus cum foribus extra vasa circulationis depositis, ibi ob inertiam solidorum congestis, spontanee putrescentibus, & putrescendo omnia laxantibus, flatuque generantibus qui laxis jam jam fibris non coerciti eas ultra tonum distendunt, vicina obstruunt, comprimunt, lacerant. Inde nunc egregie intelligitur venæ sectionem partes humorem morbidum continentes laxando, prout est inflammatorius aut putridus, putredinem præpedire aut favere.

3. Pejor fiebat morbus si rapiiebantur materiæ putridæ in massam sanguineam, & raptum illum juvat phlebotomia, nam depletis majoribus venis, facillime poterunt minimæ venæ bibulæ absorbere humores majoribus venis tradere; unde promptior fiet putridi resorptio (p). Sic ergo multiplicatur morbus, omnes inficiuntur humores,

(o) Tout ce qui tend à relacher dispose à la putrefaction. Pringle *malad. des armées* p. 327. Confer. *Baglivi de fibra motrice libr. post. spec. cap. 17. p. 394.*

(p) *Van Swieten* §. 354. T. I. p. 550.

res, tota machina putrida diffluit tabe, omnifque spes fanationis excidit.

4. Non modo resorbitionem juvat, sed resorbti vim auget, diminuta enim quantitate boni sanguinis eo major effectus viru. Lex est siquidem numquam revocanda, quod, posita eadem veneni inficientis quantitate eo major infectio, quo minor quantitas humoris inficiendi. Jam monuerant veteres, venæ sectione rapi bilem in sanguinem & sanguinem frænum esse bilis; Quotiescumque ergo putridum adest, nocebit cruorem detrahere, & auctoritatem præbent ipsi morbi inflammatorii, in quibus majoris famæ Medici V. S. post quartam diem vetant; lex strictius non sumenda, siquidem post illum terminum non semel profuit sanguinis missio; sed verum est tamen, magis prodest primis diebus, sæpe nocet post quartam (q). Nec rationes hujusce phænomeni usque dum allegatæ sufficiunt, sed præcipua mihi videtur mutatio morbi post quartam diem. Ante enim inflammatorius, nunc jam putridus fieri incepit. Initio ergo V. S. præpediebat putredinem fiendam & resolutionem juvabat; elapsis primis diebus putredinem jam natam auget. Inde hanc regulam in morbis inflammatoriis observavi; quamdiu vigent simptomata crudæ phlogoseos, venæ sectio quacumque die prodest; ubi vero jam fientis purulentix signa adsunt, illa prorsus abstinui qualiacumque fuerint simptomata; ne febrem antea inflammatoriam, jam putridam omnino

(q) Quam constituerat legem ipse infregit *Hypocrates*, parvi fecit *Galenus*; nimis illi forsan credebat *Boerhaavius*. In egregio libello *de termino v. s. in acutis* accurate collegit Ill. *Klockhof* & patronos & hostes hujusce sententiæ, mediamque sequutus est viam; sed miror optimum virum de illa quam moveo ratione nihil loquutum esse.

mnino depravarem, & in acrisiam, malignam, lethalemque mutarem.

Alio adhuc modo, quem hic memorare suadent nuperrimæ observationes, phlebotomia in acutis frequentius abutitur; dum scilicet sola illa nixi, alia remedia antiphlogistica negligunt & reiterata sanguinis educatione obtinere fatagunt quod operari debent diluentia, emollientia aliaque id genus. Perversa enim methodo debilitata vi vitali, remissio phlogisticorum symptomatum aliquoties succedit; sed crudis remanentibus humoribus & atonis fibræ, pertinax inducitur cachexia, facillime præpediendi, difficillime sananda. Plures novi puellas quas angina sic sanata in chlorosim citissime præcipitaverat. Sed e diverticulo ad viam.

Notandum est 5. generationem febris biliosæ non esse opus unius horæ, congeruntur sensim fordes, obstruuntur viscera, languent gastrici systematis functiones; imperfecta remanet digestio, imperfecta ergo & nutritio; nec eadem inde sanguinis quantitas conficitur, nec idem ille elaboratus sanguis, solus vere inflammari capax. Illo ergo momento quo aliquis biliosa febre corripitur, jam plethoricus & pancreaticus esse plerumque desit.

6. Plura & gravia symptomata inducebat consensus nervosus cujus vim intendit major mobilitas, quam ut superius enarrabatur venæ sectio semper auget, nec alio sæpe modo delirium & convulsiones ciet.

Sed regeret aliquis frequentiam saltem pulsus seu febrim minuere debebat? Respondeo nec illud præstitit nec præstare debuit, dum enim omnes causas febris intendit vix intelligitur quonam modo febrim pacare posset, sed res propius tangatur. Quo facilior ubique circulatio eo tardior cæteris paribus motus sanguinis, sed sanguinem mittendo obstructions

in abdomine ut fatis jam demonstratum generabantur, prima inde auctæ rapiditatis sanguinis causa.

Celerius 2. rapitur sanguis, (rem extra aulam ponit doctrina Illustriss. Halleri) si cor magis irritabile & sanguis magis irritans fiat. In nostro morbo phlebotomia augebat & vim irritabilem cordis & vim irritantem sanguinis, altera ergo crebrioris pulsus causa.

Nec præter illas quas nostra præbuit Epidemia observationes inferius referendas, desunt aliæ quæ theoriæ veritatem adstruant. Dum olim ægros observabam in Nosocomio Monspelienfi *sancti Eloë*, mos ibi invalebat quem palam prædicarunt clinici *Gouraigne (s)* & *Fises (t)* sanguinem mittere summo æstu paroxifini febrium intermittentium & remittentium; nec sic defuerunt occasiones observare effectus V. S. in morbis illis qui apud Aquitanos ad biliosorum genus fere semper accedunt. Sancte autem profiteor, vidi pluries pulsum post apertam venam crebriorem fieri; numquam vero remisisse frequentiam aut citius terminatum paroxifinum observare datum est. Hoc tantum quondam accidit juveni sanguineo tertiana detento; paulo post V. S. casu laxata fascia, tanta brevi effluxit sanguinis quantitas ut lipothimias plures passus fuerit, protinus quidem cessavit febris, quod

(s) *Tractatus de febribus juxta circul. leges Part. III. Cap. II. p. 433.*

(t) *Tractat. de febrib. Cap. XII. p. m. 281.* talem methodum mens non est sub examen revocare; sed id moneo; tum ob V. S. reiteratas, tum ob strictiorem diætam, tum ob frequentiores purgationes, innumeros vidi in Nosocomio quos simplex benigna tertiana in immedicabilem conjiciebat hydropem; calumniatur cortex, cujus hæc est culpa, quod tardius datum rescircire nequit atoniam quam priora induxerunt medicamina.

quod notari velim tanquam consonum doctrinæ veterum, sed diuturno pressus est languore. Duo medici præerant Nosocomio quorum quifque per semestre medebatur spatium: ubi alter junior, febres biliosas, putridas malignas, venæ sectionibus, alvi ductionibus, & refrigerantibus curabat, per plures mox morbo & vitæ valedicebant. Senior alter emesim primo initio adhibens omnes fere *cito, tuto, & jucunde* sanabat.

Hic sæviebant anno 1753. Peripneumonix biliosæ; omnes illi quibus detractus sanguis perierunt: plures curavi, semper omissa venæ sectione, omnes sanavi; alii quorum aliquos sub finem morbi vidi, post venæ sectiones difficilius respirabant & deliri fiebant; memini quod illos invenerim citissima & brevissima vexatos respiratione; vivido delirio, pulsu parvo, celerissimo, frequentissimo & duro. Vera fuit methodus curatoria si post dilutam emesim, enemata frequenter applicabantur, copiose potabantur diuretica acida, & frequenter respirabatur fumus aceti.

Si celeberrimorum medicorum documenta consulamus, novum inde robur sententiæ nostræ. Adeamus *Hypocraticos* codices, quibus nullos magis veneror & deamo, quibus nullos majoris ponderis habeo, inveniemus ubique febres biliosas descriptas, & sanatas purgantibus, oximelle, tisanna, nullibi venæ sectione; affirmat e contra illa sanguinem attenuari in cacochimia biliosa, novam vim acquirere in morbum augendum & proinde declinandam phlebotomiam esse. Imo in inflammationibus si prævaleret cacochimia alvum ducebat, venam non secabat; in sputo sanguinis vetat V. S. si biliosus est æger (u), & occasionem præbuit *Prospero Martiano* e præstantioribus inter interpretes; e-

gre-

(u) *De humoribus* §. 67. *Foef.* 51.

gregia monita nobis tradere; si sanguis, inquit, tenuissimus ac humori bilioso proximus, per venæsectionem adhuc magis attenuatur, & periculum est ne totus in biliosum humorem mutetur (x). Monet Hypocrates puerperis ex nimia sanguinis profusione oriri febres biliosas (y) & aureè in eum locum sic commentatur Martianus; V. S. refrigerat quando calor a sanguine provenit, nequaquam vero quando a cacochimia, imo apparet manifeste, corpus e bilis copia excalesactum, misso sanguine calidius reddi (z). Alios plures locos habet memoria teneri dignos sed imprimis enarrationem in coacam prænotationem (a) qua Princeps V. S. vetat, si cibi fastidium & tumor hypocondrii. Aretæus, Celsus, Alexander, Hypocrati ubique assentiunt. Dissiteri non possum, Galenus dissentire videtur, qui pluribus locis venæsectionem in febribus putridis suadet; sic vero solvit nodum quicumque illius opera attente perlegit. Talis fuit ut plura hypotetice sæpe magis quam clinice posuerit; supponit semper vasorum adesse plethoram cui medendum est antequam alia remedia adhibeantur, sed fallitur Galenus & ruente basi ruit ædificium; sibi que non semel dissonus, quoties seponit sistema plethoræ non aliam quam nostram doctrinam prædicat. In *methodo medendi* ponit *venæ sectionem nec obstructionem nec putredinem curare* (b); in ipso libro quo contra *Erasistratum*

(x) Magnus Hypoc. Cous Prosp. Martiani. p. 207.

(y) De morbis mulierum Lib. II. §. 1. Foef. 637.

(z) Ibid. p. 193.

(a) Coac. 401. Foef. p. 196. Martian 411. conferri debet Duretus in eundem aphorismum p. 370.

(b) Libr. II. Cap. XIV. oper. omn. T. VI. p. 278. Eodem & sequenti capite venæ sectionem in febribus putridis instituit, unde hæc dissidentia? In febribus putridis ratione putredinis & obstructionum v. s. vetat, quam adhibet alias ratione plethoræ & phlogoseos.

~~rum~~ partes venæ sectionis tuetur, illos acriter reprehendit qui in omni febre putrida sanguinem sine discrimine profundunt. Putridarum ergo plures noverat species; alia est cui prodest sanguinis missio, nostræ nocebat; in priori illam instituisset *Pergamensis Doctor*, in posteriori abstinuisset. E recentioribus, in nostris militat castris *Fernelius*; *venæ sectio exquisitæ tertianæ est incommoda, ut quæ utilem ac necessarium humorem detrahit, relicto impuro ac noxio. Sub hac enim febre attenuatum corpus esse solet paucique sanguinis: bilis vero acrior ipsa febris materia sub cavo jecoris exuperare & æstuarè, quam venæ sectio minime eximit, nec proinde morbi substantiam minuit. Imo vero si vel sponte vel arte profusus sanguis sit, plerumque deprehendes bilem acrius ferocire, febremque invalescere* (c) *Sancta Crux* casum memorat quem tenere cuperem illos qui semper ex febre & calore sanguinem mittendi occasionem arripiunt. Calor intensior, urina rubra, dolor gravitasque capitis, inquietudo, cibi fastidium, lingua arida & nigra observabantur in præclaro viro ad quem vocatus est vigesima octava die morbi; æger difficile respirans videbatur agere animam cum dolore intenso dorsi & pectoris, pulsu veloci inæquali & magno: alter Medicus præscripserat venæ sectionem quam inhibuit *Sancta Crux* capta conjectura ex contrectatione ventris inferioris in isto esse febris originem; quam protinus amovere incepit clistere purgante; excretaque bile adusta, aliisque crassis purgaminibus, statim multo melius ægrotus habuit (d). Ill. J. *Gorterus*

(c) *De methodo curandi febres* Cap. II. p. m. 388, quæ verba comparari debent cum locis citatis *Fifes & Gouraigne*.

(d) *De impedimentis magnor. auxil.* Libr. III. Cap. XII. huc quoque legatur aureum *Barker* opusculum *Essay &c.* p. 353.

terus Archiater Rufficus qui doctrina veterum & recentiorum nutritus propriaque dives experientia medullam practicam nobis tradidit, capitulo de febre biliosa sic habet *abstinendum a venæ sectione (e)* & alibi *nocet V. S. in morbis qui excitantur a cacochimia (f)*. In epidemia quam descripsit Borelli nullius auxilii erant sanguinis missiones, quia nulli qui periit deerat hujusmodi remedium, etiam ad tertias vices repetitum (g). Et vereor ne morbum multum auxerint, quam inepta enim fuerint ad humores corruptos circa ventriculum hærentes educendos, unicuique palam est (h). Illas in pleuritidibus biliosis ex observationibus Cl. Guideti vetat Bianchi si venter turgescat: hoc namque præsidii genere in biliari pleuritide, ut ut acutæ signa incauto colluderent, plurimos repentine prostratos, & ad septimam aut nonam e vivorum numero sublato dolenti certe experientia perspeximus (i). Venæ sectio in lipyria biliosa numquam proficua est (k). In tertiana continua biliosa perniciofa, procurata a phlebotomo succussio sanguinis bilis excursionem augebat (l). In principio morborum, bilis insurgentes aestuationes aut copię, ad excursus & impetus per vasa non sunt adigendæ ablatione resistentium atque obturantium sanguinearum particularum, per phlebotomias instituta; huc opportunè referendus videtur textus ille Avicennæ.

„ Phlebotomia multoties facit febrim & mul-

G

„ toties

(e) *Sistem. prax. n. 230.*

(f) *Compend. tr. 54. §. 61.*

(g) *Malpighi ubi supr. p. 28.*

(h) *Glass Comment. 7. p. 115.*

(i) *Hist. hepat. P. III. p. 248.*

(k) *Ibid. 625.*

(l) *Ibid. 636. aureum paulo infra legitur monitum Guideti sed prolixius ut hic transcribatur de noxiis v. s. & usu emesis.*

„ toties facit putrefactionem „ & ille Zacuti
 „ Lusitani „ In febribus biliosis V. S. extracto
 „ sanguine , qui sua benignitate & temperie
 „ humoris biliosi acrimoniam retundebat , cho-
 „ lericorum ebullitionem facere potest „ (m).
 Tres homines vidi robustissimos simplici tertiana
 affectos qui per institutam phlebotomiam die fe-
 brilis recursus , ingruente hinc paroxismo in hor-
 rendam choleram inciderunt , animamque bilis
 torrente ereptam efflarunt (n). Secta vena in
 morbis biliosis , sic effatur Cl. Junkerus , extra
 vehementem plethoram & longam assuetudinem ,
 raptum humorum ad caput inducit , cum deliriis
 & faucium inflammatione (o). V. S. cursum san-
 guinis in febre biliosa augendo , aestum fervorem-
 que sanguinis auget aut confirmat (p). Innume-
 ros tacebo testes , omissa verum nolim verba
 J. Huxam cujus tanta mihi est auctoritas &
 P. Walcarengi . Ubi acris & biliosa colluvies ex-
 undat , aut per vomitum aut per alvum rectissime
 expurganda est ; nam hujus precipua sedes est in
 primis viis , visceribus abdominis ac vasis mese-
 raicis . Fateor quidem quod tota sanguinis massa
 hac quoque scatet sepiissime , sed ne sic quidem in-
 dicatur V. S. quæ nimiam sanguinis quantitatem
 utique minuere potest , acrimoniam corrigere ne-
 quit : Quod cum ita sit , detrahendo cum sanguine
 vires , non acrimoniam , officit . ---- Turpissimos
 sane errores atque immedicabiles hac in re vidi ;
 imo & plus vice simplici perdolui (q). Sanguinis
 missio

(m) Ibid. 646.

(n) Ibid. 701. Ubi prostant plura alia exempla fu-
 nestæ v. f. in biliosis febribus .

(o) *Conspect. med. th. pract.* p. 515.

(p) Scardona *aphorism. de cognosc. & curand. morb.*
 T. IV. p. 85.

(q) *Observat. de aere & morb. epidem.* T. II. p.
 177.

missio in hisce febribus ob quam plurimas causas inconueniens omnino putatur, etenim si ut toties docuimus, febrium huiusmodi causa plerumque a bile variis modis peccante derivanda est, quidnam proderit sanguinis missio, propter quam bilis iam a sanguine separata nihil penitus educi potest? Præterquam quod ipsius ope laxantur admodum atque enervantur solidorum fibrille, ipsarumque ideo vis elastica pari ratione diminuitur; quare minus aptæ redduntur ut consuetis tam necessariis oscillationibus biliosum humorem ad optatas excretionem sollicitare queant (r).

Ratione & autoritate fretus huc usque contra venæ sectionem in morbis biliosis militavi, quid docuerit febris nostra nunc perpendendum. Inter plebem novi per plures mortuos esse brevi post venæ sectiones subito repetitas; quid ipse viderim narrabo; phlebotomiam quondam initio morbi acriter sollicitanti ægro ut ut renuens denegare non potui, parum educebatur sanguinis, pænituit tamen; biduo elapso me incio hirudines hæmorroidalibus vasis applicari voluit æger, copiosa insequuta est hæmorrhagia & brevi omnia exacerbata symptomata. Homines duo trigenarii, firma antea gaudentes sanitate, ambo ob vehementiam cephalalgæ & caloris ad venæ sectionem proprio Marte bis alter, alter semel confugerunt. Primum sexta morbi die invisens, tanta virium jactura, tanta anxietate, calore adeo mordaci, cephalalgia tam acerbra & tali mobilitate detentum inveni ut de evacuantibus vel levissimis cogitare nefas fuisset, ut ut enim morbi causam educendo debilitati sæpe medeantur hic tanta erat & ex causa morbo aliena, ut metuerim ne primo evacuationum impetui, mobilitate forsan ultra prævisionem aucta resistere nequiret. Mitissimis

(r) *Medicin. ration.* §. 78.

mis cardiacis acidis, enematis quotidianis & epispaticis paulatim redierunt vires, & tunc evacuando morbus quadantenus sanabatur; sed materia debilitatis visceribus adhærens & hepatis obstructionem relinquens, longam coegiturationem & aeris mutationem: per plures menses omnibus functionibus impar remansit æger, vixque post annum primas recuperaverat vires. Secundus, vir agricola mox post celebratam venæ sectionem correptus est tussi, oppressione, sopore & debilitate, quæ illi periculi mihi fastidii multum fecerunt, nam difficillime superata febre, medendum fuit debilitati quam & generata atonia & impetus tussis pulmonibus conciliaverant; tabemque diu metui & tabem illam pessimæ speciei in qua, nulla quidem pulmonum ulceratio, sed talis laxitas ut omnes affluentes, stagnantes & mutati humores cum orthopnea sub crudi glutinosi formam ejiciuntur. Secundi fuissent illi status si omissa venæ sectio; sed quid in tertio proderat? Responsum in promptu est. Si genus morbi remedium aliquod non fert, quo gravior erit species eo magis nocebit remedium illud; nec aliter res hic succedere poterat; summa enim putredo, generalis infectio, pessima ergo V. S. fidem faciunt observationes, & inter alias, quam numquam recordabitur cor nisi cum planctu, mors egregii viri omnibus bonis dilecti. Triginta natus annos, mense Junio anni 1756. corripiebatur post longas sollicitudines febre rheumatica tunc hic epidemica quæ lubenter ad diaphragma ruebat; aliquot detrahebantur unciaë sanguinis scopo madorem cutis accersere quod pro votis successit: quinta morbi die post urinas turbidas perfecte largum deponentes sedimentum, & sudores copiosos recte valebat; sexta, febre omnino expers erat sed subsultus nonnulli artuum subinde subito recurrentes

rentes monebant pravum subesse fomitem in primis viis, quem craftina die subducere licebat, siquidem omnia symptomata phlogoseos jam aberant. Sed proh dolor, vespera me absente, post animi pathema perpeffum nova & prorsus, aliena symptomata oriuntur. Pulsus qui in morbo regularis, altus, firmus erat, nunc frequens, celerrimus, minimus; mens usquedum ne minimum alterata sibi que firmiter constans subito delirio quod tamen evanuit perculsa: urinæ aquosæ, cutis arida: alvus cruda alba egerit, respiratio fit difficilis. Quænam Idea morbi? Causis epidemicis communibus, curis præsertim, sollicitudinibus, tristitia, fomes putridus in hepatico sistemate generatus erat, nihil enim bilis colatoria præ mœrore constringit. In tali statu incurrit febrem catharralem cui summe favebant, & tempestas & res domestica tunc temporis: nec vehemens fuit quia in corpore cujus humores putride infici incipiunt non generatur valida phlogosis, sed pessimus effectus, nam aucto calore putrescebat promptissime fomes morbidus; lethale animi pathema mœstum, nam 1. *ex pathemate prompte quisquis sibi pessimum venenum in corpore generare potest* (5); 2. bilis tum sanæ tum putridæ secretio prorsus impedita inde mox fœces albæ & forsitan putridi raptus in sanguine, quis enim ex simili causa icteros non observavit; 3. ob tubulorum omnium spasmodicam contractionem omnes aliæ pariter præpeditæ secretiones & excretiones, inde urinæ tenuitas, cutis siccitas. 4. Citissime inde, prioribus concurrentibus causis occupatum cerebrum. Res erat ergo cum morbo putrido & spasmodico: indicationes eadem ac toties descriptæ quoad putriditatem, ex complicatione verum contra indicationes;

emefim enim vetabant, tum spasmus sistematis gastrici quem arguebat sensus ille anxietatis circa scrobiculum cordis de quo conquerebatur æger, tum proclivitas epidemiæ vigentis ad diaphragmatis inflammationem, summa fit enim lex medico ut si prodesse non possit saltem non noceat. Morbus tanquam Lipyria biliaris spectari poterat, *in qua V. S. numquam proficua est; neque in principio valida utendum purgatione ob inductam ventriculi & intestinorum spasmodicam habitudinem (t)*. Quid ergo agendum? Media vocatus nocte enema præscripsi & haustum ex decocto hordei ad manum reperiundo cui instillabatur liquor anodin. miner. Hofmanni quem præstans inveni remedium post animi pathemata si potus aliquis tepidus superbibitur. Remittebant symptomata & mane tuto adhibere potui mannam tamarindos & parvam dosim tartari emetici solubilis (u) in decocto graminis solutos cujus uncias tres omni hora sumeret; & dosi exhausta, idem graminis decoctum cum succo acetosæ & citri. Vespera rediens, ruris enim degebat æger vix dimidiam partem haustus purgantis usurpatam fuisse inveni, ptisanæ acidæ parum quoque potaverat, sed frequentius liquorem anodinum mineralem; tres sedes biliosas deposuerat; mens quam lucidam mane ante discessum reliqueram nunc occupatam inveni; pulsus celerrimus, nox sequens insomnis, increvit delirium. Mane præscripsi eandem eccoproticam potionem & aliam ex decocto hordei, sirupo acido spirituque nitri, & for-

(t) *Bianchi & Guideti* p. 625.

(u) Satis jam tum aliunde tum ex superioribus enarratis innotuit præstantia tartari emetici parva dosi, magno vehiculo, alvum ducendi scopo usurpati; optimus est enim stimulus ne minimum irritans, sicque mitioribus anteponeendus salibus.

& fortes plantæ pedum sinapismos ; discessi, omnia omittuntur, de consultatione cogitatur, post meridiem congregatur ; loco prædictarum potionum serum lactis tamarindatum præscribitur, loco sinapismi vesicatoria furis, crastina die omnia in pejus ruebant, nullæ succedebant evacuationes ; postridie convocatur consultatio sexta matutina ; summa agitatio, delirium vividum phreneticum, pulsus ut ante frequens, parvus, celer, quod pessimum, sanantur enim phrenitides cum pulsu forti, tenso, lento, vix verum cum exili & celeri. Delirii causa venæ sectio cui frustra intercedebam instituitur, furit magis æger (*) & intenduntur hypocondria. Trihorio elapso, suafu advenarii medici, me semper invito, saphenæ sectio repetitur, delinquit æger, pacatius deinceps per aliquot horas delirans ob defectum virium, cum viribus enim resurgebat phrenesis, plures ingeruntur emesis doses vix succedentibus evacuationibus, pessima nox. Crastina die suafu quartæ consultationis fortis propinatur purgatio vix sensibili pulsu, forti delirio : alvum non deposuit ; acre post meridiem adhibetur clister, immensis succedentibus evacuationibus & continuis lipothimiis pulchram efflavit animam desiderandus æger. Anne prima methodus posteriori anteponenda fuisset ? Medicis judicandum relinquo. Sane nec acerbius nec citius insequi poterat lethum : omnino seposita est virium indicatio, nec alia adhibita remedia quam illa quorum futilitatem demonstravi. Anne hic balneum frigidum ? Sic sane veteres. *In siro-*

G 4

cho

(*) Pulchræ observationes eundem eventum testantes leguntur in utili & amæno diario Clar. *Vandermonde* T. IV. p. 468. T. VI. p. 240. 463. *Dans le delire de ces fievres bilieuses on a remarquè que la saignée du pied etait mortelle* *ibid.* p. 472.

cho enim putri si æger esset Eufarkos, juvenis, cœli status æstuans, febris vehementissima, in frigida natationem permittebant (y).

Vir robustus, faber ferrarius, biliosus, vino deditus, mense Januarii labentis anni, intra pocula corripitur horrore, atra evomit (y); fudorifera nec quicquam aliud propinant familiares; quinta die Chirurgus mandatus ut venam secaret illud denegavit nisi mea fretus sententia: circa meridiem accedens phreneticum inveni ægrum jam a biduo; facies erat cadaverosa, anhelatio sæva, pulsus minimus, intermittens, quo pejorem observasse non memini: a morbi initio alvum non deposuerat. Lethali instituta prognosi, enema, grata cardiaca acida, & lintea aceto madida abdomini imposita suasi; omittuntur omnia; tertia pomeridiana, ignotus barbitonfor V. Sectionem celebrat; per minuta aliquot sævissima phrenesis; protinus subita mors. Ultimis vitæ horis delirans venæ sectionem acriter sollicitabat; inde discant plures, quam parum fidendum sit sæpe cœco instinctui si rationi dissentiat.

Nec

(y) Sennertus de febris Lib. II. Cap. X. p. 290. confer. Primerosius, Avicenna, Coelius Aurelianus Celsus, imprimis Galenus tum method. med. L. II. Cap. XX. oper. t. 6. p. 288. tum passim alibi. Plures collegit historias D. Baynard quibus constat egregii usus fuisse balneum frigidum in febribus ardentibus delirio stipatis, *Psycrolusia or the genuine use of hot and cold bath* p. 229 utile reperitur exemplum in opusculo cui titulus *Legs d'un ancien medecin à sa patrie* p. 121. Conferri debet *Vvillis de anima brutorum Part. II. Cap. X. oper. t. 2. p. 265.* Similes historiæ ubique colligi possent; natura præmonstrat viam, animum addit ratio, quidni illam premere audemus. Rident avi; ridebunt posterius pusillanimitatem nostram, pænas luunt Coævi.

(y) Morbis quibusvis incipientibus, si bilis atra vel sursum vel deorsum prodierit lethale. *Hypocr. L. IV. Aph. XXII.*

Nec magis proderant hæmorrhagiæ spontaneæ raræ quidem, sed lethales ex dissolutione sanguinis & atonia vasorum. Homo robustus, pinfor, primis diebus sat mite laborans nihil nisi decoctum herbarum vulnerarium cum theriaca adhibuit; ingravescente morbo purgationem, tum aniculæ suasu decoctum cardui benedicti & cornu cervi, putridæ nocivæque indolis. Nona mandatus, debilissimum illum inveni, obscure delirantem, floccos carpentem; petechiæ cutem pectoris & colli obsidebant, diarrhæa fœtida quid sanguinei ostendens jam aderat; omnis demum abjecta spes: potionem græte cardiacam & antisepticam quæ loco potus esset pro adstantium solatio præscripsi; nondum parata erat cum hæmorrhagia naribus & alvo infauftum diræ forti eripuit. Quid duæ ultime historię nos docent? Veram plurimarum malignarum generationem, si biliosa nimirum putrida colluvies tempestive non evacuatur emessi, sed V. S. aut sudoriferis exacerbatur, & in sanguinem conjicitur. Hæmorrhagiam uterinam nullam, nec menstruationem tempore morbi observavi. Vir nobilis habitualibus copiosis hæmorroidibus, & quotannis stupenda hæmorrhagia narium vexatus, nostro morbo detinebatur nec guttulam sanguinis una alterave via amisit. Sapiens Natura, adeo infensam crifim non moliebatur, quandiu œconomia animalis nondum obruta erat.

Supereft explicandum, ne mancum remaneat opus, cur Illustres medici, a vetustis temporibus ad nostrum ævum, venæ sectionem in morbis putridis adhibuerint. Rem breviter jam tetigi supra; hæc est nimirum ratio, quod duplex sit putridorum classis, alii simpliciter putridi quibus nocet ubique V. S. & quos venæ sectione numquam debellare tentarunt viri artem medicam rite callentes; cavendum vero, quod

quod sæpe famam inter clinicos sibi concilient viri omni accurata doctrina carente, & qui ut ut illustres ab ignaris clientibus habiti fuerint, aliis medicis & æquis posteris funesti sunt empirici, quorum lethifera praxis angue & cane cautius vitanda est.

Secunda est classis morborum illorum putridorum in quibus adest simul diathesis phlogistica quam egregie debellat V. S. Non noscimus satis usquedum inflammationis theoriam, aut stimulorum agendi modum, ut dilucidare possimus cur nunc putredini jungatur inflammatio, nunc absit; experientia rem sic esse nos docuit & symptomata pathognomonica utriusque casus protulit, plura quotidiana praxis præbet exempla, prostant ubique tum alibi tum in pulchris historiis epidemiarum quas posteritati consignavit Illust. *Huxam*. Illi quam tam accurate delineavit *Cel. Pringle* paulo plus immorari liceat. Dicitur quidem *febris biliosa*, sed attente consideranti mox patebit morbum fuisse simul inflammatorium, mancamque denominationem; pluries de inflammatione ventriculi loquitur *Cl. Author*; vere inflammatoria erat phrenesis quam antiphlogisticis debellat. Jam fugata phlogosi expugnanda remanebat biliosa saburra quam pulchre everebat emesi & purgationibus quæ in morbis mere inflammatoriis adeo nocivæ reperiuntur. Sed res erat Edimburgensi medico cum militibus robustis, juvenibus, montanis, liquorum spirituosorum potatoribus omnibus demum inflammationis causis obnoxiiis, & in quibus facillime sequitur stimuli applicationem. Sic prima fomitis putridi noxa erat phlogoseos generatio. Tunc, si quis emesim aut purgationem ante inflammationis resolutionem adhibuisset, omnia sane pessundasset. Talis morbus tanquam viscerum inflammatio haberi & curari debet,

valentque aurea monita *Hypocratis*, *Jecoris vehementissimi dolores*, & *lienis gravitates*, atque *aliæ inflammationes* & *morborum collectiones* solvi nequeunt si quis eas primum medicamento purgante aggressus fuerit. Verum in his *V. S.* præponenda est. Deinde ad infusa per alvum veniendum, & medicamento purgante utendum. Quicumque autem statim per initia morborum inflammationes medicamento purgante solvere tentant, ii de contenta quidem atque inflammata parte nihil detrahunt, cum nihil cedat quæ adhuc cruda est affectio, quæ vero morbo resistunt & sana sunt contabesciunt. At debili reddito corpore morbus superior evadit, qui ubi corpus superarit curationem non admittit (z). Totum ergo curationis arcanum, est, ut antiphlogisticis debellata inflammatione morbus ad statum putredinis adducatur. Sed notandum est 1. quod ut jam monui, ubi cacochimia adest, inflammatio quatenus talis numquam diuturna & pertinax est sed mox in putridum mutatur tabum: fidem faciunt scorbutici, scrofulosi, venerei qui falsa sæpe, vera numquam laborant inflammatione, & symptomata quibus vexantur, antiphlogistica medicina exacerbantur. 2. Simul ac inflammationis cruditas resoluta est, ad putredinis medelam descendendum. 3. Dum feli-

(z) *De victu acutorum* Cap. XXXVI. *Fæs.* p. 396. Quod in casu speciali suadet *Hypocrates* tanquam universale axioma tradidit *Sidenham*, nec inde tamen dissensus inter tantos viros; sed ut monet vir ingenio, doctrina, praxi & elegantia illustris, viscositas seu diathesis phlogistica humorum longe frequentius observatur in Anglia quam cacochimia aut corruptio, & e contra apud Græcos. Observavit tamen ipse & descripsit, observarunt alii plures Britanni Medici febres venæ sectionem prorsus respuentes & purgationem initio poscentes. *Barker agreement between &c.* *Gall. Essay &c.* p. 344.

eligimus remedia quibus impugnanda est phlogosis, non prorsus amovenda idea comitis putredinis. 4. Demum probe tenere debet medens quisque, morbos abdominis qui initio mere inflammatorii erant, relinquere, post sanatam inflammationem, putrilaginem, novi morbi ni amoveatur fomitem. Dum enim inflammatur pars aliqua in abdomine, omnes aliæ sympathice saltem, quandoque idiopathice vitio ob vicinitatem propagato laborantes, omnes perturbatas habent functiones; crispatura læduntur secretiones, stagnant humores, calore febrili cito putrescunt, inde generatur fomes morbidus. Ante aliquot annos vidi extra urbem virum triginta annos natum, undecima excurrebat morbi dies; seva laborabat hepatitide, morbo frequentiori quam vulgo quidem censetur, licet præsens sæpe ignoretur, negligatur, vel alterius morbi titulo tractetur (a), quod & hic evenerat. Venæ sectiones plures & ultra modum ni fallor institutæ fuerant, enemata frequenter utili sane consilio applicata, bechica pinguis minus fauste, scopo expectorationem juvandi, usurpata. Debilis & anxius erat, non latebat vera natura morbi, quem coctum esse, pulsus, urina & abdominis palpatio usque dum neglecta suadebant. Serum lactis tamarindatum cum cristallo minerali largissime hauriri præscripti, & bihorio post primum ciathum elapso, purgans enema injici. Paulo post biliosæ, semipurulentæ, foetidissimæ succedebant sedes, alvum plusquam tricesies intra nocturnum deposuit; anxietas & hypocondrii tumor evanescebant; recedebat flavedo cutis, brevissime leniorum abstergentium usu optime convaluit.

Æsta-

(a) Boerhaave aph. 907. ubi de paraphrenetide agitur; sed non minus, in nostris saltem regionibus hepatitidi congruit monitum illud; rariorem alibi esse morbum monuerunt boni viri.

Æstate anni elapsi, in Xenodochio nostro, decubuit homo germanus, juvenis; urbem accedens benevalens sed calens & sitiens, affatim aquam e fonte salientem potaverat. Mox totum abdomen imprimis hypocondrium dextrum valde tumuit & doluit, febrique anxietate & ortopnea premebatur; inflammationem fugaturus, post V. S. adhibui cataplasmata e mica panis & lacte abdomini imposita, potum copiosum mitissimum & enemata; quinta die manam fero lactis dilutam; & quod fere stupui immensa putridæ & fœtidæ cacochiliæ quantitas educta est, cujus maxima pars paucis abhinc diebus generata fuerat in juvene qui optime valebat nec biliosam redolebat constitutionem; octava die Xenodochio valedixit. Jam notaverant veteres duplicem dari lityriam, aliam phlogisticam, aliam biliosam; in posteriori sola proderant antibiliosa, in prima, initio adhibenda erat venæ sectio (b).

Satis superque nunc patet quando in febribus biliosis noceat sanguinem mittere, quando prodesse possit. De usu venæ sectionis in aliis morbis differere nec mens est nec locus; breviter tamen addere liceat illam omnibus cacochimicis, debilibus, catharrois, scorbuticis, viscido frigidolaborantibus, verminosis damnosam esse. *Ubi parum fit sanguinis ut in virginibus decoloribus, carnificis est non medici liberaliter venam aperire (c).* Monuit Lancisi febrem epidemicam describens, caute cum V. S. agendum esse: *non nisi corporibus probe nutritis, vermiumque labe non affectis venæ sectionem adhiberi velim (d).* Seviter nuperrime hic post plures phlebotomias obiit puella debilis, laxa, valetudi-

(b) Bianchi & Guideti p. 621. 626.

(c) Ballonius epidem. L. II. t. 1. p. 108.

(d) Histor. febr. epidemic. Balneo-Regiense Cap. IV.

tudinaria, putrida verminosa febre laborans, quam jugulassent emesis, purgantia & inprimis acida (e). In peripneumonia notha hic vere anni 1754. sæviente, tot obierunt quot reiterate phlebotomiam experti sunt; quo magis enim detrahebatur sanguis, eo plus augebatur viscidum illud quo sanguinei numquam laborant, increfcebat frequentia, minuebatur vis pulsus, obruebatur omnino pulmo; inde post singulam venæsectionem difficilior fiebat respiratio, occupabatur cerebrum, anxie peribat æger.

In ipsis morbis inflammatoriis post unam alteramve venæsectionem, tertiam ad summum, quicquid sanguinis ultra aufertur morbum plerumque incurabilem efficit; omnis præpeditur resolutio, æquilibrium inter solida & fluida destructo turbatur prorsus circulatio; omnis impetus ad partem ægram dirigitur; augetur stagnatio phlogistica & impingitur pro ratione sanguinis ultra æquam quantitatemeducti; vel demum si adhuc pergitur & pergitur sæpius, paucillum sanguinis rubri remanens, in majoribus circulat vasis dum in minoribus perfecta generatur stasis, oritur, in morbo inflammatorio, gangræna ex debilitate, brevi mors sequitur. Non desunt viæ quæ omisse phlebotomiæ locum teneant, & nisi urgeret aliquoties casus, semper tuto omitti posset; labes verum quam infert sanguis inopportune debili demptus, vix ac ne vix quidem sæpe refarciri potest. Nec nugæ cano obloquantur quicquid innumeri, sed veritates quas demonstrat theoria, & quod lugendum, quotidiana praxis.

Quid

(e) Describit Cl. Scardona epidemiam putrido verminosam in qua perpulchros habuerunt effectus acida, insigni facta vermium dejectione, siti, immoderatis evacuationibus cessantibus, perfectissime convalescebant ubi supra Lib. III. Cap. VI. t. 3. p. 78.

Quid demum? Sanguis naturæ thesaurus est & amicus (f). In sanguine focus est vitæ (g). Sanguis est vivificum nectâr quo partium omnium fugax vivacitas recreatur atque reficitur, ad vitæ & animalitatis conservacionem & diuturnitatem (h); virorum gallorum laude majorum aurea verba, quæ utinam menti medentium continuo adessent. Quot orco quotidie tradunt, qui omni missa ratione, venæ sectionem in acutis præscribunt usque dum remittant symptomata, quæ toties viribus remittere præpediunt? Quot, illi qui celebrare non desinunt venæsectiones illas nefandas quas præservatorias vocare amant, quas æquius destructorias diceres? Usu repetito venæ sectionis firmiores sensim atterruntur valetudines ut jam diu noverant veteres (i), quid debiles, quæ non frequentiore habent causam quam defectum elaborati sanguinis? Sensim augetur debilitas, pessundatur digestio, præpeditur transpiratio, generatur cacochimia, nervorum morbi ingeruntur, catharrorum affluit proterva, succrescunt obstructions, innumerique alii ex his tanquam e trunco progerminant morbi. Objiciunt frustra paucis diebus post V. S. reparatam esse sanguinis demptam quantitatem, & experientiam citant Cl. Dordart qui sibi uncias sanguinis sexdecim detrahi curavit, & quinque elapsis diebus, ne minimum aucta alimentorum quantitate, magis in statera ponderavit quam ante demptum sanguinem. Inde enim non utilitas sed noxia V. S. evincitur; incrementum enim illud ponderis arguit

(f) *Ballonius ubi supra.*

(g) *Duretus in coacas p. 285.*

(h) *Ibid. 192.*

(i) *Hypocrates L. I. aph. 3.* qui locus magna attentione dignus mihi videtur, egregia enim principia habet circa hanc materiam quam nullus medicus sufficienter hucusque tractavit.

arguit secretiones & excretiones diminutas fuiffe, debilitatis visceribus & vasis; cacochimiæque incipientem generationem. Hæc omnia accuratissime exposuit Ill. *Maty*, pluresque valerent *Eliseos* jam colentes, si medens quisque illius verba pro norma praxeos habuisset; *Præva consuetudo, quam hic notare convenit, est venæ sectionis frequentior repetitio. Sunt qui sæpius in anno venam solvi amant, multisque malis se hac methodo liberari sperant. Damnosa sane opinio! Venæ enim sectio semper minuit sanguinem, spiritus, & vires. Ad hanc ergo tantummodo in necessitate est confugiendum, ut ad remedium semper amarum, aliquando tamen necessarium. At qui his frequentibus sectionibus se subjiciunt, optimum sanguinem deperdunt; æquali copia quidem alterum acquirunt, sed non eadem qualitate. Novus enim hic est crudus, aquosus, lentus, circulare nequit, hydropes creat, tandem fere inevitabili casu morbos ex debilitate, defectu sanguinis & spirituum, abundantia aquæ producit (k). Longe increfcit malum usu purgationum, aquarum calidarum, & vitæ sedentariæ, quæ tres causæ venæ sectioni conjunctæ, genti humanæ paulatim delendæ sufficiunt. Nec efficax magis adest causa degenerationis illius & depopulationis quam superius lugebam (†).*

Ab-

(k) *M. Maty Dissertatio de consuetudinis efficacia in corpus humanum Leidæ 1740.*

(†) Testem volo unicum, missa aliorum nube, librum Cl. *Petri Barrere* qui nuper in manus incidit, *Observations Anatomiques tirees des ouvertures d'un grand nombre de cadavres* 4. 1753. Utilissimum sane opus, si inde discant medici infandam authoris praxim vitare; quod non dictum velim animo carpendi probum virum laude sua in historia naturali dignum, sed ut præmoneantur tirones contra auctoritatem clinici, celebritate quadam apud gentiles fruentis.

Absorbentium in biliosis febribus consideratio.

Absorbentibus a *Stablianis* & pluribus aliis commendatis prorsus abstinui. De illorum futilitate tam pulchre differuit *Celeb. Tralles* ut novi quid addere non detur. Summa sit, quod nullam vim nisi absorbentivam acidi habeant: & ubi deest acidum, ventriculum inutili pondere gravant. In morbo nostro bilis peccabat nimia alcaliscentia, & ut subigeretur necessaria erant acida; absorbum autem esset eidem morbo opponere & remedia utilia & alia quæ illorum virtutes castrant, sicque omnem effectum infringunt. Plura dantur præterea absorbentia quæ vera vi septica gaudent. Duplici ergo nociva fuissent titulo, & acidam medelam cassam efficiendo & putredinem citando. Scopo demulcendi nihil præstassent, solam enim demulcent acrimoniam acidam quam intendere conabamur. Nec quidem, tuta illa credunt Medici plures in omni acidi redundantia; quid ergo ubi defectus. Falsa præconcepta opinione acidæ bilis, quam quisque nunc ridet, invaluerat terreorum usus, quos verior pathologia detrudere debuit. *Cristallum montanam* cæteris antepone videtur *Stabl*, corpus si quod aliud omni bono in humana machina impar. Pulchram illorum in febribus putridis vituperationem jam habet *Baglivi* (1). Et *Hofmann* qui alienis tantum quondam sapiens præceptis, sectisque nimis forsan deditus, illa in morbis biliosis commendaverat, casta deinceps educatus chemia & fideli morborum observatione, illorum usum in solis morbis ex acido permittit, & ubi putredo ad-

H est

(1) *De fibr. nostrice, libr. poster. specim. Cap. XIII. p. 388.*

est acidis unice fedit (*m*). Nec nitrum sæpe adhibui; in primo statu alia salia neutra præstare videbantur; in secundo & tertio impar erat remedium quicquid non acescebat; & non semel observavi nitrum minime gaudere in morbis putridis sedativa illa & refrigerante virtute qua in nonnullis aliis morbis pollet. Sanguini mixtus illius fluiditatem augetque puniceum, imo nigricantem colorem in roseum mutat, & videtur vis illius esse dissolvens viscosi phlogistici, inde in inflammatoriis morbis, modo nimia dosi non propinetur, egregie refrigerat; in morbo verum bilioso ubi tenuior viget humorum diathesis par non sperandum erat auxilium. Basim nitro præbent alcalinæ putridæ materiæ laxiter sæpe debili acido nuptæ, ita ut si elementorum disjunctio in humano corpore succedat, quod facile contingit, majus oritur ex alcalina basi damnum quam ex acido bonum. Nec nesciunt Clinici observatores, nitrum magis prodesse initio morborum phlogisticorum quam sequentibus periodis cum jam adest putredo.

Sudorifera, diuretica.

Narravi superius sudores spontaneos noxios fuisse, & morbos hac via tentatos, acerbè lethales evasisse. Quenam est enim actio sudoriferorum? Materiæ morbidiæ alvo evacuandæ excretionem hac via præpediunt, vim & acrimoniam intendunt, resorptionem juvant, sanguis citius inficitur, & sic ex putrescentia humorum generali malignitatis oriuntur symptomata; semper enim crassiores remanent biliosæ partes quam ut possint cutaneis vel renalibus poris eliminari. *Diaphoreticis materia bilio-*

biliosa longe lateque in sanguinem diffunditur, & licet tenuata sit sudori tamen non obedit (o). Res est fane & vesana & periculosa admodum, cacochiliam abdominis ad vasa derivare ut colatoriis corporis minimis fecernatur. Probavit ipsa observatio materiem illam ad cutem sponte delatam solis alvum ducentibus evacuari. Notum est jamdudum erisipelatum fomitem sedem habere vulgo circa vesiculam fellis, nec melius exterminari quam emeticis aut catharticis (p). Tres observavi casus in nostra epidemia qui sistema adstruunt; nescio enim qua proteiformitate materia biliosa ad cutim delata vehementissimam induxit febrem & speciem erisipelatosæ eruptionis, pectus, collum, brachia, femora cum summo pruritu, imo & fauces cum levi angina occupantis & demum exulcerantis; nihil profuit nisi alvi ductio repetita & acida medela (q). In epidemia Cremonensi si raro observavit sudores Cl. Valcarenghi, nocivos semper ante decimam quintam diem. Monuit Cl. Huxam in febribus putridis sudores præmaturos certissime fere suppressere urinam & alvum mox obrepente phrenitide (r). Non hæc est enim via qua similes solvuntur febres

H 2 (s)

(o) Juncker ubi supra T. LXII. num. 8. pag. 514. Idem conspect. therap. general. Tab. IV. p. 93.

(p) Cl. D'Arlic descriptionem huc conferentem tradidit erisipelatis capitis cum sæva febre epidemice grassantis & emesi sanandi &c. Recueil. periodique &c. T. VII. p. 55.

(q) Congruit apprime Hypocratis aphorismus L. II. §. 15. in quo docet morbos esse cutis & faucium alios topicos, alios ex bile morbida effusa. Ubi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore exoriuntur, excretiones inspiciere oportet. Si enim biliosa fuerint, corpus una ægrotat &c. & doctissimus interpret J. Hollerius optime monuit, tunc purgationem adhibendam esse.

(r) T. II. p. 72.

(s). Nullus unquam tollitur icterus sudore, tanta est lentoris biliarii cum diaphoresi ordinaria improportio (t). Et egregie Alberti; si præmatura præscribuntur diaphoretica, tunc præsens febris longe acerbior & immoderatio redditur, materia biliosa gravius intrinsecus commovetur; ---- excretio bilis necessaria impeditur, cardialgia augetur, ardor sub scrobiculo cordis vehementior redditur, superveniunt deliria, sudores frigidi, lipothymia, æstus aridus & anxius, magnæ inquietudines, colli tumores, inflammatoriæ affectiones imo convulsivæ commotiones (u); sudoribus non magis favet Præceptor Stahl qui scribit nullo tolerabili aut utili modo diaphoretica aut diapnoica adhiberi posse (x). Nullusne ergo diuresi aut sudoribus locus; legem sic strictius poni nollem. In omni febre ut ut focum non habuerit intra vasa, semper tamen alteratur massa sanguinea tum absorbtione partium morbidarum; tum retentione materiæ excretionum quæ feбри semper turbantur, & partes excernendæ non excretæ in vasis cacochimiam sui generis inducunt; nec vigente febre tentanda depuratio tunc impossibilis. Sed jam fanata aut propemodum superata febre suis remediis, omnes secretiones sollicitare licet ut aperta colatoria suos alteratos humores copiose evacuent, & coctæ jam fordes sanguinis ejiciantur. Dixi urinas turbidas declinantem morbum comitari, & urinis crudis remanentibus successisse tumorem erefipelatosum cruris. Quidam morbi, omnino sudoribus; inflammatorii non abcedentes urinis & sudoribus; biliosi, erefipelatosi, sedibus terminantur: sed in his ipsis semper aliquid adest urinis & sudoribus
abi-

(s) Baglivi *prax. medic.* p. 57.

(t) Bianchi *ubi supra* p. 303. utilia ibi reperiuntur.

(u) *Ubi supra* §. 22. p. 770.

(x) *De febre biliosa* §. 49. p. 23.

abigendum. Lex est a qua non discedit Natura expellendo humores alienos, numquam laxiori ejicit colatorio quod strictiori ejicere potest. Sic in morbis quibusdam malignis aut venenosis in quibus humor morbidus magna donatur tenuitate, crisi sufficiunt sudores: sufficiunt & in inflammatoriis si levior morbus *lysi* ut dicunt seu resolutione terminatur; ubi vero secundus gradus in supurationem degenerat, tunc pars purulenta cui impares pori cutanei, tubulis uriniferis evehitur. Si crassior adhuc materia visceribus abdominis impacta, sola pars est illius expulsionis evacuatio alvina. Magni est in Medico, ex nota causa morbi, prænoscere viam qua subactus exhibit fomes. In epidemia Laufannensi sæpissime observavi profusos oriri sudores circa decimam quartam aut decimam septimam diem, sed imprimis copiosissimum lotium ultra mensem excerni vidi. Nonne euphoria quacum succedunt evacuationes illæ, sudorifera aut diuretica indicaret, juxta aphorismum, *quo vergit Natura eo ducendum?* Minime, jam enim Natura sui potens, nec putrido oppressa fomite, sibi sufficit, & quod utile est parat ac conficit. Si calcar adderemus, illis ultra modum fuscitatis excretionibus, debilitas, obstructions & febris lenta facillime ingruerent. Aliquoties e contra, si diutius protractæ, vires abducunt vel sola organorum debilitate foveri videntur, gratis acidis aromaticis tonicis illas moderari conducit; huc per placet Elixirium vitrioli *Edimburgensium*; tincturam martis cum levi kinæ decocto feliciter usurpavi (y).

H 3

Car.

(y) Consentientem habeo Ill. Ludwig, *Instit. Medicin.* §. 1446.

Cardiaca.

Quot sunt causæ debilitatis, tot cardiacorum genera: non aliud enim datur cardiacum quam quod debilitatis causam tollit. In atonia vires erigunt acerbis stimulantibus, vinosis, spirituosis mixta; in defectu bonorum succorum nutritia; utraque augebant debilitatem quæ initio morbi ægros nostros opprimebat: *Vires enim dejectæ videbantur, sed id fiebat ob morsum bilis & purgatione restaurabantur* (z). Et re paruit emelin aut alvi ductionem cardiacorum effectus præstitisse; sapienter itaque docuit *Alberti; lipothymis quæ nonnumquam in hac febre occurrunt analeptica & nervina remedia non conducere, quamdiu adhuc materia peccans biliosa continetur, quare & hisce animi deliquiis non melior medicina parari potest, nisi quæ biliosæ materiæ congruam evacuationem faciliat* (a). Calida verum, spirituosa, imo vinosa omnia exacerbabant, stimulum & calorem augendo, evacuationes præpediendo, & materiam morbidam more sudoriferorum impingendo: quod intelligere nequit profanum vulgus; sed confestim, simul ac labuntur vires ad stimulantia & juscula succulenta & aromatica, haud satis damnanda praxi confugit. Fide tamen assevero, nihil plus damni ægris affert, pluresque nefandus mos tradidit letho qui fauste evasissent si persuasum esset plebeianis mentibus & quot sunt plebeianæ mentes; 1. diu vivere posse hominem ex aqua pura fontana aut tenui ptisana, nec quemquam in acutis morbis ex alimentorum defectu mori. 2. spirituosa & nutritia initio febrium semper, alias sæpe, vires pessundare, febrim augere, medicamentorum

(z) *Ballonius Epidemicor. L. I. op. T. I. p. 6.*

(a) *Ubi supra p. 769.*

rum vires infringere; 3. nulla ut jam dixi esse cardiaca nisi quæ morbi causam destruant; 4. selectum inde medicamentorum rem esse vel peritioribus sæpe difficilem, & longe extra mulierculæ provinciam positam; 5. errorem hic pessimum esse, siquidem *quod uni cardiacum est, idem alteri fit venenum* (b). Monuit Boerhaavius rarissimum esse cardiacorum in acutis intellectum: & Discipulus, nullum remedium quantumvis etiam decantatum fuerit, in febribus acutis absolute & simpliciter cardiacum dici posse, cum ejus usus vel abusus a varia debilitatis causa pendeat omnino (c). Numquam ergo cardiacum ullum, e cardiacis vulgo dictis, ante evacuationes præscripsi. Aliquoties post illas si debilior videretur eger, non metu mortis, sed scopo secretiones juvandi incitatus lenissima præscripsi, & præ aliis omnibus jam sæpius laudatum vinum, aut liquorem anodinum mineralium Hofmanni, acidum, oleosum, blandum remedium, quod efficacissime omni putredini resistit, grata fragrantia languentem ventriculum mire reficit (d), & quod potui ægri instillabam ita ut singulo haustu minimam sorberet quantitatem; pulchriorem sic obtinui effectum, quam raro grandiores propinando doses, quæ paulo vividius stimulando, febrem pro brevi saltem tempore augment & transennale leveque delirium inebriantium more suscitant. De cardiacis convalescentium fusius antea dixi.

Narcotica.

Simptomatum Medici summam agitationem, cephalalgiam & pertinaces vigilias observantes, larga manu narcotica propinassent, quorum

H 4

rum

(b) *Valcarenghi medic. ration. p. 219.*

(c) *Aphor. 672. Comment. ibid. T. II. p. 285.*

(d) *Van Swieten §. 644. T. II. p. 224.*

tum usum rationali Medico prorsus dissuadebant tum ratio, tum authoritas, quibus robur addebat experientia. *Quamquam communis illa methodus sit in hac febre symptomata per anodina mitigare, tamen juxta vulgarem usum perniciosi sunt, & illa tum ad vigilias acerbiores, tum ad capitis dolores valde dissuadeo.* (e). Et monuit *Junkerus opiatorum usum intempestivum proteiformia sequi pericula & schemata* (f). Nec felicius inter nostros quam apud *Hallenses* succedebant; nam cum plebeii vigiliis vexati confugiebant ad diacodium, cujus vires illos docuit funestus pro puerulis usus, non magis dormiebant, sed debilitas, cruditas & symptomata increfcebant. Visitavi puellam viginti natam annos quæ cum pluribus aliis symptomatibus, tam effera tussi laborabat (quod rarissimum) ut vix deglutire posset & omnia deglutita protinus evomeret: inutilibus enematis & epithematibus, de nullo alio remedio cogitandum fuit quam de narcotico quod consensus tussis causam compesceret (g). Prima dosi diacodii mox ejecta, secundam propinavi quæ pacavit quidem tussim; sed tanta absque somno debilitas remanebat ut deliquia deliquiis continuo succederent; vinosa panna abdomini imposita, limonatum vinosum & liquor anodinus mineralis vires revocabant & mitigata tussi

eme-

(e) *Alberti p. 769. 770.*

(f) *Ubi supra p. 517.*

(g) Tussim illam consensui ortum debuisse nemo in dubium revocabit qui leges causas & effectus consensus novit; duplex autem inter pectus & ventriculum est consensus, continuitate nimirum membranarum & communiione nervorum. Cur fortior fuerit in hac puella quam in omnibus aliis explicat tum idiosyncrasia membranarum, tum acrimonia, tum situs materiae morbidae quæ mox hunc mox illum vellicare potest plexum.

emefim propinare potui, quæ illam omnino exterminavit. Virum nobilem curavi cui sub finem morbi vel potius superato morbo, concessi obsequio quinque guttas laudani *Sidenham* in potione stomachica; vehementem inde expertus est colicam, morbum illi prorsus ignotum. Altera vice tentato experimento, idem infelix eventus probavit laudanum doloris causam fuisse, pluries enim eandem potionem sine laudano utiliter sorbuerat & ne ungue quidem in diæta a vero tramite dicefferat. In homine illo quem post venæ sectionem gravis corripuerat tussis, felicius non successerunt narcotica. Illa in genere prorsus omisi, nec plus quam quinquies adhibuisse memini, semper minima dosi. Mox capit quisque cur in morbo putrido adeo noxium fiat remedium, cæteroquin si quod aliud heroicum: laxitatem enim & flatulentiam ex laxitate, atque putredinem auget (*b*); & evacuationes intestinales impedit, nisi ex rigiditate aut spasmo supprimantur. Quanta inde mala satis jam patet; & novum hæc observatio testimonium præbet effati *Boerhaaviani*. *Nihil dari quod ubique bonum, contra vero, id quod hac rerum facie salutare fuerat, mutata conditione perniciosum sæpe deprehendi.*

Præ-

(*b*) Pluribus modis in febre nostra putredinem intendebat opium, 1. laxitatem fibræ inducendo, 2. evacuationem materiæ putridæ cohibendo. 3. actionem nervorum impediendo: experimentis enim probavit *Illustriss. Hallerus*, ex actione nervorum impedita citotum in ventriculo tum alibi generari putredinem. *Second memoir sur l'irritabilité exp. 182. 183. 185.* Sed nulla vi septica proprie dicta foedatur opium teste *Clar. Prægle*. *Traité sur les substances septiques & antis. exp. 10.* qua evincitur quoque vis illius emolliens.

Præservatio.

Non fatiscolitur prohilactica medicina; bene multi sunt morbi quos attente consideranti prævidere liceret pluribus diebus ante primum impetum, & persuasum habeo, morbum prævisum vel omnino præscindi posse vel saltem mitiorem reddi; adolescentem curavi qui febre biliosa corripiebatur dum remediis debellare conabar biliosam saburram qua laborabat & cujus rixas metueram; gravis fuit morbus vixque credam evasisse ægrum si non mitigatus & minutus fuisset fomes; alia nonnulla exempla & cautelas hic congerere extraneum foret. De præservatione morbi nostri, si quis fiscitetur non meliora respondenda habeo quam *Borelli* verba, *ut me servem amicis meis, præter consuetum vivendi modum utor haustibus aquæ singulo mane jejuno ventriculo, & circa vesperam misceo eidem aquæ aliquid spiritus sulphuris vel aliud acidum, in reliquis hilaris vivo, & audenter totus sum in philosophando: Tribus elapsis diebus maxima in ore amaritudo accidit mihi, cui succurrere studui, sumens cassiæ uncias duas, quibus lubricitatem corpori conciliavi, quod videtur mihi optime egisse (i).* Quatuor hic occurrunt indicationes 1. ut paulo minor solito dosis alimentorum quotidie ingeratur; nihil enim magis conducit ut sensim referantur & evacuentur infarcta viscera. 2. Ut cibi sint e genere morbo minus faventi; tales capitulo de diætâ recensentur: potus ex aqua pura fontana aut vino mixta vel grate acidulata. 3. Aer calidior vitetur, moveatur corpus & laxa fervetur alvus, cui scopo præter prædictam diætâ egregie inservire potest cremor tartari mane jejuno ventriculo cum aquæ ciatho ad dragmam unam
hav

(i) *Malpighi oper. posthum. p. 28. 29.*

haustus. 4. Et præsertim obsequendum est monito Itali Philosophi hilarisque vivere : noxas tristitiæ narravi , & observavi illos omnes qui post animi pathema triste decumbebant , fere semper occubuisse , licetsi morbus primo intuitu gravior non videretur ; sive ob generatam cacochimiam , sive ob deperditionem virium quas prosternit anxietas , & quibus deficientibus nulla sanatur ægrotudo .

Canones Practici.

Hæc est Idea febris putridæ ; omnis humor putridus est acris , sic partes sensibiles & irritabiles stimulantur , duplex inde causa motuum depravatorum inter quos reperitur febris . Putriditas & febris solida laxant , inde nova morborum causa . Putridus humor nutritioni est ineptus , tertius ergo damnorum fons .

Mors generatur in morbis illis ; si ad eum devenit terminum febris quocum consistere vita nequit ; si putredo adeo massam sanguineam infecit ut nulla nutritio succedere possit dum continuum fit detrimentum ; si functio aliqua vitalis omnino præpediatur ; Si gangræna partes internas obsideat , ex gangræna enim summa debilitas , mors .

Morbi putridi sunt vel universales , si putredo æquabiliter propemodum omnes infecerit humores , maligni vulgo dicuntur ; vel gastrici , si fomes morbidus jacet præsertim in abdomine . Plures sunt in abdomine humores qui putrescere possunt ; nec omnium pariter damnabilis corruptio , inde non pariter sævæ omnes febres putridæ gastricæ : nulla peior corruptio quam biliosa , & febres quas generat , omnium pessimæ .

Idem medelæ genus omnibus , & sic qui biliosam curare novit omnes alias optime sanabit ;

bit; primus noster status vix ut jam dixi inter biliosos accenseri potest & speciem variationum medelæ præbet.

Gastrici sunt aut simpliciter putridi aut simul phlogistici. In secunda specie venæ sectio aliquoties adhibenda est & procrastinandæ evacuationes donec phlogosis evanuerit.

In putridis non phlogisticis tum generalibus tum gastricis nocet venæ sectio, nocent omnia pingua imo & emulsa, omnia relaxantia, septica, acria, narcotica, nutrientia, succulenta. Nocent in putridis gastricis diuretica & sudorifica. Febrem enim augent; evacuationes alvinas impediunt; delirium, putredinem generalem, malignitatem, petechias, mortem denique arcessunt.

Diæta plus minusve tenuis esse debet pro vi morbi; semper ex acescentibus vegetabilibus, farinosis, oleribus aut fructibus. Butirum absit. Jusculum præbere possunt pulli gallinacei aut juniores gallinæ.

Prima medela sit emeto catharsis; curam absolvant potus antiseptici & evacuationes alvinæ vel subinde repetitæ, vel quotidie sed leniter sollicitatæ ope purgantium acescentium vel tartari emetici largo vehiculo aquoso diluti. Subinde, sed paulo fortius purgare expedit, si symptomata doceant tenaciores humores difficulter coqui; ubi vero majori donantur mobilitate, quotidianæ sed mites purgationes præstant, ne mora, pejor evadat materia vel & resorbeat.

Non tanti hic usus enemata quam in morbis inflammatoriis in quibus quo sæpius eo melius; in biliosis verum, emollientia reiterata nocuissent & numquam fere adhibui nisi purgantia, præsertim ex catholico. Initio sæpe parum proderant; sub finem belle succedebant, copiosas educendo sedes.

Qui

Qui symptomatibus alia quam generali medela mederi vellet omnia pessundaret.

Quas secum trahit generata debilitas infirmitates, sanant selectus & ordo medicamentorum, exercitium & aer campestre; raro requiruntur medicamentâ, quorum patet genus.

Relictæ viscerum imprimis hepatis obstructiones sanantur saponibus vegetabilibus; qualia sunt chicoracea, graminacea, mel, sera lactis. Ingravescunt si citius confugitur ad remedia aperitiva, acria, stimulantia; putridam inducunt cacochiliam saponis alcalini inepte adhibiti: aliquoties tamen feliciter usurpavi aquas minerales alcalascentes parva dosi per quatuor aut quinque dies. Superatis obstructionibus, tonicorum usu recidiva præpeditur.

Nihil mutant regiones quicquid clamitent ignari. Ex regionum varietate alii morbi in hac, alii in illa frequentiores sunt: Ubi vero idem morbus occurrit, ubique gentium eadem adhibenda est medela; qua methodo biliosa sanabat *Hypocrates*, eadem illas sanant *Angli*, eadem *Germani*, eadem *Vvalcarengi* apud *Cremonenses*, *Mercatus*, *Heredia*, *Zacutus* apud *Hispanos* & *Lusitanos*; eadem usus, fauste mihi successit, & semper, omni ævo, omni cælo succedet.

F I N I S.

T E N T A M E N
D E M O R B I S

E X

MANUSTUPRATIONE.

Propriis extinctum vivere criminibus . C. Gallus .

P R O E M I U M .

*Aucis te volo , benevole Lector , observatio quam sub nomine D*** enarratam mox leges , primam scribendi ideam fecerat : de tempore verum ne quidem somniaveram , sed cum nuperrimi*

casus periculum esse in mora monerent , & prioris dissertationis volumen locum faceret cui commode nonnullæ inderentur plagulæ , manum operæ admovi , & opusculum qualecumque , cursim nimis dum praxi distrahebar intra paucissimas dies exaravi , quod dictum velim , ut condoneris vitiis quæ vetuit vitare festinatio . Nec spe tamen , si Deo placet , excidam ; solam enim intendi utilitatem , & fiducia est non deesse scitu necessaria . Authoritates plures congerere , ut non sivit tempus , forsitan non profuisset ; unicum desideravi opusculum de Tabæ dorsali , quod laudari & Cl. Levvis tribui video . Aliud est sæpe excitatum , Onania (), de quo breviter : librum vix diceres , incomptam potius farraginem : vel armamentarium utilissimarum observationum . Vir probus , Apollineæ alienus arti , a Medico doctus remedia nonnulla , quæ damna manustupratione inducta resarcirent , illaque tanquam arcanum venditans , & libellum simul promulgans de fædo illo usu ethice & medicæ considerato , innumeras accepit epistolas , quibus juvenes utriusque sexus , Rei fatentes & morbos fide enarrantes auxilia anxie sollicitabant . Magna pars illarum epistolarum cum opusculo re-*

I

culsa

(*) „ Onania : or , the heinous sin of self-pollution
 „ and all its frightful consequences in both sexes con-
 „ sidered : Vvith spirital and physical advice &c. the
 „ seventeenth edition , London 1752.

cusa pulcherrimas exhibet observationes ; omnes accurate legi & in tabellam symptomata præcipua conjeci ; fida inde morbi historia , cui enim sigillum apposuerunt omnes Onaniæ ægri ; & remotum tædium quod sequitur lectionem longæ collectionis , in qua eadem frequenter , & sæpe inconcinne reperiuntur .

Multus est author in enormitatem sceleris theologice demonstrandam ; brevissimus ego : sacra enim profana manu tangere nolui ; suum Sacerdotibus relinquo , par pari utinam referrent : mens fuit præterea scribere de morbis ex manustupratione , non de manustuprationis crimine : metui æmum ne hic forsitan valerent verba viri quo apud remotissimos posteros nostra gloriabitur ætas (†) . Mens passionibus occupata longe magis afficitur præsentî periculo , quam metu iræ Entis quod sub sensus non cadit . Vale , & tu utere imprimis juventus , cujus illibata sanitas , laboris mihi pretium erit .

T E N.

(†) „ On nous fait entreprendre de prouver l'uti-
 „ litè de la priere à un homme qui ne croit pas en
 „ Dieu ; la necessitè du Jeune à un autre qui a niè
 „ toute sa vie l'immortalitè de l'ame : l'entreprise est,
 „ laborieuse , & les rieurs ne sont pas pour nous
 „ Lettr. Persan. XLIX.

TENTAMEN DE MORBIS

E X

MANUSTUPRATIONE.

Uod non nutritur Animal, incidit in morbos ex debilitate: plures sunt causæ quæ nutritionem impediunt, omnes recensere longius foret; frequentior non datur quam nimix evacuationes.

Hæc est enim corporis fabrica, ut si deficient humores *agentes*, non assimilentur humores *passivi*, crudi remanent, reparatio nulla fit amissorum, succedit debilitas, omnes alterantur functiones, & eo citius, quo nobilior humor evacuatus. Lac diu & copiose, in vegeta fœmina emulgeri potest absque sensibili detrimento; sed nullum est humanum fluidum minus elaboratum quam lac Sanguinis rubri evacuatio longe magis debilitat; & nutricem sæpe necares, si intra diem demeres sanguinis quantitatem, quam lactis, eodem tem-

pore fugit puerulus . Liquidum est , *Seminale* dicunt , e sanguine , magno apparatu qui semper magnum pretium indicat , secretum ; cuius hæc est dignitas , ut , monente jam *Galeno* , semi uncia amissa majorem viribus inferat labem , quam quadraginta unciarum sanguinis detractio . Sponte patet , talem liquorem si ultra modum profunditur , plures relinquere morbos . Voluit conditor , ut evacuaretur coitu cum femina , addere cuique liceat venereis infomniis de quibus infra . Infamis mos invaluit *manustuprationem* vocant , quem jam Patriarcharum tempore , terram maculasse , testantur *Sacri Codices* dum *Onaniæ* pœnam referunt (*a*) : & apud gentiles , illum in usum duxisse *Diogenem* testis est *Galenus* (*b*) . Morbida est quarta evacuatio , si absque erectione & voluptate , continuo effluat sperma ; *gonorrhœa* dicitur simplex . Ratione defectus , si par evacuata quantitas , quæcumque fuerit evacuationis methodus , eadem esset labe : sed præter defectum , aliæ sunt causæ quæ damna augment ; pessima , præ ceteris , inducit *manustupratio* ; quam expanderem quid me moverit in proemio narravi . Cum vero institui nequeat illud examen , quin simul disquiratur in morbos ex nimia venere in genere , hic erit operis ordo . Simptomata morbi qualia aliis medicis & mihi observata candide narrabo : causas deinceps exponam , addetur demum *medela* .

Sim-

(*a*) *Genesis* C. XXXVIII. v. 9. & 10.

(*b*) *De locis affectis* Lib. VI. C. V. oper. omn. T. IV. p. 153.

Simptomata.

Observatorum prior & accuratior *Hypocrates*, jam delineavit morbos qui nimium sequuntur coitum; & cum summam macilentiam, dorsumque dolores observasset, morbum, ducto nomine ex symptomatibus, *tabem dorsalem* dixit. *Tabes dorsalis ex spinali medulla oritur, præcipue vero recentes sponfos & libidinosos corripit. Febris sunt expertes, bene comedunt & colliquantur. Quod si ita affectum perconteris, asseret sibi videri ex superioribus partibus a capite velut formicas in spinam demitti, cumque urinam aut stercus reddit, semen genitale copiosum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cum uxore dormiat, necne, veneris ludibria patitur. Cumque alias tum præcipue per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anhelosus & imbecillus evadit, caput gravatur & aures sonant. Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lipiria febre (c). Alio loco, aliam pinxit tabem, quam, ex venere pariter ortam contendentes nonnulli authores, *tabem dorsalem secundam Hypocratis* dixerunt. Alius morbus ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, cum inde ad os sacrum impetu fertur, spinali medulla eo fluxionem deducente, & in coxendicum acetabula deponente. Quod si tamen fecerit, & utroque modo homo contabescit, neque vivere expetit. Confestim enim scapulae dolent, simulque ambo pedes & crura consequuntur, tandemque pereunt longo tempore curationem trahentes, neque viribus homo deficit & moritur (d). Quæ ultima verba me dubium relinquunt num hic describatur morbus ex nimia venere, quam*

(c) De morbis Lib. II. Cap. XLIX. Foef. 479.

(d) De glandulis, Foef. p. 263.

quam semper sequitur debilitas . Dum de diæta pulchre differit *Celsus* , monet coitum semper inimicum esse debilibus (e) , & frequentem sanos solvere (f) . *Galenus* , in commentariis ad historiam adolescentis mœlibeæ , qui post nimiam venerem morbo correptus obiit , animadvertit quod *venus nervos lædat* , & eorum originem cerebrum , tum inquit vires elidit & debilitat (g) . Utrisque assentit *Aetius* , pessimus corporis habitus hic est , quum semen multum & calidum aliqui generant , quod eos ad excretionem urget , atque postquam per coitum ejecerint , exolutionem oris ventris patiuntur , & toto corpore exolvuntur , debilesque fiunt , & sicci & tenues , & pallidi ; oculos etiam cavos habent hoc modo affecti (h) . Nec istos morbos silentio præterierunt neoterici . Qui bene primum *Celsi* librum exposuit *J. Lommius* , authoris sententiam proprio firmavit testimonio ; corpus effœminat , laxum id , enerve , frigidum , siccum , imbecilleque efficiens , ut non quod magnopere quis miretur ex hoc fonte tot tantaque mala scaturire , apoplexias , lethargos , epilepsias , altos sopores , cæcitates , tremores , paralyses , spasmos , hisque omnibus lædiosiores podagras , chiragras , coxendices , quæque his paria sunt arthritidis tormenta (i) . *Sanctorius* , qui magna acribeia inquisivit in omnes causas quæ corpus mutare possunt , observatione doctus est , coitum lædere ventriculum & primam coctionem , tum oculos quia ab illis subducit maximam spirituum copiam ; diminueret calorem naturalem indeque perspirationem ; calefacere

jecur

(e) *De re medica* Lib. I. Cap. IX. p. m. 39.

(f) *Ibid.* Cap. I. p. 21.

(g) *Comment. tert. in Lib. Ill. Hyp. de morb. vulgar. oper. omn. t. 3. p. 583.*

(h) *Tetrab. III. Serm. III. Cap. XXXIV.*

(i) *Comment. de sanitate tuenda p. m. 37.*

jecur & renes, refrigerare vero stomachum, cerebrum, & cor: hinc coitus immoderatus in hepate bilem, in renibus nephreticum affectum, in stomacho crudum succum, in cerebro catharrum, & in corde palpitationem & synco-
pen generare (k). Horror invadit legendo quæ narrat Tulpius. *Non marcescit solum (inquit) ipsa spinalis medulla, quæ obstruitur: sed contabescit utique cum illa corpus universum. Communicato paulatim malo, hinc per nervos cerebro; illinc per arterias cordi; uti per venas jecinori. Quorum nobilissimorum viscerum functione, evidenter læsa, torpet necessario corpus; marcescit animus; & consumitur miserabiliter homo. --- Samueli Verspretio elevabat impurus lien tot vapores versus cerebrum: ut inde destillaverit iterum plurimum acrioris pituitæ, primum quidem in occipitium, ac cervicem: Sed mox inde in spinæ medullam, & potissimum in lumbos, ilia, ac coxæ articulum. Quarum partium immanis dolor excruciauit ipsum tormento tam indefatigabili: ut amisso omni colore, ac decore, incidit in lentam febriculam: consumentem ipsum, morte adeo tarda, ac misera, ut ante ejus accessum, non semel exoptaverit, languentem emittere animam, & reluctantem expuere spiritum (l). Immoderata Venus, nervos, caput & totum corpus emaciat & debilitat, spiritus dissipat, & vitam mirabiliter abbreviat (m). Novit Blancardus qui ob coitus excessum tabidi & hydropici sunt facti, cum gonorrhœa continua simplici (n). Muys, gangrænâ spontaneam pedis in homine senescente nondum*

(k) *Medicina statica* sect. 6. aph. 15. 19. 21. 23. 24.

(l) *Observat. medic.* Lib. III. Cap. XXIV.

(m) *Zypæus fundament. medic.* Part. II. art. 6.

§. 6.

(n) *Instit. medicin.* Part. II. Cap. XXVIII.

sene, tribuit nimiae veneri (o). Cæcitatem ex eadem causa memorant acta academix C. N. Digna quæ referatur observatio. Quantus testium consensus cum toto, in specie oculis, sit, nesciunt omnes artis venusti filii. Amentiam ab excessu veneris, in erudito quodam hypocondriaco: in alio, cerebrum adeo exsiccatum notavit Salmuth (p), ut etiam intra cranium hinc inde ferri audiret. Virum novi eximie doctum, at tenuioris texture & valde phlegmaticum, qui anno ætatis 59., juvenulam & summe lascivam feminam ducens, tertia a nuptiis septimana, ab immoderato coitu, in repentinam & omnimodam incidit cæcitatem; quarto demum mense calcabat viam universæ carnis (q). Ex dissipatione spirituum sequentes morbos oriri vidit Schelamerus, ventriculi robur dissolvi incipit, appetitus penitus prosternitur, & sic cibo subtracto, languent membra, cor debilius movetur, pulsus minuitur & labitur sensim. Etiam ex nimia spirituum deperditione, epilepsia oriri potest (r). Non novimus, si spirituum & spermatis eadem sit natura; monstravit vero observatio ut infra narrabitur, egregiam esse affinitatem, & utriusque liquidi deperditionem eosdem inducere morbos; huc ergo verba Schelameri. Plura damna eadem illata causa graphice descripta legimus in operibus Ill. Hofmann. Post longas pollutiones nocturnas, non modo vires labascunt, corpus emacrescit, faciesque expallescit; verum etiam memoria labefit. Artus externi porro facile refrigescunt; oculorum caligo invalescit; & vox redditur rauca (s). Sensim vires, totumque corpus de-

strui

(o) *Praxis chirurgica* Decur. I. obs. 4.

(p) *Cent. 1. obs. 61.* quod jam vidit Galenus.

(q) *Decur. 2. ann. 5. Apend. obs. 88. p. 56.*

(r) *Ars medendi universa* Lib. II. Sect. II. Cap. IV. §. 23.

(s) *Consultat. Cent. 2. & 3. Cas. 102. oper. T. III. p. 293.*

strui ac labefactari cœperunt. Somnus enim gravibus insomniis turbatur, nec reficit; & toti corpori inhærescunt dolores gravativi, ac si fustibus percussum fuisset (t). In subsequenti casu, rescribendo pro Juvene qui inter alias infirmitates, omnimodam oculorum debilitatem manustupratione sibi conciliaverat, sic monet: non paucos mihi adnotare licuit casus, ubi etiam ætate provectiores, ex veneris immoderato exercitio, non modo ruborem, dolores tensivos, lancinatorios, ac pressorios oculorum, veluti pondus ipsis incumberet, lacrymarum crebram profusionem; verum etiam tantam visionis hebetudinem sibi contraxerunt, ut nec scribere, nec legere quid potuerint: imo binæ mihi succurrunt observationes, de ipsa gutta serena, a nimio veneris usu, accedente diuturno mœrore induc̄ta (u). Ea vi & brevitate qua ubique usus est, damna nimix veneris, pinxit Boerhaavius, Seminis excretio nimia facit lassitudinem; debilitatem; immobilitatem; convulsionem; maciem; siccitatem; membranarum cerebri dolores, calores; sensuum, maxime visus hebetudinem; tabem dorsalem; fatuitatem; varios his affines morbos (x). Et in hunc aphorismum discipulis sequentem narrabat observationem; tabem dorsalem in formosissimo juvene vidi, qui sæpe monitus, in castris tamen veneris non desit militare, & ante mortem ita deformatus est, ut ea torositas quæ ad lumbos eminent supra vertebrarum spinas, tabulæ planæ similis esset. Ipsum cerebrum videtur consumi, fatui enim fiunt. Deinde obrigescunt toti, qualem non ex alia causa ita obstipam corporis immobilitatem vidi: oculi ipsi qui in amore scintillant, atrophia nervi sui affecti hebescunt, ut facultatem videndi amittant (y).

Da-

(t) Ibid. Cas. 103.

(u) Ibid. Cas. 104.

(x) Institutiones medicæ. §. 776.

(y) Prælectiones in proprias instit. ibid.

Damna nimiarum evacuationum recensendo, spermaticam sic notat Ill. Ludwig. *Venus præmatura & libidinosa utrique sexui ex eo nocet, quod illæ inde perdantur vires, quæ ad obsfirmandum corporis robur requirebantur. Nimia lascivia & repetiti coitus, insigniter enervant & tabidum corpus reddunt (z).* Mitiora non promittit Illust. Gorterus; sed longiora verba quæ hic transcribam, cum cuique sua sor sim præterea, ut egregium de coitu capitulum in libro de insensibili perspiratione attente legat. Tristem memorat casum Ill. Van Swieten, quem sic descriptioni tabis dorsalis ex Hypocrate subjungit: *Omnia hæc mala vidi, & plura adhuc, in miseris illis, qui sedis pollutionibus indulserant. Per integrum triennium, incassum adhibita omni medela, in Juveno ab hac causa dolores miros per totum corpus vagos observavi, nunc cum caloris nunc vero cum frigoris molestissimi sensu, sed imprimis in lumbis. Postea his doloribus parum imminutis, tantum frigus sentiebat in femoribus & cruribus, licet ad tactum naturalem corporis sani calorem haberent, ut fervidissimis etiam æstatis caloribus foco assideret continuo. Maxime mirabar toto hoc tempore testiculos in scroto semper rotari & circum volvi, atque eundem motum, una cum summæ ægritudinis sensu, in lumbis æger percipiebat (a).* Silet Ill. Author de exitu; nec tertius præter mortem, aut longas infirmitates morte læviores. Quem lubenter semper excito, Ill. Klockhof, similia observavit; *seminis prodiga ejectio partium omnium solidarum tenorem infirmitat. Ab ea debilitas, inertia, macies, tabes pulmonum vitio, & alia singularis quæ a dorso nomen habet. Indidem sensuum hebetudo, languor, fatuitas, animi deliquium, convulsio (b).*

(z) Institutiones Physiolog. §. 870. 872.

(a) Aph. 586. T. 2. p. 46.

(b). Quid prodeffet plures abducere? Testantur omnes eandem morborum congeriem; ventriculi debilitatem, coctionum depravationem, cruditatum congestionem, nutritionis defectum, dolores hystericos, rheumaticos, arthriticos; perit robur, deletur juventutis imago; facies inducitur & debilitas senilis.

*Me vero, heu, tantis defunctum partibus olim,
Tartareas vivum constat inire vias.*

*Jam minor auditus, gustus minor, ipsa minora
Lumina, vix tactu noscere certa queo.*

Nullus dulcis odor, nulla est jam grata voluptas.

Sensibus expertem quis superesse putet?

En lethea meam subeunt oblivia mentem,

Nec confusa sui jam meminisse potest.

Ad nullum consurgit opus, cum corpore languet:

Atque intenta suis obstupet ipsa malis.

Ipsaque me species quondam dilecta reliquit:

Et videor formæ mortuus esse meæ.

Pro niveo, rutiloque prius, nunc inficit ora

Pallor, & exsanguis, funereusque color.

Aret sicca cutis, rigidi stant undique nervi,

Et lacerant unctæ tabida membra manus.

Quondam ridentes oculi: nunc fonte perenni

Deplangunt pœnas nocte, dieque suas (c).

Hæc omnia, sævioraque observare contigit; de meis vero nondum. Sed si ipsorum ægrorum confessiones ab *Onania* collectas adeamus, lætiora non inveniemus. Plerique cum gemitu & contristatione queruntur i. de diminutione facultatum intellectualium; idearum obscuritate; memoriæ vacillatione; molestis infomniis; sen-

(b) De morbis animi ab infirmato tenore medullæ cerebri p. 37.

(c) C. Galli, vel si aliis fides Maximiani Eleg. I.

sensuum, oculorum præsertim & aurium hebetudine; levi amentia; vertigine; internâ molestia; anxietate; nonnulli de tali conscientia angore ut lacrymas moveant.

2. De lapsu, imo & totali corporearum virium defectu; incremento corporis coercito; agripnia continua alii, alii tali sopore ut & stantes obdormiscerent; hysteriis & hypocondriacis insultibus, tremoribus, lypothimiis suspiriis, palpitationibus, brevi respiratione, calcario sputo (*d*), tussi, hectico calore, febricula, tabe.

3. De sævis doloribus, capitis, pectoris, ventriculi, intestinorum, artuum omnium; torpore doloroso in omni parte vel levissime compressa.

4. De excrescentiis carnosis in fronte (*e*); rubris vel suppurantibus pustulis narium, faciei, pectoris, genitalium, femorum; pruritu earundem partium acerbo.

5. Generationis organa suis plectebantur morbis ægri plures nec amplius erigebant; alii ex leviori titillatione & minima erectione semen protinus profundebant; multi gonorrhæam habituales vires omnino prosternentem dolebant, & spermaticæ materiæ loco fluebat sæpe limosa, fordida, olida, colluvies; sperma educebant aliquoties conatus ad sedes. Deplorabant alii dysurias, strangurias, priapismos, urinam acrem urentem, debilitèr & lente projectam. Vexabant alios, tumores & dolores, testiculorum, penis, vesicæ, funiculi spermatici. Et, tum ob accersitam coitus impossibilitatem, tum ob depravatam semen, sterilitas plerumque sequitur; vel quod dolendum valde nascuntur infantes, qui paterni criminis pœnas luunt.

Nec 6. sana remanebat anus; premebantur qui-

(*d*) *Onania* p. 37.

(*e*) *Ibidem* p. 25.

quidam pertinaci constipatione, hæmorrhoidibus, foetidoque ex anu stillicidio. Memoratur apud *Hofmannum* juvenis, qui post singulam masturbationem, diarheam experiebatur (f); nova deperditionis virium causa.

En quæ pro Britannorum ægrorum verbis habere potes: Quid ipse viderim nunc recensebo; nec sæviorem ullibi narratam historiam vidi, quam illam cui ineunte æstate testis adfui. D * * * *, penduli faber, vicens, valens; anno ætatis decimo septimo, (an proprio Marte, an sociorum suasu nescio), masturbationi deditus, semen ejaculavit quotidie, semel, bis, ter; & quod probe observandum, quo tempore instabat & peragebatur ejaculatio, levi correptus convulsione, obnubilabantur sensus, & simul, caput convulsis musculis posterne vehementer retrahebatur, dum interim anterior pars colli valde intumescebat.

Nondum elapso anno, summam debilitatem, post singulum paroxysmum ejaculatorium & convulsivum experiebatur: Sed nihilominus, mens fœdis innutrita cogitationibus, & aliis forsan jam inhabilis, novas pollutiones continuo moliebatur; usquedum eo tandem debilitatis de-
venerit, ut metu perterritus mortis, a *re fœda dictu* abstinuerit: tarde sapiens, jam enim vicerat morbus; & illa erat partium adeo frequenter lacesitarum mobilitas, ut vel levissimus stimulus ægro sæpe ignotus, imperfectam ciens erectionem, citissimam sollicitaret fluidi feminalis evacuationem. Quænam inde cæterva morborum! Spasmodica illa capitis retractio supra dicta, jam habitualis & morbida facta, sæpius absque ulla sensibili causa, absque erectionis aut ejaculationis stimulo, ægrum sua sponte invadit, & tam acerbe, ut toto paroxysmi tempore, id est sæpe ultra quindecim
num-

numquam citra octo horas, tantos in parte postica colli & in dorso, pateretur dolores ut non semel ululaverit. Pharyngis actio adeo impedita erat, ut, ne vel guttulam liquidi, aut solidi micam deglutire posset; vocem semper raucam, non vidi paroxismo mutari. Vires omnino perdebantur; artem quam colebat deferere coactus, omni bono impar, auxiliis fere omnino destitutus per aliquot languit menses; eo infelicior quod nondum prorsus immemor, infortunii causam dediscere nequireret. Omnia in pejus ruebant; de misero tandem audiens, sponte illum adii. Cadaver aspicio palea jacens; pallidum, macilentum, foetentem, fere imbecillem video, vix demum hominem dixisses. Inscie effluebat saliva; premente diarrhea, propriis foedabatur excrementis; nares tenuem & aquosum sanguinem sepe fundebant. Mens adeo labefactata, quod primo intuitu testabantur oculi & facies, ut praei praei nescire vix posset; ideis vacuus stupidusque decumbens, de sorte nihil jam sollicitus aut lugens brutorum vivebat vita; raro, integro triduo deerat paroxismus. Frequens feminis effluvium absque titillatione & erectione; summa macies, nisi quod in artubus edematis initium aderat. Minimus, frequens, celer pulsus; anhela respiratio; vires nullae; oculi qui ab initio morbi debilissimi erant, nunc turbidi, lemosi, luscii & propemodum immobiles. Verbo, vix scedius concipitur spectaculum. Pauca tentavi remedia e genere tonicorum, quorum ope spasmodicos insultus, qui tam seve aegrum cruciabant, jugulare potui. Sed cum nulla sanationis spes remaneret; illa diu ingerere nolui, & mense Junii oedematosus obiit, vivere jamdudum nescius.

Omnes tam saepe non plectuntur; symptomata quae frequentius ex foedo more observavi,
sunt

sunt ventriculi & pectoris debilitas, ita ut imperfecte muneribus fungerentur; quod numquam accidere, quin totius corporis labes sequatur, apprime novit quicumque theoriam hominis vel cursim inspexit. Inde præsertim vidi vomitus, tusses, raucedines; virium deperditionem; decolorationem; pustulas frontem, tempora, nasum deturbantes; macilentiam, rugas; dolores capitis & tempestatum intolerantiam; oculorum languorem & visus alterationem; intellectus imbecillitatem, memoriæ deficientiam; quod & propriæ ægrorum litteræ mihi inscriptæ testantur (g).

In hypocondriacis, qui infami sæpe culpan-
tur vitio, sæviora citissime inducuntur sympto-
mata; dum enim, debilibus jam nervis, nova
accedit debilitans causa, velox necesse succe-
dit ruina; notum est notius, hypocondrialgiam
induxisse sæpe gonorrhæas simplices. Virum
hic vidi advenarium, qui, metu luis venereæ
manuali deditus pellutioni, eam reportaverat
hypocondrialgiam & anxietatem, ut ne uno
momento valens dici posset; & hæc erat men-
tis agitatio, ut nullibi quiescere posset, man-
sionesque perpetuo mutare cogeretur.

Tanti sunt nonnullis angores, ut cordati
mortem desiderent.

Vivere cum nequeam, sit mihi posse mori;

Dulce mori miseris, sed mors optata recedit. M.
Et fremens, ante biennium in epistola gallice
conscripta legebam, ni compesceret Religio, jam
valedixissem vitæ eo sæviori, quod propria culpa
sæva est. Similia habet Onania (h). Vidi sæ-
pe,

(g) Je sens bien que cette mauvaise manoeuvre, m'a
diminué la force des facultés & sur tout la memoir. 15.
Septembre 1755.

(h) Into such a deplorable condition had the frequent
polluting myself brought me, that I was considering, whe-
ther

pe, paroxismos epilepticos quibus semen profunditur, longe majorem debilitatem quam alii reliquiffe. Novi pariter coitum illis paroxismos renovasse; consentiunt H. *Ab Heer* (i), & A. *Didier* memorans virum monspeliensem mercatorem, qui veneri numquam libabat, quin mox epileptico paroxismo corriperetur (k). Si eo devenit hypocondrialgia ut subinde in maniam aut delirium degeneret, novi certo, masturbationem paroxismos citius excitasse; & duplici concurrente causa, vix reparanda labe cerebro infertur; hucque egregie consonant observationes alienæ, præter illas enim quas jam recensui, similem habeant Ephemerides. C. N. *Civis Marpurgensis temperamenti melancholici; vino ut tristitiæ alexipharmaco addictus, cum anno 1685. secunda vice nuptias celebraret, & veneri nimium indulgeret, incidit in maniam adeo immanem, ut catenis ligari debuerit* (l). *Jakinus* in commentariis ad *Rhasim*, posteris tradidit historiam viri melancholici, qui ex profusa venere, post paucos dies tabe & mania correptus est (m). Obstipam illam rigiditatem a *Boerhaavio* memoratam, observavi & ipse in masturbatore, eo provectam, ut num superior detur gradus nesciam. Inceperat morbus rigiditate colli & lumborum; invasit demum artus, & infelicem vidi juvenem, lecto affixum, supinum, ne manum aut pedem movere potentem, fameque necandum, ni ori alimenta admovissent necessarii. Tam deplorandum statum

per

cher I had not. deserved the judgment that God sent to Onan; and so apprehensive I was of it, that it brought me into a kind of Despair, till I had recourse to two most excellent and pious Divines &c. p. 19.

(i) *Observationes medicæ oppido raræ observ. 19.*

(k) *Quest. med. an Epilepsie mercurius vitæ?*

(l) *Decur. secund. ann. 4. obs. 166. p. 327.*

(m) *Vid. Schenckium L. I. Obs. 236. m. t. 1. p. 284.*

per aliquot hebdomades tranavit, viribus demum omnino destitutus, fatis placide obiit.

Non modo innumeras chronicas pœnas inducit masturbatio; sed & acutas pessimas reddit; *malignitatem*, quæ nihil est mihi nisi defectus vis vitalis, deficientibus præsertim, aut alteratis spiritibus animalibus, facillime arcescit; typum depravat morborum; & vix emerfi ægri, longa & tædiosa convalescentia premuntur. Legitur jam apud *Hypocratem* historia adolescentis, qui post venerem & vinum, acutum irregularem valde & lethalem incurrit morbum. *Melibææ* adolescens quidam, ex comessationibus, liberaliore potu ac venere, longo tempore incaluit & decubuit. Horrorem autem sentiebat & æstuabundus erat, pervigil neque siti premebatur. Alvus prima die stercorea multa demisit cum magno humorum affluxu, proximisque diebus aquæ similia plurima prodire. Urinas reddidit tenues, paucas, decolores. Spiratio erat rara, magna ex longis intervallis. Præcordiorum contentio submollis aderat, utrinque promissa, perpetua, & continens cordis palpitatio, urinam minxit oleosam, paulatim mente motus est, compositusque erat & taciturnus, cutis resiccata & distenta, alvi recrementa vel multa & tenuia, vel biliosa & pinguia. Decimo quarto exasperata sunt omnia, mente motus est, valde deliravit. Vigesimo vehementer insanivit, corporis incontinentia & jactatio aderat, nihil minxit, potionem vix continebat. Quarto & vigesimo phrenitide periit (n). Miserrime demortuos vidi, qui coitu frequentiori enervati, lue venerea fœdabantur.

Hæc omnia de viris præsertim dicta sunt; sed quod dolendum, & quod invitum, nec nisi flagranti desiderio prodesset motus, memoror; nevo masturbatorio non caret omnino amabilis

K

fe-

(n) Epidem. Lib. III. sect. 3. ægr. 16. Foes p. 1117.

sexus. *Propertii* non renovabo exprobrationem.

Objicitur toties a te mihi nostra libido;

Crede mihi, vobis imperat illa magis (o).

Propertio enim non assentiuntur *Hypocrates* (p) aliique per plures; & ex quacumque parte stet rectum, parum huc refert. Sed hoc docuit observatio, fœminas esse quæ exteriorum genitalium, aut vaginæ frictione, coitus voluptatem imitari conantur. Tanta ne potuit fieri gentis humanæ depravatio, ut qui sensus concessus erat ducturus in mutuam voluptatem dulci copulatione; jam infando abusu, solitaria pollutione, ambo ad omnigenam ruinam deducat: hæcne vis legum & morum? Certo, qui carent, opusculum observationibus non ditabunt.

Huc referenda feminina stupratio quam *Clitorideam* si velis dicas. Dum sæpe ludit *Natura*, nonnullas creavit mulieres, quæ ut *nimpha* magnitudine, sic abusu, de usu nesciæ, virum mentiuntur; fricatæque fricando, coitus gaudia imitari satagunt. Genus viris infensum & osum, veteribus haud ignotum; *Tribades* dixerunt, in suasque distinxerunt classes. Nec illarum nomina siluerunt authores, *Sapho* juniori ordinis institutionem tribuentes (q). Num frequentius, num rarius inter feminas quam inter viros, vitium quod expugno; noscere nihil interest. Docuerunt *Cleopatra* & *Messalina* coitum immoderatum longe minus eas debilitare quam viros; nec recentiora deessent exempla; & quotidiana praxis monstrat longe plures viros quam feminas, morbos ex nimia venere pati. Nec latet physiologica ratio; femininum enim sperma vitali femi-

nio

(o) *Lib. III. Eleg. 18.*

(p) *De genitura, Foes. p. 233.*

(q) Conferri potest doctum opusculum quod olim edidit Ill. T. Fronchin, *Dissertatio inauguralis de Nympha*, Lugd. Batav. 1730.

nio orbum, longe minoris est elaborationis & momenti quam verum semen testiculare, accedereque videtur ad humorem quem fecernunt prostatae (r). Damna tamen non semper effugiunt omnes illae quae limites excedunt, & memoria numquam excidet, si deficerent codices, quod aestate anni 1746. puella viginti tres annos nata, sponcione facta, audacter cum sex militibus hispanis luctam veneream suscepit: cum vero animose tota nocte in villa monspe-liensi, urbi proxima militasset; mane, semianimis in urbe reportata fuit, vitamque eadem die cum uterino sanguine profudit (s). Proprias confessiones *Onania* collectas evolvendo, invenimus eosdem planctus quos jam ediderunt viri; saevissimas praesertim hysterias; acres pruritus; icterum; ventriculi & dorsi acerbos spasmodicos dolores, *cramps* dicunt; nasi dolores; alvi talem adstrictionem, ut ex conatibus deponendae sedi necessariis, obcoetationis metus induceretur; fluores albos; uteri procidentias & exulcerationes; clitoridis elongationem & herpetem; furorem uterinum aliaque id genus (t). Sed tot calamitates diutius intueri dolet; quomodo inducantur nimia feminis emissionem, & quid possit emissionis modus, nunc est exponere.

K 2

Ætio-

(r) Minus convenit explicatio mea, cum sententia quam ex veteribus depromptam, summa ingenii sagacitate adstruere conati sunt Ill. Phisici *Galli* quos magni facio: Sed convenit aprime cum sententia *Hypocratis*, cujus veritatem, extra dubii terminos posuisse videntur observationes Illust. *Halleri*, quales habentur in dissertatione Cl. *Kuhleman*, de negotio generationis in ovibus, *Lipsiae* 1754.

(s) An inde aliquid accedit roboris ingenioso sistemati Cl. *Emett*?

(t) Confer. *Onania* p. 8. 14. 15. 20. 21. 59. 130. 153. 161. 162. 217. 238. 239. 240. 260. 319. 321. --- 330. Ubi & circa *Tribades* nonnulla leguntur.

Ætiologia.

Non immorabor exponendæ secretioni feminis; usum tantum narrabo & quid de præstantia crediderunt artis magistri. Illud ex toto corpore separari credidit *Hypocrates*, imprimis verum ex capite. *Viri* genitura ex universo humido, quod in corpore continetur, proficiscitur, ubi id, quod validissimum est exernitur. Cujus rei istud est argumentum, quod ubi rem veneream exercemus, tantillo emisso, imbecilles evadimus. Istud vero sic se habet. Ex toto corpore venæ & nervi in pudendum procedunt, quorum attritu, ex calefactione & repletione, velut pruritus exoritur, indeque ad totum corpus voluptas & calor permanat. ---- Sic vero etiam in homine quod validissimum est & pinguisimum, a spumescente humore secernitur, & ad spinalem medullam progreditur (u). Viam deinceps quam sequitur sperma exponit; & alibi sententiam de natura spermatis similiter narrans, memoranda habet verba; semen genitale ex omnibus corporis partibus provenit, ex sanis quidem sanum, & ex morbofis morbosum. Si igitur ex calvis calvi gignuntur, ex cæsis cæsi, & ex distortis ut plurimum distorti, eademque in cæteris formis valet ratio, quid prohibet cur non etiam ex macrocephalo macrocephalus gignatur (x)? Illi non dissentit *Galenus* nec

(u) De genitura *Foes* p. 231.

(x) De Aere locis & aquis text. 36. *Foes* pag. 289. Conferat. De morbo sacro text. 5. *Foes* p. 303. Illustr. De *Buffon* qui sententiam *Hypocratis* circa fecundationem rejicit ut supra monui, illius sistema circa ortum feminis omnino tuetur. Sed quod notari dignum mihi videtur, ea harmonia & concinnitate destituitur hodie qua olim nitebat. Admittebat enim prisca anatomia vasa quæ particulas feminales e partibus ad lumbos veherent: cum vero illa antiquaverit recentiorum indu-

nec miratur debilitatem quam inducit coitus: *Sperma hominis, inquit, descendit ex omni corporis humore, qui fit ex subtiliori natura. Hoc autem sperma habet nervos & venas proprias attrahentes se a toto corpore ad testiculos (y). Neque vero solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri continget hoc tempore, sed etiam spiritum vitalem. Nam & hic ex arteriis una cum seminali humiditate evacuetur: quare nihil mirum est, immoderato coitu utentes imbecilliores reddi, a toto corpore utroque syncerissimo ablato (z). Nec injucundum erit eundem audire narrantem placita Philosophorum circa vivificum liquorem. Aristoteles excrementum ultimi alimenti semen definivit, quod in se vim conficiendi tale aliquid continet, quale est id a quo projectum est. Pythagoras optimi sanguinis spumam semen asserit. ----- Alcmaeon cerebri particulam. Plato spinalis medullae profluvium. Epicurus corporis & animae modicum quiddam avulsum. Democritus ab omnibus precipuis partibus corporis semen derivari credit, ut ossibus, carne, venis (a). Si plures evolvas, eadem ubique invenies; uno ore, omnes qui de spermate loquuti sunt, illud tanquam humorem*

K 3

pre-

industria, via defuit Illustr. viro qua *moleculas organicas* ex omnibus partibus ad testiculos deduceret; inde rem factam assumpsit, quomodo fiat parum scitans; nec alius datur modus nisi absorptio venulis, traductio ad cor, e corde discessus ad omnes arterias, usque dum omnis massa sanguinea, successive spermaticis colatoriis applicata fuerit. Sed quot & quantæ difficultates?

(y) *De spermate* Lib. I. Cap. I. oper. Tom. VIII. pag. 135.

(z) *De semine* Lib. I. Cap. XXV. oper. Tom. I. pag. 1281.

(a) *De historia philosophica* Cap. CVIII. oper. Tom. VIII. pag. 35.

pretiosum, & valde momentosum habent. Num idem sit cum fluido nerveo ille solus exponere potest, qui fluidi utriusque naturam probe callet. Phœnomenis inductus illam opinionem amplexus est Fr. Hofman. Planissime perspicitur, quantum sit illud commercium, quod cerebro est cum testibus, ---- siquidem & cerebrum, & testes, subtilissimam & delibatissimam lymphæ partem a sanguine separant, quæ tonum ac motum partibus fœnerat, atque etiam animæ functionibus inservit. Quamobrem non aliter fieri potest, quam ut nimia ac superflua ejus excretio & robur ingenii infringat & vires corporis labefactet (b). Liquidum seminale, cum eo quod in cerebro secretum, per cunctos universi corporis nervos distribuitur, ejusdem fere est indolis ac essentiæ; quamobrem quo evacuatio illius est copiosior, eo parcius liquidi animalis in cerebro contingit secretio (c). Ill. Gorterius encomia magis adhuc celebrat, semen inquit est succus nobilissimus, omnium elaboratissimus, ultima coctione corporis conflatus, qui forsan eodem modo, ac spiritus animales & vitales, ex nobilissima parte humorum originem ducit, quod ex eorum consensu patere videtur (d). Humorem demum omnino necessarium, dicas si lubet oleum essentialiale, vel rectius forsan, spiritum rectorem, quo evolato, reliqui in vappam mutantur.

Sed inquierent, quid intercedit nobilitati humoris secreti, imo excreti vel saltem in acervariis suis repositi, & vi corporis? Conceditur, sanguinis, feri, lymphæ, evacuationem debilitare; de femine, vix intelligitur. Simplex

(b) Ubi supra Cas. 102, p. 293.

(c) Ibidem.

(d) De perspiratione insensibili, Cap. XVII, §. 5. p. 219. Thesis extat in qua G. A. Jacques quærebat anno 1720. An humorum præstantior, semen? & affirmative pro loci more respondebat.

plex & facilis responsio. Secernitur enim semen, sed nisi continuo depravato abusu aut morbo ejiciatur, sanguini continuo restituitur, & merito annumeratur classi humorum quos schola dicit *recrementitios*. Id optime jam noverunt antiqui fuseque multibi exposuit *Galenus*, contendens, in iis qui venere non utuntur omnia semine plena, licet si circa modum toto cœlo aberaret; nec inde minor observationibus fides. *Velim autem & te quicumque tandem mea scripta versabis, etiam nunc in honorem veritatis, ea quæ dicta sunt, exquirere non frigide nec oscitanter, neque enim sic inveniantur; --- nimirum quod animalia quæ a conversatione feminarum abstinent, omnia semine plena habent; --- si vero animal aliquod per assiduos coitus semen evacuavit, nulla pars semen habet (e)*. Multus est ibidem, ut exponat quomodo parca feminis quantitas, multum roboris corpori tribuere possit, sicque rem fieri statuit; *sincerissima est testiculis feminis qualitas, & propterea celerrime omnes animalis partes ejus participes faciunt (f)*. Pluribusque deinde adductis exemplis, quibus probat, causam specie levem magnos producere effectus, addit, *quid igitur mirum est etiam ex testibus in totum corpus facultatem quamdam distribui? qualis nervis quidem sensus & motus ex cerebro, arteriis vero pulsandi facultas ex corde (g)?* Plures dantur humores qui novis secernuntur usibus; sit instar omnium saliva, cujus profusior evacuatio suos & graves morbos inducit. Via qua humoribus restituitur magis fateor patet quam via feminis; huic enim nullum sub nudos sensus cadens speciale canale; sed continua fit

K 4

absor-

(e) *De semine* Lib. I. Cap. XXV. *Oper.* Lib. I. p. 1279.

(f) *Ibidem* Cap. XXIV.

(g) *Ibidem*.

absorbtiō venis bibulis, quæ ex omni spermativis via oriuntur, ex epididymide, canali deferente, & præsertim vesiculis seminalibus. Innumeræ adduci possent illius regressus probationes, quibus in tanta luce supersedere licet; verba tantum excitabo Illi. *Halleri: Semen in vesiculis adservatur, quamdiu neque vigil homo venerem exercet, neque per insomnia ludit. Eo tempore toto præsens quidem copia animal ad venerem stimulat, sed multa & maxime volatilis, odora, vis seminis resorbetur in sanguinem, eique addita, miras mutationes inducit, barbam, pubem, cornua produci jubet, vocem mutat, moresque. Neque enim hæc animali ab ætate accedunt, sed a semine (b). Quæretur adhuc, omnem enim lapidem movent cavillatores, cur Eunuchi qui sicut masturbatores semine carent, horum morbis non vexentur? Facilis solutio nobis, veteribus difficilior. Novam elaborationem accipit in testiculis pars illa humorum quam semen in potentia dicerem, sicque fit semen in actu quod novis contractis proprietatibus, in usum corporis vertitur, illique vim novam conciliat; sicut saliva quæ in sanguine jam existebat, effectus edit post secretionem, quos humorum massæ relicte, numquam edidisset. Semen vero illud in potentia jam est pars sanguinis elaboratissima, eo enim copiosius & perfectius separatur semen, quo perfectior ipse sanguis, qualem præbet juvenis & vegetus homo, dum hac secretionem carent, ægri, cacochimi, debiles, senes. Nunc sic explicatur phænomenum. In masturbatoribus deficit & semen in potentia, quod jam magni est*

(b) *Primæ linæ physiologiæ* §. 790. Qui uberiora desiderat, conferre potest inter plures alios *Skmeiderum de seminis regressu ad massam sanguineam, supplement Actor. erud. Lips. T. V. p. 408.* opusculum reperiendum in *Onaniæ* collectione p. 252.

est momenti, & feminis in actu effectus, dum hoc tantum carent Eunuchi priori verum gaudent. Petitur quare castrata animalia ita mutantur, ut quasi fœmineum habitum acquirant? Respondemus cum Th. a Vega illud provenire ex aura quadam seminali in generatione seminis elevata, quæ ita totum corpus immutat, ut ipsæ carnes non liberæ evadant: experientia enim comprobatum est, non castratorum animalium carnes seminis aliquod virus referre, unde aliquando contingit, ut non castratorum porcorum carnes, dum coquantur, tam graveolentem odorem de se spargant, quod minime contingit in castratis (i).

Præterea, coitus non nocet tantum ratione amissi spermatis, sed quoque epilepsiæ ut cum Democrito loquar, quæ ejaculationi comes est, cujus damna non ferunt Eunuchi. Hæc actio vehementissima est, & convulsioni proxima, hinc mire debilitat, & late sistemati nervoso nocet (k). J. A. Borelli quam plurimum tribuere videtur huic causæ; licet cerebrum, & testiculi sint officinæ discretæ inter se, quia tamen in eodem corpore animalis continentur, mirum non est quod se mutuo afficiant, & compatiantur; verum mirabilis consensus, qui intercedit inter testes, & cerebrum pendere videtur ab alia longe diversa causa. ,, Videmus enim, quod in æstu venereo ,, valde perturbantur animalia, afficiunturque ,, convulsiva quadam passione, & veluti epileptico suavi deliquio: hoc autem nullo pacto fieri posset, absque vehementi agitatione spirituum animalium & concussione cerebri, & totius nervosi generis ,, (l). Galenus causis quæ

(i) Regneri de Graaf de virorum organis generationi inservientibus sub finem Confer. J. A. Borelli Lib. III. Cap. XII. prop. 171.

(k) Halleri lin. physiol. §. 802.

(l) De motu animalium Lib. II. Cap. XII. prop.

quæ ex coitu debilitatem generant, jam adscripserat voluptatem, *quæ ipsa per se sufficiens est vitalem firmitatem solvere* (m). Et Sanctorius magis vituperat agitationem quam emissionem; *corporis agitatio in coeundo, magis nocet, quam seminis emissio: hæc solum viscera, illa omnes nervos & viscera, defatigat* (n). Hic ni fallor errat Ill. Gorterus dum damna concussionis nihili habet, *quia inquit corporis agitatio nihil differt ab aliis corporis exercitiis* (o); motus est enim convulsivus, & quisque novit quantum lassent convulsivi insultus. Sed ad resorpti seminis actionem.

Agit in corpus, robur conciliat, & plures functiones robori connexas in actum deducit. Modus vero quo agit, res est ex illis circa quas omnino cœcutimus. Qui effectus *spiritus vectoris* intelligit, ille quæsito lucem affundat. Leniter forsan stimulat; quicquid sit parum refert: hoc tantum assumimus quod demonstravit observatio, nimirum ejaculationes solidorum tonum minuere; quot inde morbi illum non latebit, qui novit vi solidorum totam niti œconomiam animalem.

1. Digestio turbatur, ea forsan causa, quod nulla alia functio tam integras vires requirat; inde est cur prima damna patiatur ventriculus.

2. Ex vitiata ventriculi pepsi, debilitatoque aliarum partium robore, sequitur defectus coctionis & nutritionis, & omnium chronicorum morborum generationi par est sola ventriculi labes; nemo valet enim qui debilem nactus est ventriculum. Dum indigestione premitur aliquis, nulla recte succedit functio; sed ob-

tur-

(m) *De semine* Lib. I. Cap. XXV.

(n) *Sect. VI. aph. 39.*

(o) *Commentar. in eund. aphor. p. 525.*

tunduntur imprimis, tum interni tum externi sensus, labunturque nervorum vires; nec apprehendit, nec imaginatur, nec audit, nec videt, nec dormit.

3. Nervos debilitat, omnesque tum spasmodicos tum paraliticos morbos inducit; ea est enim lex humanæ machinæ, ut semper generis nervosi morbi succedant quoties deficit coctio; nec illos unquam sanabit qui hanc nesciet observationem. Præterea si humor feminalis idem est cum fluido nerveo, nova emergit ratio deficientiæ ultimi. Effeminantur demum repetitis spasmis quos inducit ejaculatoria commotio, ex illorum autem labe augetur ventriculi infirmitas; nam cum nulla pars tot gaudeat nervis, præ omnibus aliis, vitiis nervorum vitiatur.

4. Transpirationi & omnibus aliis functionibus officit; nova inde cacochimiæ scaturigo. *Impedit perspiratum, quia diminuit vires (p).*

Patet cui novit hominem nullum dari morbum chronicum quem ex quadruplici illo fonte deducere nequeas: omnium symptomatum pathologiam exponere tædiosum foret: legi possunt quæ huc scripsit Ill. *Gorterus (q)*. Ill. *Gunzius* tentavit explicare mechanice damna respirationis (*r*), sed sagaciter magis quam accurate. Circa modum quo inducuntur morbi oculorum, multi sunt *Sanctorius & Hofmannus*; vera dixerunt: causam præterierunt quæ mihi præcipua videtur, vividiorum volo affluxum humorum ad oculos, quem satis testatur scintillatio toties apud bruta coitus tempore observanda. Sic enim distenta vasa tonum deinceps amittunt, & facillime obstructions incurrunt,
ner-

(p) *Sanctorius sect. VI. aph. 37.*

(q) *Ibid. Cap. XVII. §. 8. 12.*

(r) *Comment. in libr. de diæta acutorum p. 228.*

nervique paralifim ; quis inde non succrefcet
oculorum morbus ?

Mentis morbos quis ex corporis vitiis intel-
liget ? Hoc verum eft : repugnat , corpus in
fubftantiam non corpoream agere : probant phœ-
nomena , corpori compati mentem ; tardior e-
nim aut rapidior circulatio , dilutior aut den-
fior fanguis , animi judicia protinus mutant ;
fed afficitur præfertim fpirituum affectibus :
modum nescimus & parum refert . Docuit ex-
perientia , in eodem corpore fano , effe vires
mentis ut vires corporis .

----- gigni pariter cum corpore, & una
Crefcere sentimus, pariterque fenefcere men-
tem,

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; fic animi fequitur fententia tenuis.

Inde ubi robustis adolevit viribus ætas:

Confilium quoque majus, & auctior eft animi
vis:

Post ubi jam validis quaffatu'ft viribus ævi

Corpus; & obtufis ceciderunt viribus artus:

Claudicat ingenium, delirat linguaque, mens-
que,

Omnia deficiunt, atque uno tempore defunt.

Quin etiam morbis in corporis avius errat

Sæpe animus, dementit enim; deliraque fa-
tur (s).

Sic delineatis quæ ad morbos ex venere in
gnere pertinent; incumbit ut inquiram cur ci-
tius & acerbius ex maftrpatione nafcantur.
Qui fpecialem actionem Providentiæ ubique
fupponere amant, refpondere non hærebunt,
rem fic voluiffe Deum ut plecteretur fcelus.

Cum

(s) Lucretius de natura rerum Lib. III. verf. 446.

Cum vero firme crediderim, summum Numen suas corporibus indidisse leges, quibus continuo regantur, & quarum normam, numquam nisi in paucissimis reservatis casibus mutat; sum ex illis qui non sponte confugiant ad miraculosas causas, quamdiu non desunt phisicæ, nec in nostro casu desunt.

Primam, præbet observatio *Onaniæ*, qui sicco tamen pede transiit hujus phœnomeni explicationem, ut alia plura quæ medicæ sunt provinciæ; imperium volo illud quod in mentem masturbatorum arripit detestabilis mos; ita ut obscœnæ ideæ, illos, omni tempore, ubique, inter severiora negotia, ad aras usque, volentes, nolentes, impetuose obsideant (t). Nihil autem spiritus magis dissipat mentemque delassat quam intenta ejusdem ideæ volutatio. Plus virium deperdit qui attente per horam unam eidem ideæ addictus est, quam si tota die, sed de variis, cogitasset; recreat enim diversitas. Nec latet causa fœdarum illarum & continuarum cogitationum; dum nimirum ad veneretas ideas sponte sua movetur mens, nullo egens objecto externo, mox, accedente vi potenti consuetudinis, turpia continuo molitur, iisque discedere nequit. Inde vero, non modo minuitur vis animi & corporis; sed & residuæ vires omni ineptæ sunt muneri, veneretis ideis alias continuo obtundentibus. Plures excitare possem juvenes, qui tali pessundati causa, defides,

(t) No sooner has uncleanness got the mastery over the heart, but forthwith it pursues the Man everywhere, and keeps its possession of him at all times, and in all places. Upon the most serious occasions, and in the very acts of Religion he ever-and-anon finds himself transported with lustful conceptions and desires, which incessantly follow him, and take up his thoughts &c.

fides, miseri, infelices tota remanebunt vita, quam fauste longam non trahent.

Secundam causam monstrat *Sanctorius*, coitus mediocris juvat excitatus a Natura: a mente mentem & memoriam lædit (u). Natura enim coitum ardet, ubi genitalia turgent revera femine. Mens verum obcœnis dedita, feminis educationem sollicitat licetsi vix ullum adsit semen, talis enim genitalium fabrica ut sæpe mentalis, externus, vel morbidus stimulus, spermatis partes agens erectionem cieat. Satis vero patet, ejaculationem sic vi extortam longe magis nocere multiplici nomine quam illa quæ redundantia feminalis humoris arcessitur. Nec lex est hisce partibus specialis; suum est plerisque functionibus tempus, extra quod si illas exercere conemur, pœnitent semper.

Secundæ causæ connectitur tertia, frequentia nimirum facinoris. Dum incumberam Philosophiæ studio in Academia Genevensi, quod tota vita gratus gaudebo; vidi non semel horrore perculsus, viderunt & alii egregii commilitones, juvenem alienigenum, qui, tanta prurigine, vi consuetudinis & incipiente jam stimulo morbido inducta, fervebat, ut sibi temperare non posset, quin in ipso prælectionum tempore, balanum titillaret. Non diu dilata pœna, post biennium enim tabidus obiit. Similem historiam habet *Onania* (x). Nec mirum quicquid habet pruritus ille; pars enim quæcumque animalis sæpe irritata, morbidam acquirit mobilitatem, eosdem motus ut fusius infra dicetur cientem quos antea artificialis irritatio; Sic jam narratum est ex anglica collectione, furorem uterinum ortum in femina post mastuprationem.

Secunda & tertia causa solutionem præbent
obje-

(u) *Sect. 6. aph. 35.*

(x) *p. 126.*

EX MANUSTUPRATIONE. 159

objectionis , quam hic recensere fas sit . Reus quisque sibi assumit panegyrim quam pro *Diogene* edidit *Galenus* scribendo , *Diogenem cynicum* , virum alioqui omnium mortalium , quod ad continentiam pertinet constantissimum , libidini tamen indulgisse , non a copulata illi evacuationis voluptate , veluti bono aliquo illectum , sed ut noxam a retento semine , evitaret (y) . Plura regerenda habeo ; 1. enim Apologiam *Galenus* nihili esse monuit inter alios plures *Gasparus a Reyes* ; postquam enim experientia doctus , posuit , semen in vesiculis coacervatum minime nocere , & si turget , succedere pollutionem nocturnam ; addit , inde colligendum est , turpissimum ac spurcissimum extitisse *Diogenem Cynicum* , dum salutis causa , manu hymeneum celebravit : ---- quare etiam culpandus *Galenus* , qui continentissimum illum extitisse ait , cum tamen nullam hic continentiam servare voluerit , & infamis potius masturbator fuerit (z) . 2. Concessa quidem ejaculationis necessitate patet ex tertia , secunda , imo & prima causa , damnorum ex masturbatione , assignatis , illam infamem praxim , vel seposito crimine , medicum numquam admittendam esse , damna siquidem necesse infert . Qui enim illi se tradunt , non feminalibus , sed mox coacta vi , mentalibus stimulis auscultant , eo sæpe tempore , quo nedum abundet sperma , quin imo deficit . Fœdantur & pueri & puellæ , monstrantibus viam fociis , diu sæpe ante tempus quo Natura primos ciet veneris stimulos . Fœdantur debiles qui semine & sanguine carerent : sed heu quonam successu ? Dum hæc scribo accipio epistolam , & post innumerarum ægritudinum recensionem lego ; numquam credidissem tot infirmitatibus

(y) Oper. omn. t. 4. p. 153.

(z) *Elysus jucundarum questionum campus. quest.*

tibus premi posse Naturam humanam . Sic luget autem vir qui debilis natus , morbum manu juvenis adhuc auxit . Sed e diverticulo ad viam .

Quarta causa , cur emissa eadem feminis quantitate , majora damna inducat masturbatio quam coitus , hæc est ; quod licet si frequentiores non succedant ejaculationes , nihilominus , continuæ illæ erectiones quas stimulationibus cient , potenter vires enervet ; omnis enim motus intensior , spiritus animales dissipat ; defunt aliis functionibus quæ sic imperfecte succedunt ; & morbi ex duplici generantur causa . Præterea , partes sæpius distentæ omnem demum tonum amittunt ; quod nos docet , cur paralyfis genitalium & gonorrhœa simplex , invadant sæpius masturbatores quam venereos .

5. Decubitus , in quo omnes pacati sunt muscoli , damna debilitationis minuit ; dum e contra , si Pollutores sedentes aut orthostadii semen sollicitent , major succedit labes . Musculi enim jam propria actione lassati , novo concussu magis mulctantur . Inde ortum ducunt lumborum dolores , quibus sæpe cruciantur . Narrabat quondam sagax & expertissimus Chirurgus de juvene , qui vulgivagæ veneri infimioris notæ libans , vixque alibi quam in triviis pedibus stans coitum celebrans , sic sibi conciliavit , præter sævissimam lumbaginem , atrophiam semi paraliticam femorum & crurum ; qua lecto affixus , & crescente morbo , post sex menses obiit .

6. Consentiunt omnes , sanum & vegetum corpus expirare & inspirare cutaneis poris ; illamque materiem expiratam , si alio inspiratur , huic vim & robur impertiri numerosæ demonstrarunt observationes : Docuerunt aliæ , expirationem majorem esse tempore coitus ; inde
ergo

EX MANUSTUPRATIONE. 161

ergo sequitur labem quam infert coitus, refarciri utrinque, inspiratione expirati personæ concumbentis. Expiratio enim inspirationem non turbat, cum cuique functioni sui sint distincti canales.

7. Paulo subtilior hominis consideratio, novam adhuc ostendit causam. Novimus enim, lætitiā animos erigere, circulationem juvare, vires intendere: si ergo lætitiā animi, quam a mechanica voluptate recte distingui velim, nam toto distant cœlo, si lætitiā animi inquam, feminis evacuationem comitatur, hujus incommoda quodammodo refarciet, quod & ipse *Sanctorius* notavit; *post nimium coitum cum muliere quam maxime concupita, non sentitur illico lassitudo: animi enim consolatio juvat tunc perspirationem cordis, & auget ejus robur, unde in ipso, quod amittitur, promptius remittitur (a).* Et hoc nixus aphorismo, merito scripsisse videtur *Venette*, concubitum cum eleganti fœmina minus lassare quam cum alia. Vix autem videtur dubium, quin mens majori gaudio perfundatur, dulces sequens amplexus, quam libans fœdæ, turpi & criminali lasciviæ. In priori casu, voluptas capit mentem; in secundo, mens allaborat ut voluptatem capiat; sicque in primo, partim reparatur virium dispendium, quod in altero augetur.

Patet ex prædictis, masturbatores omnes recenseri posse inter illos qui nimis usi sunt coitu; sicque de illis vere prædicari omnes morbos quos inducit profusior venus. 1. Enim ut superius demonstratum, longe extra necessitatem sperma educunt; 2. ubi adest necessitas coitus, aufertur ultra necesse, siquidem pericula habet manustupratio coitui aliena. Metus incurrere morbos fuscè antea enarratos, sufficiens videtur ratio quæ hominem, quemcum-

L

que

(a) Sect. 6. aph. 6.

que modo non delirum a tali praxi arceat; aliasque addere vix necessum credo; ne tamen omnino mancum opusculum videatur, pauca adjicienda veniunt.

1. Vix ullum scelus invenies quod citius & acerbiori pœna plexus sit Deus.

2. Nullum datur quod magis gentis humanæ propagationi noceat; nullum quod magis societatis amœnitates destruat, dum vim frangit mutuæ illæ propensionis qua arcte vinciuntur sexus.

3. Ubique verum effatum Poetæ

O miseri, quorum gaudia crimen habent.

Sed nec infeliciores dantur quam nostri; nulla enim possibilis excusatio; turpitudine anxietates auget; alia vitia fateri audent Rei, plures e contra Onaniæ scribebant se mortem favissimam passuros potius quam vel coram deo venire post talem confessionem. Eo devenit sæculum nostrum, ut illegitima venere vix pudeat, sæpe gloriatur; infamia vero notantur masturbatores. Omnis inde abjecta consolationis spes. Innumeræ desperationis causæ quotidie oriuntur.

Qui attente perpendet omnia damna quæ accurate superius recensui; præter morborum metum, per plures alias inveniet rationes, inter quas præcipuæ videntur labeles quam patitur mens, qua, homini nihil metuendum magis. Morbida progenies quæ omni hora opprobriis & dolore parentes culpat. Imo sæpe dulcis invidendi conjugii dempta spes; vel quod acerbius longe, infelicis rixæ? Hic vivit artifex qui propria arte debilitatus, & inde piger, defessus, morbidusque factus, & veneri ut labor impar juvenem salacemque fœminam lucris causa ducens, quicquid, matrimonium, calamitatis cingere potest experitur. Sed jam ad therapeutiam accedo.

Praxis.

Observationes præbuerunt celeberrimi medici, *Onania*, & propria praxis, ex eodem triplici fonte auxilia depromam.

Prognosis læta non habet. Mortem indixit *Hypocrates*; *Miserrimus est Morbus* inquit *Boerhaavius*; *nulla enim fere spes superest, sæpe vidi, neque unquam curare potui* (b). Ill. *Van Swieten* medebatur in cassum per triennium juveni de quo memoratur. Ipse mortem miseram observavi & narravi, & nonnullos sublevare vix potui. Sed tamen omne non deserendum tentamen: animos erigunt successus optimorum Medicorum, *Onaniæ*, imo & quondam proprii.

Curatio ex aliis Medicis.

Hoc est iussum *Hypocratis*, in quo inter egregia, nonnulla invenies quorum futilitas infra demonstrabitur; hæc est enim gentis humanæ infelicitas, ut vix ullus imo e præstantissimis medicis, omni vacuus sit hypothese, circa causas morborum: & si quando medelam ex hypothese instituerunt, sæpe, ut ut infelix eventus, propriis excogitatis nimis indulgentes, vim morbi, ne minimum medelam culpant; & sane hypothese indulgebat *Hypocrates* dum purgationes suasit. *Cum ita habuerit, si per exordia curandum susceperis, fomento toti corpori admoto, medicamentum per superiora purgans bibendum exhibeto, posteaque caput purgato, deinde vero deorsum purgans propinato. Ad curationem autem vere præcipue aggredi velis, posteaque serum aut lac asininum propinato. Lac vero*

L 2 bubu-

(b) *Prælection. in propr. instit. ub. sup.*

*bubulum per quadraginta dies bibendum exhibe-
to. Vesperi quamdiu lac bibet, alicam sorbendam
dato, a cibis autem abstineat. Cum vero a lactis
potu cessaverit, mollibus cibis, a paucis initio
ducto eum reficito, & quam maxime incrassato.
Per annum crapula, venere & immoderatis exer-
citationibus abstineat, præterquam deambulationibus,
in quibus frigora & solem nitet (c). Dif-
ficultates curationis, potius quam curationem
optime monstravit *Batavus Hypocrates*, lac in-
quit non retinent, equitatio non prodest, querun-
tur enim sibi vires omnes inde labescere, post mu-
sculorum enim motum etiam largius per nocturna
ludibria & semen profundunt, & vires; & rede-
unte die sudore madidi, atque ex ipso somno de-
bilitati lectum relinquunt. Sed neque aromata fe-
runt, quorum eadem noxa est; sola spes est inquit
in bono alimento, moderato corporis exercitio,
cum pediluviiis conjuncto & frictionibus cautissime
adhibitis (d). Inter consultationes quas addi-
dit Ill. Discipulus *Hallerus* una reperitur pro
viro qui coitui planissime ineptus erat. Sic com-
pendiose enarratur casus. „ Vir triginta anno-
rum adeo organa generationis labefecerat,
ut semper efflueret semen quotiescumque
vel tantillum membrum virile intumeret,
quod tamen perfecte numquam erigebatur,
neque tum impetu semen ejaculabatur, sed
guttatim profluebat. Itaque ad coitum planif-
sime ineptus, memoria læsa, ventriculo, re-
nibus, cruribus &c. Recusavit uti commen-
datis remediis, sed ad cœlibatum se ipsum
damnavit, mortuus deinde dysenteria mali-
gna. „ Sic rescripsit *Boerhaavius*.
„ Semper habent hujusmodi mala difficulta-
tem, nec se manifestant, nisi invalido jam
ex magnitudine morbi corpore, quando fera
„ fere*

(c) *De morbis. ubi supr. Foef. 479.*

(d) *Ubi supra.*

EX MANUSTUPRATIONE. 165

„ fere medicina paratur , puto tentandam cura-
 „ rationem hisce remediis; 1. utatur victu sic-
 „ co, levi, ex avibus, bubula, ovilla, vituli-
 „ na, cervina, assis potius quam elixis, cere-
 „ visia pauca at meraca, vino modico sed ge-
 „ nerosissimo. 2. Exercitia corporis sint mul-
 „ ta, sensim aucta, quotidiana, vacuo ventri-
 „ culo, ad levis sagitationis initia. 3. Lum-
 „ bis, Peritoneo, Pubi, inguinibus, scroto,
 „ applicentur omni mane & vesperi, frictiones
 „ institutæ cum pannis laneis, siccis, calidis,
 „ & retentis supra fumum incensi olibani, ut
 „ optime sint penetrati a fumis hisce dum fri-
 „ catio peragitur. 4. Tum sumat omni biho-
 „ rio interdiu, drach. ss. de hoc condito.

℞. Catech. dr. IV.
 Opopan. dr. V.
 Cort. per. dr. VI.
 Cons. rosar. rubr. unc. I.
 Olibani. dr. II.
 Succ. acac. unc. s.
 Syrup. Kermes. q. s.
 f. l. a. conditum.

„ Superbibat qualibet vice unc. s. de hoc
 „ vino medicato:

℞. Rad. cariophil. mont.
 Pæoniæ mar. aa unc. I.
 Cortic. rad. Capparid.
 tamarisc. aa unc. ss.
 Lign. agalloch. ver. unc. I.
 Vin. gall. alb. Lib. VI. f. l. a. vin. med.

„ His ubi se dederit spatium duorum men-
 „ sium, sanationem spero (e).

„ Sic cautelas & curam tradit Hofmannus,

L 13

„ ab-

(e) Consultat. medica. t. 2. p. 36.

abstinendum ab ejusmodi remediis , quæ imbecillibus minus accomodata sunt , & ener-
vatum corpus adhuc magis debilitant . Hujus notæ sunt omnis generis adstringentia ,
nimium refrigerantia , saturnina , nitrosa , acida , maxime vero narcotica , licet alias
pervulgatum sit , ejusmodi in casu talia commendare remedia , quæ tamen hic nocentissimam
habent facultatem .

Longe fatius erit dispicere , ut instaurentur vires corporis , & partium robur amissum restituatur . Cui tamen scopo , minime
inservire putamus calidiora , spirituosissima , volatilia , aromatica & suaveolentia ; sed potius
commendamus leniora nutritiva , quæ ejusmodi dulcem , ac gelatinosam substantiam
suppeditant , quam nimia feminis excretio corpori quotidie subtrahit . Præstant hoc imprimis juscula , ut vocant confortantia , quæ
ex carnibus bovinis , vitulinis , caponibus , addito modico vini , succi citri , salis , nucistæ & cariophyllorum optime parari possunt .
Hisce insigni cum fructu adjungere licet remedia quæ transpirationem juvant , & languentium fibrarum tonum erigunt (f) . In
alia consultatione , pro infirmo masturbatore , suadet *singulo mane unam mensuram lactis asini , cujus binæ partes cum una selteranarum acicularum commixtæ erant* (g) . Eadem , similia , aut mala , habent alii quos excitare inutile foret .

Quid specialiter de nocturnis pollutionibus dixerint paucissimis indicare facile ; Galeni enim & aliorum veterum doctrinam , accurate ut ut barbare delineavit *Celius Aurelianus* cujus adducam verba ; & posteriores boni nihil

ad=

(f) *Ubi supr. Cas. 102.*

(g) *Ibid. Cas. 104.*

addiderunt. ,, Convenit i. ægrotanti ab intentione venerea visa mentis avertere, quæ Græci phantasmata vocaverunt, atque aliorum applicare intentionibus externis admotis. --- Tum stramenta duriora atque frigerantia procuranda. Jubendi etiam supra latus jacere, cum se somno dederint, & ante se, (*id est supra ventrem*): Vel supponenda tenuis ac producta lamina plumbea clunibus, vel spongiæ circumdandæ posca frigidæ infusæ, vel injiciendo loca rebus frigidæ virtutis, ex balauftio, vel acacia, aut hypocistide, vel psyllis herba, quæ sunt singularia, vel cum palmulis adhibenda. Cibus etiam constrictivus dandus, vel densabilis, & frigidus. Poto quoque frigido nutriendi, vel constrictivis, non quidem curiose confectis. Tum adhibenda fortificatio ex communi re sumptione, & facienda consuetudo frigidi lavacri, quod Græci ψυχρολουσιαν appellunt. Loca etiam in passione constituta forti impressione fricanda. Sunt enim hæc sufficientia constrictioni faciundæ (*b*). ,, Vituperat deinde & merito nonnulla consilia inepte proposita, inter quæ recensetur ligatio penis cuius & futilitatem expertus est unus e clientibus *Onaniæ* (*i*).

Morbi pertinaciam monstravit egregie *Hofmannus* & vitanda; curationem aliam non habet quam superius dictam. ,, Nullus propemodum affectus ita exercere ægrum, & medenti faceffere negotium consuevit, quam pollutio nocturna, quæ diutius perseveravit, & quasi habitualis facta est; præsertim si ægrum quotidie affligit. Frustra tunc atque in cassum plerumque adhibentur omnis generis reme-

L 4

,, dia,

(*b*) *De morbis chronicis* Lib. V. C. VII. p. m. 579.

(*i*) p. 146.

„ dia , quæ ut plurimum ita sunt comparata ,
 „ ut plus incommodi adferant quam adjumen-
 „ ti (k) . „

De fluxu spermatis continuo & involuntario eadem suaserunt ac contra gonorrhæam simplicem quæ venereæ succedit , inde illorum recensionem non immorabor .

Curatio ex ONANIA .

Et brevis hic ero ; sua enim reticuit remedia bonus vir . Id tantum novimus nullam illum adhibuisse evacuationem , & medicamenta fuisse e corroborantium genere ; duo erant præcipua , roborans nimirum tinctura , *the strengthening tincture* ; & pulvis prolificus , *the prolific powder* . Sine sensibili operatione agunt , sed ditant , roborant , nutriunt partes genitales in utroque sexu ; vim novam illis conciliant , & feminis generationem juvant . Debilitatæ & occumbentis propemodum Naturæ præstantiora non dantur restaurantia &c. (l) . Potio est restorans de qua mira quoque prædicantur ; & revera si fides epistolis quod non dubito , magni sane momenti sunt tria illa remedia , emptuque sane non minus digna quam alia pleraque contra morbos & rariores & sæpe minus sævos . Nonnullas addidit formulas quas utilissimas asserit .

Deco-

(k) Cas. 102.

(l) Ex Onania p. 177.

Decoctio (†)

℞. *Flor. siccator. lamii (m) mpl. VI.*
Rad. cyper. & galang. aa unc. II.
Bistort. unc. I.
Osmund. regal. unc. II.
Flor. rosar. rubr. mpl. IV.
Ichthyocollæ unc. III.
Sciss. tus. mixt. cum aquæ Quart (n) VIII.
Coquantur ad quartæ partis evaporation.
Quart. unum quotidie potetur.

Potio est, quæ componitur ex aromaticis, ambra, tinctura cantharidum aliisque idgenus; & linimentum ex balsamis, oleis essentialibus & tincturis acrioribus: Quæ cum mihi stimulantia nimis videantur, nulloque probata experimento, formulas sponte omitto.

Injectio.

℞. *Saccar. saturn.*
Vitriol. alb.
Alum. rup. aa dr. I.
Aquæ chal. Fabr. pint. Is.
Per dies X. igne aren. diger.
Add. spir. vin. camph. cochl. III.

Propria praxis.

Magnorum virosum consiliis, & attentâ morbi consideratione ductus, methodum melendi sequutus sum nunc enarrandam. Causa morbi indicationes monstrat; laxatæ roboranda sunt fibre;

(†) Vid. p. 117.

(m) Speciem non apponit, *Lanium* procul dubium album *White archangel*, aut *lanium maculatum*.

(n) *Quart* Anglicum, pinta est Parisina.

fibræ ; amiffæ restituendæ vires ; fua crasis liquoribus & imprimis fluido nerveo concilianda. Facilis videtur indicatio ignaris , qui tot dari cardiaca audierunt ; *fed fciant ifti*, docente *Gor-tero* , *nos facile detrabere poffe vires corporis , fi nimia funt , vix autem ullo auxilio nos valere amiffas reftaurare (o)*. Remque facillime intelligent , qui noverunt remedia nihil effe nifi instrumenta quibus utitur Natura. *Natura autem eft mihi aggregatum & harmonica virium diftributio*. Quandiu ergo vires remanent , remedia variis indicationibus famulantia in actum ducunt : Ubi vero ipfæ deficiunt quis illas refarciat. Difficultas in debilitate ex venere , augetur impoffibilitate in ufum revocandi illa remedia , quæ in aliis debilibus citius paucis reliquis viribus parere monftravit obfervatio , fed quorum damna fupra monuerunt *Boerhaavius & Hofmannus* ; dum enim ftimulant illas partes quas fopire conamur , magis damni fic inducunt ratione fuccedentis evacuationis fpermatice imo & venerearum cogitationum , quam boni , ratione transfennalis roborationis. Vidi enim quod in iis , qui pollutionibus nocturnis debilitati funt , plus noceat unica pollutio denovo accedens , quam profecerant remedia per plures hebdomades . Sollicite ergo vitanda funt omnia remedia quæ vel leviori vi ftimulante donata funt . Sed tonicorum omni irritante virtute carentium brevis eft catalogus . Non longa itaque hæfitatio circa felectum ; & omnia me moverunt ut tentarem duo , quæ alias in debiliis morbis faufte fuccederant *corticem peruviaum & balnea frigida* : Hæcce in pollutione nocturna jam adhibuiffe veteres patet ex loco allegato *Coel. Aureliani* ; & pulchros fuccellus in morbis ex manufupratione teftatur *Edw. Baynard* , qui illorum ope fanatas vidit

impo-

(o) *De perfpirat. infenfib. p. 504.*

impotentias, gonorrhæas, & intra quindecim dies talem debilitatem ut sepulchro jam incumberet æger (p). Kinam ipsis ignotum suadebat pariter authoritas veterum, qui corticem quercinum jam adhibebant. Inter recentiores præstantissimi aureum corticem, pro specifico in morbis nervorum habere non dubitant; quid autem nostri nisi nervosi? *Kina* reperitur in præscripto Illustriss. *Boerhaavii*; & video nuperrime, illum faustissime adhibuisse *Cel. Vandermonde* curando juvenem qui post nimiam venerem seve ægrotabat; pulchram observationem legere cuique suafor erim (q).

Balneorum frigidorum vim roborantem, evicerunt testimonia viginti & ultra sæculorum; imo observare licet effectum illorum longe minus niti vi ægri, quam effectus plerorumque aliorum remediorum; hæcce enim nihil quicquam agunt nisi vivæ applicentur parti, dum e contra balnea frigida ipsi mortuæ fibræ robur conciliant.

Amica est conjunctio kinæ, & udæ, & felicissime simul adhibentur; eadem enim vires; & unita sanant quæ intacta reliquisset tota pharmacacia. Præ aliis omnibus remediis optime roborant, sed quod non datur aliis, & tanti est tamen in morbis nostris, nulla sciantur acrimonia; nullam molesti caloris sensationem cient; quin imo, mordacem calorem ex acrimonia, in debilibus cito compefcunt, gratique refrigerii sensum inducunt. Remediis stimulantibus nupta, vim irritantem infringunt, roborantem intendunt. Robur ventriculi erigunt, appetitum

(p) ΨΥΧΡΟΛΟΥΣΙΑ . - or the history of cold bathing. vid. præf. p. 254. 281.

(q) *Recueil periodique d'observations de medicine &c.* tom. 6. pag. 195. In tomo 2. ejusdem operis morbus ex simili causa & notatu quoque dignus recensetur.

tum cient, coctionem & nutritionem juvant; catharrofam sanant diathesim; mobilitatem compescunt; secretiones instaurant; omnes demum morbos ex debilitate, non incurabiles, curant; si modo absint phlogosis, vomicae, & obstructionum species, nonnullae. Damna saepe reparant quae remedia alia inepte adhibita intulerunt.

Curandum habui juvenem, qui vix a cunabulis remotus, saevis & continuis capitis doloribus vexatus erat; increverant usu venae sectionum, purgationum, aquarum acidularum & thermalium, balneorum, jusculorum, aliorumque sub variis formis tentatorum farragine. Quandiu aderat paroxysmus cephalalgiae, aberat appetitus. Suasi balnea frigida & kinam. Mox frequentia & sevities paroxysmorum ita remiserunt ut fere perfectam sanationem crederet aeger: Desertis remediis, rediit morbus sed longe mitior, & eorundem remediorum repetitione, ineunte vere. D. D. perfecte sanandus. Integerrimus sed diffitus amicus, premebatur a pluribus annis, anomala arthritide, quae saeva symptomata circa faciem ludebat, infirmamque valetudinem efficiebat. Plura remedia, inter quae, calidissima aromata hispanico vino infusa, damnose expertus erat. Tandem accersitus, decoctum suasi corticis peruviani & camemeli, cujus usu sanitatem brevi recuperavit. Plures similes casus enarrare inutile foret. Sat superque evincitur vis roborans bigae remediorum quam praedico: Sane multum magistris usurpatoribus profuerunt. Kinam, aut aqua decoctum, aut rubro vino infusum usurpavi, ultimam anteponebam methodum, quoties major erat ventriculi labes: pauca & raro addidi: Singula corticis uncia, duodecim liquidi vim impertiebat, cujus dosis erat unciarum trium, ter de die. Balnea frigida sub vesperam inire suasi,

suasi, placidum enim somnum mox conciliant. Juvenem vidi anxia vexatum agripnia, quam excipiebant mane sudores colliquativi, qui post sextum balneum quinque obdormivit horas, sudoreque omnino expers surrexit.

Magni est accuratæ obstringi diætæ; sedulo fugienda sunt omnia alimenta quæ ventriculi vires superare, aut illi laxitatem conciliare possent: Absint ergo crassa, farinosa, caseosa, carnes duriores, acida, fructus, aquosa præsertim tepida, olea aliaque idgenus; butiri damna sat bene docuit *Onania* (r). Abstinentum 2. ab illis quæ vi stimulante gaudent; talia sunt condimenta pleraque, & fercula ista quæ coqui artem testando, magistri sanitatem perfundant: deamandæ simplices, cavendæ saturo lances. Hæc sit verbo alimentorum qualitas, ut præbeant nutrimentum facile eliciendum, roborans, & stimulo carens; nec majori ingerantur quantitate, qua nihil vi ventriculi infensus; nimis enim distentus, debilis diu manet, & prava est digestio, quæ in saturo succedit. *Coitus immoderatus postulat cibos paucos, & boni nutrimenti* (s). Utilis est succus expressus carniū assatarum, si pane tosto excipiatur, & addatur paucillum succi citri. Profunt ova sorbilia in jusculo sine coctione diluta. Carnes, assatæ semper comedantur; elixæ enim, omni vi nutritiva amissa, debilitant sæpe magis quam nutriunt, & earum usu debiles ventriculi gravantur. Quo teneriores eo minus elixationem ferunt. Fusioem alimentorum catalogum addere, tædiosum foret, qui enim eorum vires ignorat, praxi satagere nequit.

Omni bus requisitis gaudet lac; sed hoc est hujus vitium ut debili ingestum ventriculo spontaneam sequens alterationem, in duas abeat par-

(r) Pag. 55.

(s) *Sanctorius sect. 6. aph. 22.*

partes, caseosam quę obstruit, serosam quę debilitat: inde raro pro votis succedere observaverant egregii viri: tamen, cum par illi non habeamus, nisi præter ventriculi debilitatem insuperanda adsint impedimenta, omni operatentandum est num remedia dentur quorum co-usu damna præcaveri, virtutes conservari possint, & sane faustæ observationes animos erigunt.

Ipsius corticis usus vias lacti optime sternit; dum enim vim digestivam ventriculi intendit, & acida obtundit, mire corruptelam arcet. Optime restitui anno 1753. nobilem advenarium, qui meretrici ultra modum deditus, venereas vires ita pessumdaverat ut nullum virilitatis testimonium edere posset; languebat quoque ventriculus, & defectu nutritionis ac somni admodum macilentus erat. Sexta matutina propinabam sex uncias decocti fortissimi kinæ cui instillabatur cochlear unum vini Canarini; post horam, uncias decem lactis caprini recentissime mulsi & sacaro inspersi cum aquæ naphæ unc. i. sorbillabat. Prandium erat ex pullo gallinaceo assato, frigido, pane, & ciatho uno vini sequanensis optimi, pari aquæ quantitati remixto. Sexta vespertina kinam denovo deglutiebat; post semihoram frigidum balneum intrabat in quo per decem minuta morabatur, egrediens, lectum subibat; lactis alteram dosim cui sorbile diluebatur ovum octava assumebat; nona per horam surgebat. Hæc fuit remediorum efficacia, ut dum cubiculum post octavum balneum intrarem, eo gaudio quo *Pitthagoras* εὐπνῆα, exclamaverit æger *erexi*. Intra mensem vires propemodum restitutæ erant.

Si cortex vetatur, en aliud adest egregium remedium, cujus usu belle reparatur dejectus ventriculi tonus, juvaturque lactis coctio & distributio aquæ nimirum chalibeatæ, quas la-

cti tam fauste, vera illarum natura detecta, maritarunt medici nonnulli, & præsertim Fr. Hofmannus, quem, mixturam illam in nostro casu suasisse, jam vidimus. Ter adhibui & ter ultra spem successit. Nec hic obliviscendum curationis *amabilis illius Ducis, qui extra matrimonium se posuerat*, non manustupratione certe, & quem intra illud reposuit Ill. Boerhaavius usu aquarum *spadanarum cum lacte* (t): Et verum est aliis omnibus usquedum notis, roborandi scopo, palmam præripiunt spadanæ.

Aliquot cochlearia fortis infusionis menthe, vel pilulæ ex extracto aquoso kinæ & mastice, bene quoque lactis corruptelam & damna præcavent. Mastice propria vi commendari meretur, lene est enim tonicum stimulo carens. Sed præcipua cautela dum lacte utitur, sine qua nihili sunt aliæ, & quæ omnium fere aliarum loco esse potest, hæc est, ut pauca & selecta alimenta usurpentur.

Lac fœmininum, quod alia omnia vi roborante vincit, si modo nutrix sana, nec nimis animali diætæ & desidi vitæ indulgens, nondum expertus sum: nec omnis abest metus, quin adhibendi methodus, e mammis enim fugi debet sua haberet pericula, vasque magis lubricitatem cieret, quam liquor vires restau- faret; cautum reddit historia quam nobis con- servavit *Capivaccius*.

Demum si nulla arte lacti assuescere possit corpus, spem non fraudabit *Alrab Arabum* seu lac ebutiratum nostrum; illud fauste suasi juveni qui hypocondriacâ labe immunis non erat; biliosis tuto & jucunde usurpatur; imo ipsi lacti longe anteponendum venit quoties calor molestus, febricula, eresipelatosa labe absunt; &

(t) *Supplement a l'ouvrage de Penelope* Ch. i. pag. 35. Si verbis denegatur fides, remediî efficaciam, & virium restitutionem testabuntur hostes *Galliæ*.

& optimam præbet medelam si nimia venus cito acutum & phlogisticum morbum inducit. Huc enim summopere nocerent tonica, periculo non vacat cura debilitans ut testatur observatio *Cel. Vandermonde* & ut multoties vidi; sed egregie succedit lac ebutiratum modo pinguedine omnino orbem; temperat enim, resolvit, nec vires detrahit, quæ tam cito in hisce casibus amittuntur ut vix crederet inexpertus. Consonant apprime observationes *Clar. Gilchrist* qui parum favet lacti in phtisi, plures vero laudes tribuit lacti ebutirato (u).

Potus parcus esse debet, tum nostris tum & omnibus debilibus. Optimus est ex aqua chalybeata & vino rubro; seligenda Burgundica aut novo castellensia; fugienda rhenana quæ acidifcatent, aut alia alba, diuretica nimis, parcus tonica, & sæpe nervis infensa.

Nocivas esse evacuationes, monere frustra- neum credidissem, ni docuissent nuperi casus illas in usum aliquoties trahi. Cordate ergo moneo, nullo prodesse possunt nomine sed pluribus certo nocebunt. Tabidi sunt ægri nostri & sanguine carent; sanguinem ergo si demas citiorem virium ruinam induces: & egregium est monitum *Cel. Gilchrist* omnes guttulæ sanguinis in tabidis pretiosæ sunt; assimilans enim virtus amissa est, nec magis est sanguinis, quam quod requiritur pro debilissima circulatione (x).

Bonos humores si supersint non minus eliciunt purgationes quam V.S. vim præterea sistematis gastrici destruunt sicque digestionum vitium augent. Aliarum evacuationum noxas adducere inutile foret, addere vero lubet monitum viri magnæ authoritatis *Illust. T. Lobb*. In corporibus, quorum fluida illam non excedunt quantitatem qua viget sanitas; si aliquid detrahas,

(u) *On sea voyage* p. 119.

(x) *Ibid.* p. 117.

has, V. S. purgationibus, vel aliis evacuationibus; minues necessario vires, turbabis secretiones, & plures adduces morbos (y).

Et hæc sunt præcipua quæ de curatione morborum ex nimia feminis deperditione dicenda habeo; desertam viam tutiorem aliis esse, suadere utinam possem; lapides omnes monstrare fastidiosum esset, velim enim neminem illam intrare, qui medice gradi nescit; unicam ad dam observationem quæ docet vim egregiam balneorum frigidorum, & methodum adhibendam dum kina abstinere cogimur. Juvenis viginti circiter annos natus, biliosæ gentis, vix duodecennalis nebulone focio fœdam doctus erat praxim & sæpe sese stuprarat. Macilentia inde, debilitas, attonita facies & pustulis fœdata. Epidemica biliosa febre detentus fuerat ante triennium, & licetsi mitior fuisset morbus diuturno languore pressus remansit. Anno 1756. extra patriam dysenteriam expertus est; redux, vere anni 1757. novam febrem biliosam, sed priori longe sæviorem denuo incurrit, tædiosamque adhuc convalescentiam. Debilitas, facies pallida & pustulosa remanebant: suasi balnea frigida, tum pulverem ex cremore tartari, limatura martis, & cinnamomi paulillo, sicque intra sex hebdomades, robur usquedum ignotum acquisivit, cujus durationem promisi modo & ipse promissis stare. Sed metus est semper, ne anima turpibus ideis diu dedita honestioribus vix libare possit, sicque diruat quicquid boni præstant remedia. Superest ut breviter in nocturnas pollutiones inquiram.

M

Pol-

(y) *A letter shewing what is the proper preparation of persons for inoculation §. 4. ad calcem compendii, of the practice of physick, conferri debent omnia alia ejusdem authoris opera, ubique enim severe demonstravit damna V. S. quoties abest plethora.*

Pollutiones Nocturnæ.

Sic conditus est homo, ut dum sopiuntur externi sensus, sæpe menti obversentur ideæ quas olim transmiserant. Talis quoque genitalium cum cerebro consensus, ut stimolata ideas sui generis moveant nihil turbato aliorum sensuum torpore: & vicissim, mens veneris obsita cogitationibus, vesiculas feminales & penim in consortium ducit, toto jacente corpore. Optime inde intelliguntur variæ pollutionum species.

Prima est ex redundantia seminis, in juvenibus eufarkis, vegetis, castis; quando enim copioso femine titillantur vesiculæ dum dormiunt aliæ partes, mens quæ nullis avertitur ideis, sicque vividius afficitur nec de effrenibus compescendis motibus cogitare potest, voluptate omnino capta, veram somnians venere, mox ejaculationem ciet, quæ modo non frequentior, damna vix infert, imo prodesse potest; sua enim incommoda habere nimiam spermatis coacervationem vix omnino negare licet. Negaverunt tamen medici nonnulli, qui propriis tantum observationibus fidem facientes, in dubium vocant quicquid non viderunt. Sapientiores alii fatentur, se tales non vidisse morbos, sed alienæ non diffidentur experientia. Tertii demum illos observarunt; & chorum ducens *Galenus* virum memorat & foemina nam copiosiori laborantes femine, quos sanavit ejaculatio (z), ibidemque incredulos sic alloquitur. *Quibus nequaquam persuaderi potest exiguum succum in una parte contentum, tantorum accidentium, quæ universo corpori accidunt esse causam, ii omnino immemores esse videntur*

eo-

(z *De locis affectis Lib. VI. Cap. V. oper. omn. t. p. 153. 153.*

EX MANUSTUPRATIONE. 179

eorum quæ quotidie contingunt. Etenim a Phalangii ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen injecto. Vidi ipse Monspelii, fœminam viduam, fere quadragenariam, frequentiori quondam coitui deditam, quæ vehementes hystericos insultus patiebatur cum sensuum plena extinctione; nec ulla arte liberari poterat nisi forti frictione vaginalis, quæ ejaculatoriam concussionem ciebat & spermatis copiosi emissionem, recuperatis simul sensibus & soluto paroxismo. Jussit Medicus quidam, ex illis qui famam immeritam consequuntur, saphenæ sectionem, quam tanta excepit hemorragia uterina, ut in vitæ periculum conjiceretur. Colloquendo cum docto & seni medico qui *Austriaca* castra in *Italia* diu sequutus erat, narravit vir egregius, plures milites qui non maritali caste vivebant, ob copiosius genitum semen quam in frigidis Germaniæ provinciis, epilepsia correptos fuisse, alii priapismo, alii pollutionibus vexabantur. Pro vero ergo assumi potest morbos aliquoties oriri ex spermatis copia (†); sed rara certe, nec omnium dierum avis; facillime præterea diæta præcaveri possunt ut infra patebit; & ut jam ajebam, illos arcet, sui diligens Natura, nocturnis pollutionibus. Si raræ, necessitate tantum excitatæ, nullamque virium labem relinquentes, nullam medelam poscunt. Si vero paulo frequentius succedunt, metus est ne vi consuetudinis, ut sæpe evenit, crebriores quam opus factæ, debilitatem demum & connexos morbos generent. Lex est enim indita, ut in machina humana motuum facilitas sequatur illorum repetitionem; ita ut

M 2

motus

(†) Idem Dr. Jaques quem tuitum anno 1720 nobilitatem spermatis diximus, quærebat anno 1726 ex negato veneris usu morbi? Lepida & inanis dissertatio.

motus sæpe citus, vel ex levissima deinceps causa imo sponte cieatur. Lex magni sane momenti in œconomia animali nec pro dignitate hucusque perpenſa, dum vix noverim hic medice commendandos præter *Galenum* (*a*) & Ill. *Maty* (*b*), quorum neuter ſibi aſſumpſit rem penitus explanare. Sed ut ut caligines omnes circa modum non ſint evanidæ, ſtat obſervatio. Novi ſaltatricem Lugdunenſem quæ caſu vulnus circa mammam ſiniſtram acceperat; Chirurgus imperavit diætã & venereum jejunium; poſteriori obtemperavit juſſo, prius omnino neglexit; tertia nocte pollutionem patiebatur, quæ pluries deinceps ſingula nocte recurrens, adduxit intra ducdecim dies marcorem & lumbaginem. Leve vulnus parum interim detrimenti experiebatur, & ad ſanationem properabat. Chirurgus firme praxi ſuæ addictus coitum vetabat, ſanguinem detrahebat & alvum repurgabat; Pertæſa & languida ægra miſſis chirurgo & remediis brevi ſanata eſt. Cavendum ergo ne nimis contemnatur initio morbus vix deinceps eradicandus, & longe magis expedit neceſſitatem illius præcavere, non nocivis V. S. & purgationibus, ſed vitæ inſtitutione & alimentorum ſelectu. Opipara enim menſa, & deſes vita venereis inſomniis valde favent, tum ſpermatis quantitatem augendo tum & mentem venereis ideis paſcendo.

Otia

(*a*) *Libro de aſſuetudinibus oper. omn. t. 2. p. 135.*

(*b*) *Difſertatio de vi conſuetudinis in corpus humanum. Metaphyſice legi poſſunt Imm. Locke Eſſay &c. Lib. II. Cap. XXXIII. ſagax Condillac Traité des animaux part. 2. Cap. II. & IX. Anonimus Author, Elements de Pſyologie Cap. LXI. LXII. Novi virum, qui, ante viginti annos incendiï tumultu hora prima matutina expergefacto, numquam abhinc defuit evigilatio eadem hora.*

*Utia si tollas, periere cupidinis arcus
Contemptæque jacent, & sine luce faces.*

Remediis semen extinguere nuncupatis parum
fidendum esse didici observatione.

Secunda species est pollutio hypocondriaco-
rum, quam morbidam sane dices. Obnoxii
sunt tum hypocondriaci, ut vocant, *sine ma-
teria*, quos hystericos quoque diceres; sanant
tonica: tum hypocondriaci cum materia, qui-
bus paulatim immorandum. Difficilis iis cir-
culatio, præsertim in abdomine, irritandi fa-
cile nervi, & acres continuo irritantes humo-
res. Eadem ergo causa qua stagnatio humorum
hæmorroides ad anum & varices ad crura ge-
nerat, sic & genitalium irritationem, quam
voluit Deus venereas sequi ideas. Pollutiones
illorum memorat *Boerhaavius*, *verum est in
somno semen effluere. Sed eo tempore animæ lu-
dibria venerea semper obversantur. Hæc vero
gonorrhœa in litteratis diligentissimis, & lienosis
hominibus, non rara est, & sæpe tanta seminis
effusio fit ut atrophia sequatur (c).* Graphice
quoque depicta legitur in operibus *Hofmanni*
& jam ex illo monui curationis difficultatem.
Difficilis est sane & periculosus morbus, num-
quam enim nisi detrimento suo semen ejicit
hæc gens hominum; inde pollutio morbo ci-
ta, morbum semper auget. Primarius præci-
pue respiciendus suisque sanandus legibus. In-
pejus ruerent omnia si dum vigent adhuc ab-
dominales infarctus, kinam suaderes aut lac;
sed utiliter adhibentur succi chicoracei, ex-
tracta aut condita ejusdem generis, lac ebuti-
atum, tum deinceps aquæ chalibeatæ, & re-
eratis optime obstructionibus, reliquias hypo-
condrialgiæ & pollutiones optime sanant bal-
nea frigida; non excidat enim memoria clini-
ci, hypocondrialgiam cum materia curatam,

M 3

sem

(c) *Prælectiones in propr. inst. §. 766.*

semper nervos debiles relinquere, quibus ni medearis palliatus tantum erit morbus: inde tonica vigente morbo nociva, fauste deinceps usurpantur, hicque ut & toties alibi præstantissimum remedium præbet numquam fat celebrandus cortex ille Peruvianus, quo nos carere Deus avertat. Chalibi illum maritare prodesse potest. Sed nihil proficietur nisi moveatur corpus, vires enim remediorum prorsus infringit vita sedentaria; mens hilaris servanda; protractiores cavendæ meditationes, & interdum veneræ cogitationes. Stricta sit diæta; absint præsertim flatuosa illa alimenta *Pithagoræ* osa, quæ, pro tempore sanum hominem hypocondriacum reddunt sicque salacem, simulque mentem turbant, 1. circulationem alterando, 2. quia dum pars una ingrante afficitur patiuntur omnes aliæ, abdominique compatitur præsertim crebrum; quotidianis docemus observationibus aliter cogitare pransum & inpransum hominem, & qui pollutionibus nocturnis vexantur nimis cauti esse nequeunt in vitanda alimenta quæcumque quæ venereos stimulos ciere possunt; magna enim est vis alimentorum & potulentorum, jactantiaque caret pulchrum *Galenii* promissum huc optime faciens. *Ergo nunc quoque veluti resipiscentes ii, qui vi alimenti hos modestiores fieri, illos proterviores, quosdam nequiores, alios temperatiores & audentes, & ignavos & mansuetos, & lenes, & pervicaces fieri posse ægre concedunt, accedant ad me, quibus vesci, quæ bibere eos oporteat edocendi. Nam & ad moralem philosophiam proficient plurimum, & partis ratiocinatricis facultates ad virtutem provehent &c. (d).* Nemo nescit cerevisiam inducere sæpe sevam erectionem &

(d) *Quod animi mores corporis temperaturas sequantur.*
Cap. IX. Oper. tom. 1. p. 1230.

& gonorrhœam, quæ optime probat vim veneream alimentorum flatuoforum.

Huic pollutionum speciei affinis est morbus qui furor genitalis dici potest, graphice Galeno descriptus mihi que non prætermissus. Sane, inquit, *peffimus corporis status est ille; sunt enim qui genitale semen copiosum calidumque gignunt, quod eos ad expulsionem sui proritat: postquam & ventris os illis resolvit, & ipsi toto corpore non solum relaxantur, imbecillique fiunt, sed etiam sicci, graciles, pallidi, cavisque oculis cernuntur (e). Quod si propterea quod ex concubitu sic vexantur ab hoc se retrahant --- non magno-pere continentia juvantur, accidunt enim ipsis per nocturnas veneris imaginationes non minora incommoda iis quæ a concubitu senserunt. Sic curationem subjunxit, horum cum quidam mordax præcalidumque semen inter emittendum, sentire non solum se, sed etiam mulierem cum qua rem habebat referret: Suasi abstineret a cibis qui semen genitale auferent: sumeret autem cibos non modo verum etiam medicamenta quæ id extinguere, tum vero exercitationibus uteretur quæ supernas partes potius exercerent: ---- a balneo vero lumbos totos ungeret unctioe quapiam frigida ex cera & succo aliquo eorum qui refrigerent. ---- Quorum obvii maxime sunt & semper vivi, & solani, & umbilici veneris, & psylli, & polygoni, & tribuli, & portulacæ (f). Laminam plumbi renibus impositam profuisse memorat ibidem.*

Vidi morbum in viro qui a viginti quatuor
M 4 annis

(e) Qui modum quo nocet nimius & præmaturus coitus breviter & bene expositum legere cupit, adeat si non arrident superius exposita Clifton Vvinttingham de podagra p. 85. 86. 90.

(f) De sanitate tuenda Lib. VI. Cap. XIX. oper. t. 2. p. 397.

annis illo premebatur ; sæpe pluries de die concumbit , & talis est stimuli vehementia ut furore quasi percellatur , nec integra die , tam longa periodo , fœmina vel saltem ejaculatione carere potuit . Tenue , acre , sterile semen , promptissima ejaculatio . Debilitas nervorum , histerici melancholici insultus , mentis fractæ vires , auditus gravitas , oculorum teneritudo infelicem vexant . Medelam non præbui , plures alias periclitatus est ; nocuerunt pleræque imprimis quæ desumptæ sunt e calidiorum nervinorum classe ; solatium præbuit cortex Peruvianus vino infusus quem suaserat Ill. B. S. *Albinus* cujus autoritate niti glori-
 or ; firmiterque credo successisse integram sanationem , si protractiori usui balnea frigida addidisset : Sed rarum morbum , alias videre , aut curandum habere non contigit . Affinis memoratur observatio inter consultationes *Hofmanni* (g) .

Tertia pollutionum species illa est quam incurrun-
 tur ii qui aliquandiu aut coitui nimio , aut fœdis pollutionibus dediti , subito resipiscunt . Intelligitur facillime hæc causa ; exemplum præbent saltatrix Lugdunensis , & mox adducta ex *Galeno* historia . Spontè patet ex prædictis curatio .

Gonorrhœa simplex .

Gonorrhœa , inquit *Galenus* qui veneream non noverat , est seminis excretio invita , quam involuntariam quoque nominare licet . Sed significantius dixeris , seminis assiduam excretionem colibaud quaquam extento (h) . Similem morbum plu-

(g) *Consult. Cent. 2. & 3. Cas. 36. oper. t. 3. p. 214.*

(h) *De locis affectis Lib. VI. Cap. VI. oper. t. 4. p. 160.*

plures, tum e priscis tum e recentioribus memorant, illum inter res dubias reponi Boerhaavius, legitur in scriptis nonnullis melicis, aliquando semen sponte absque sensu effluere, sed rarissimum hunc morbum esse oportet, & numquam vidi semen effusum fuisse absque tinguine venerea, non certe semen verum in teste secretum, & in vesiculis adservatum, licet prostatarum liquorem effluxisse viderim (i). Si propriis fides observationibus, datur uterque morbus. Viro vidi plures qui post virulentam gonorrhœam, post nimium coitum, aut masturbations continuo effluxu genitalis liquoris absque ulla tinguine venerea premebantur: Nec impares tamen subinde erectioni & ejaculationi: imo vidi illos longe magis debilitari unica ejaculatione quam amissione omnis liquidi quod per quindecim dies aut ultra effluebat. Vix sane credet quisque istos vera spermatica gonorrhœa laborasse; liquorem illum præbebant & prostata, & paucæ aliæ glandulæ urethræ adnatæ, & folliculi, & ipsa demum expirantia vascula laxitate dilatata; idem morbus cum fluore albo mulierum; morbus tædiosus, difficilis & periculosus, debilitat enim sensim, & demum morborum catervam adducit, nec alius forsâ datur quo plures langueant & demum, ni caute sanetur, intereant mulieres.

Novi alios qui simili fluxu laborabant, sed & longe magis debilitabantur & omni erectioni imo venereæ titillationi & ejaculationi impares erant, licet si adessent testiculi nec omnifecundationi inhabiles viderentur. Vix dubium videtur quin istis verum testiculare semen in scie effluerit; & qui genitalia inspexit, apprehendet facillime laxitatem glandularum folliculorum, aut vasorum expirantium morbum

(i) Prælect. ubi supr.

bum esse necessario longe frequentiore, quam vesicularum seminalium resolutio integra sed & hanc possibilem esse sane non diffinitur.

Novam hic non habeo medelam; vidi balnea frigida præ cæteris omnibus optime successisse & consonat observatio E. *Baynard* jam excitata. Medicamenta interna ex anterioribus resumes, primasque partes tenere kina ut sualebat ratio probavit experientia. Adstringentis injectiones, œconomix animalis gnarus quisque metuet, periculum est enim summum emissaria obstruere dum remanet fluxionis causa, qua sanata, inutilia fiunt adstringentia; hæc ergo numquam prodesse possunt: Sed tutiori & sæpe egregii sunt usus foci roborantes. Formulas cujus vires aliquoties expertus sum adere inutile videtur, cum similes ubique repriantur, aut quisque facile effingere possit: uilem habet F. *Hofmannus* (k).

Silva Monitionum.

Nimia spermatis emissio vires corporis omnino pessumdat, & omnes sæviores morbos quos scum trahit debilitas, generat.

Pollutiones manuales damna illa longe citius aducunt quam naturalis coitus; & illa feminis amissio quæ concubitu cita vix debilitasset, pessimas trahit infirmitates manu educta.

Vi consensus inter genitalia & cerebrum, debilitas ex nimia feminis ejaculatione mentem modum infirmitat, & labem præsertim illi inlucit masturbatio; inde juvenes qui fædo mori libant, insigne memoriæ ingenique detrimentum sentiunt, & ad studia redduntur inepti (l).

Vetustus aut gravis morbus numquam sanatur;

(k) Tom. III. p. 214.

(l) Ibid. p. 295.

tur ; initio & si numdum gravior labes , melam præbent remedia quæ tonum solidis restitunt sine stimulo ; palmam cæteris præripiunt balnea frigida & cortex peruvianus.

Juvenes vegeti, valentes qui eupepta & calefaciente diæta utuntur, castamque ducunt vitam, gravari possunt redundantia seminis; sed rarissimus, hodie præsertim morbus tuto & cito præcavetur diæta simplici.

Pessime sæpe errant qui omni languidæ puellæ matrimonium suadent; vegetis prodest, debilibus sæpe nocet, & paucissimæ sunt illæ quas sanavit. Si juvat, juvat aut copiosius educens spermaticum humorem, aut suppressionem mensium referendo: rarus primus casus; in secundo non semper tutum est remedium; & ut V. S. pedis, quod initio profuisset, nocet si alte radicans morbus cacochimiam jam generavit. Inepte credunt, omnes coitum ardere, illoque voluptate perfundi, dum e contra, pallidæ, languidæ, debiles, ægrotantes, cacochimæ, vix ullo venereo gaudio fruuntur; nihil ergo boni ex concussione amatoria qua carent; sed multum mali ex subsequente graviditate. In genere, valeat quæ in matrimonium.

Decubitus supinus quem tamen deamant debiles nocet pollutoribus nocturnis, notantem jam supra *Coelio Aureliano*; 1. quia viscerum & intestinorum pondere compressæ venæ majores sanguinem difficiliter traducunt. 2. Quia lumbares muscoli compressione calefacti & refrigerio carentes calorem omnibus vicinis vasis impertiunt, sic rarefit sanguis in vasis genitalibus, novus inde stimulus.

Molliora lecta sedulo vitare necessum est; damnandæ culcitæ ex plumis aut lana; nec adhibendæ nisi quæ tomento aut palea conficiuntur: profuit pluribus talem culcitam te-
gere

gere corio ut omnis calor præscinderetur.

Novi juvenem qui pollutionibus nocturnis mulctatus suafu barbitonforis cubitum eundo ciathos aliquot aquæ calidæ devorabat. Quid inde, incubus quo aliquoties jam mulctatus erat frequentior evasit & mox quotidianus, nec quicquam remiserunt pollutiones; quin imo singula nocte incubo pressus, fœminam pectus prementem & simul concumbentem somniabat; conjunctis utriusque morbi damnis, placidique somni defectu, ad tabem cito properabat. Suasi pro cœna panem & fructus crudos; lectumque subeundo, ciathum aquæ frigidæ cum quindecim guttis liquoris anodini mineralis *Hofmanni*, tranquillæ noctes sanitatem mox restituerunt.

Cavendum est ne in debilibus frequentiore stimulum refrigerantibus compescere conemur; oritur enim ex debilitate nervorum, & roborantia postulat.

Vir probus Italus qui de alio consulens morbo, me fideliter docebat quidquid passum erat corpus, narravit ante quinque annos, quod dum quondam laborabat frequentibus pollutionibus quæ vires consumeabant, fortiter ante somnum voluerit e lecto exilire simulac appareret phantasmatica fœmina; voluntati stetit mens, & idea periculi excitata fœminæ conspectu, illum evigilavit sicque pollutionem præscindit: utilem observationem ille intelliget qui historiam somniorum, & consuetudinis vim accurate perpenderit.

Ægris suis optime consulunt qui eos ruris ablegant omniumque fœminarum consortium vetant.

Pauca sunt symptomata quæ specialem postulent medelam, si enim sanatio possibilis, sanantur cura generali; si hæc deficit quid proderit specialis semper debilior? Amicam utriusque

unionem optime docet Ill. Gorterus, amaurosin ex nimia venere, generatam tardiori spirituum fluxu, vel eorum defectu, aliquoties curavi roborantibus internis, & nasalibus cephalicis, leniter stimulantibus externis, ut major spirituum fluxus fiat versus nervos opticos (m). Tonicorum applicationem requirere genitalia jam dixi; casum vidi qui emollientia applicare necesse coegit; juvenis sexdecim annos numdum natus, eo furoris devenerat ut tandem sanguinem paucospermato mixtum manus educeret; succedebant dolores & inflammatio genitalium, casu ruris degens consulebar, mollissimum cataplasma dolores & inflammationem fugavit: audivi variolas illum paulo post sustulisse diriori quam quotidie arcessebat morti; nec dubito quin pudenda praxis variolas lethales reddiderit.

Scelera sunt quæ tarda sequitur pœna, & hac non carere masturbatores demonstratum est; sed præterea cito & acerbe mente corporeque plectuntur, turpitudine notantur, omni privantur excusatione & solatio, imparia sunt sæpe auxilia, nullum ergo datur crimen quod cautius vitare debeat quicumque nondum desipit.

F I N I S.

